

3. rész

BARANYA MEGYEI LEVÉLTÁR

(rövidítve: **BaML**)

Központ és a Király utcai Részleg

Cím: 7621 Pécs, Király utca 11.
Levélcím: 7601 Pécs, Pf. 392.
Telefon: (+36) 72/518-680, (+36) 72/518-690
Fax: (+36) 72/310-152
E-mail: bml@bml.hu
Honlap: www.bml.hu

Kutatóterem

Nyitvatartási rend: kedd–csütörtök: 8.00–16.00; péntek: 8.00–12.00

Rét utcai Részleg

Cím: 7623 Pécs, Rét utca 9.
Levélcím: 7601 Pécs, Pf. 392.
Telefon: (+36) 72/517-356
Fax: (+36) 72/517-358
E-mail: bml@bml.hu

Kutatóterem

Nyitvatartási rend: kedd–csütörtök: 8.00–16.00; péntek: 8.00–12.00

Nyírfa utcai Részleg

Cím: 7622 Pécs, Nyírfa utca 3.
Levélcím: 7601 Pécs, Pf. 392.
Telefon: (+36) 72/324-280

Kutatóterem

Nyitvatartási rend: kedd–szerda: 9.00–14.00

A BARANYA MEGYEI LEVÉLTÁR RÖVID TÖRTÉNETE ÉS A LEVÉLTÁRI ANYAG ÁLTALÁNOS LEÍRÁSA:

A Baranya Megyei Levéltár elődje, a Pécsi Állami Levéltár négy levéltári gyűjtemény (Baranya vármegye, Pécs város, Mohács város, ill. a Pécsi Székeskáptalan Hiteleshelyi Levéltárának) egyesítésével jött létre 1950-ben. E gyűjtemények története egészen az Árpád-korig visszavezethető. A török hódítás azonban nem csupán a megyeszervezetet számolta fel, hanem a magyar írásbeliség középkori emlékeit is jórészt megsemmisítette. A hódoltságot követő katonai, ill. kamarai igazgatás időszakából is csak áttételesen maradtak fenn helyi adatok, mivel 1704-ben előbb a kuruc, majd a szerb csapatok Pécs jelentős részét feldúlták, s e pusztításnak áldozatul esett a városháza és a levéltár egyaránt. Így csak a 18. század első évtizedétől maradtak fenn folyamatosan a vármegye és Pécs város iratai; székházaiban – a vármegye 1731-től – őrizve azokat egészen az 1950-es államosításig. Az egyesített levéltár a Király utcai volt Pénzügyigazgatóság épületében nyert elhelyezést, s ekkor kerültek ide a Baranya megyei községek polgári kori iratai, a közigazgatás és a jogszolgáltatás területi szervei, a megyei és városi intézmények, testületek, és kisebb mértékben a családok és személyek iratai. Az állami levéltár 1968-ban a megyei tanács közvetlen irányítása alá került. A Baranya Megyei Levéltár – mint igazgatási feladatokat is ellátó tudományos intézmény – szakmai munkája jelentősen fejlődött, 1980-ban elnyerte a tudományos kutatóhely minősítést. 1983-ban új részleggel (Rét u. 9.) bővült. 1989–1992 között pedig – az időközben veszélyeztetetté vált – Király utcai raktárkomplexum rekonstrukciója valósult meg. 1993-ban újabb raktár (Nyírfa utca) került a levéltár kezelésébe. Az elmúlt évtized fejlesztései, s a tervszerű iratátvétel következtében – iratmennyiség tekintetében – az ország egyik legnagyobb vidéki levéltárává lett Baranya Megyei Levéltár őrizetében jelenleg mintegy 17 300 ifm. irat található.

A Baranya Megyei Levéltár alaptevékenységét az 1995. évi LXVI. törvény, ill. a 10/2002. sz. NKÖM rendelet alapján végzi. A Baranya Megyei Levéltár működését az 1988–1998 közötti évtizedben meghatározóan befolyásolták a raktár-rekonstrukciós munkálatok, továbbá az ún. kárpótlási törvény végrehajtásával kapcsolatos feladatok.

Az épület felújítása tekintélyes, közel kétszeres férőhelybővítést eredményezett; az újjávarázssolt, európai színvonalú raktárrendszer megközelítőleg 10 000 folyóméter irat befogadására alkalmas.

Az 1993-as évtől mód nyílt egy több mint 4 évtizedes restancia felszámolására is, nevezetesen a volt tanácsi, helyi igazságszolgáltatási, szövetkezeti és vállalati irattárak archiválásra érett iratainak átvételére. 1993 és 1996 között mintegy 8000 ifm.-nyi levéltári dokumentum beszállítására és elhelyezésére került sor a felújított raktárrendszerben. A levéltári rekonstrukció támogatása, ill. befejezése révén a megyei önkormányzat a közigazgatási dokumentáció őrzéséhez és feldolgozásához kedvező körülményeket teremtett. A kárpótlási és csódtörvényhez kapcsolódó feladatok, valamint az alaptevékenységhez gyakorta csak érintőlegesen kötődő elvárások ugyanakkor, az iratmegőrző tevékenységen túl a közvetlen szolgáltató funkciók előtérbe kerülését – időleges primátusát – hozták magukkal. E tevékenységi kör a mintegy 420 ezres Baranya megye szinte valamennyi települését érintette. A Nyírfa utcai raktár felállításával a dőmpingszerűen duzzadó, illetékességi körbe tartozó dokumentumtömeg elhelyezése biztosítottnak látszik.

A levéltár anyagáról megjelent legfontosabb segédletek, kiadványok:

A Baranya Megyei Levéltár évkönyve sorozat

(1970-ig szerk.: Szinkovich Márta, 1971-től Szita László.)

Baranyai Helytörténetírás 1968. Pécs, [1968.]; Baranyai Helytörténetírás 1969. , 1969.; Baranyai Helytörténetírás 1970. Pécs, 1971.; Baranyai Helytörténetírás 1971. Pécs, 1972.; Baranyai Helytörténetírás 1972. Pécs, 1973.; Baranyai Helytörténetírás 1973. Pécs, 1973.; Baranyai Helytörténetírás 1974–1975. Pécs, 1976.; Baranyai Helytörténetírás 1976. Pécs, 1976.; Baranyai Helytörténetírás 1977. Pécs, 1979.; Baranyai Helytörténetírás 1978. Pécs, 1979.; Baranyai Helytörténetírás 1979. Pécs, 1979.; Baranyai Helytörténetírás 1980. Pécs, 1981.; Baranyai Helytörténetírás 1981. Pécs, 1982.; Baranyai Helytörténetírás 1982. Pécs, 1983.; Baranyai Helytörténetírás 1983–1984. Pécs, 1985.; Baranyai Helytörténetírás 1985–1986. Pécs, 1986.; Baranyai Helytörténetírás 1987–1988. Pécs, 1988.; Baranyai Helytörténetírás 1989. Pécs, 1989.; Baranyai Történetírás 1990–1991. Pécs, 1992.; Baranyai Történetírás 1992–1995. Pécs, 1995.;

Baranyai krónikairás sorozat

1. Baranyai krónikairás (1974) Pécs, 1975.; 2. Baranyai krónikairás (1975) Szerk.: Bezerédy Győző. Pécs, 1976.; 3. Baranyai krónikairás (1977) Szerk.: Bezerédy Győző. Pécs, 1977.; 4. Baranyai krónikairás 4. Szerk.: Sándor László. Pécs, 1979.; 5. Baranyai krónikairás (1979) Szerk.: Sándor László. Pécs, 1980.; 6. Tanulmányok Pécs város történetéből. Pécs város szabad királyi rangra emelésének 200. évfordulója alkalmából rendezett II. várostörténeti konferencia előadásai 1980. november 14. Szerk.: Sándor László. Pécs, 1982.; 7. Barakonyiné Winczai Klára: Baranya aprófalvas településhálózatának múltja és jelene. Pécs, 1984.

Baranya sorozat

(Szerk.: Ódor Imre, 1998–1999-ben társszerkesztő Lengvári István)

Baranya. Történelmi és honismereti folyóirat. I. évf. 1988/1–2.; Baranya. Történelmi és honismereti folyóirat. II. évf. 1989/1–2.; Baranya. Történelmi és honismereti folyóirat. III. évf. 1990/1.; Baranya. Történelmi és honismereti évféles folyóirat. III. évf. 1990/2.; Baranya. Történelmi és honismereti folyóirat. Emlékszám öszentsége II. János Pál látogatásának tiszteletére. IV. évf. 1991/1–2.; Baranya. Történelmi közlemények. V–VI. évf. 1992–1993/1–2.; Baranya. Történelmi közlemények. VII–VIII. évf. 1994–1995.; Baranya. Történelmi közlemények. IX–X. évf. 1996–1997.; Baranya. Történelmi közlemények. Emlékszám az 1848–49-es forradalom és szabadságharc tiszteletére. XI–XII. évf. 1998–1999. Pécs, 1999.

Baranya monográfia sorozat

A népi demokrácia kezdeti időszakának dokumentumai Baranyában. Szerk.: Kopasz Gábor – Szinkovich Márta. Pécs, 1971. Válogatott dokumentumok a baranyai–pécsi munkásmozgalom történetéhez. III. 1929–1944. Szerk.: Babics András – Szita László. Pécs, 1972.

Lovász György – Wein György: Délkelet-Dunántúl geológiája és felszínfejlődése. Pécs, 1974.

Baranya megye természeti földrajza. Szerk.: Lovász György. Pécs, 1977.

Baranya megye története az őskortól a honfoglalásig. Szerk.: Bándi Gábor. Pécs, 1979.

Baranya megye földrajzi nevei. I–II. köt. Szerk.: Pesti János. Pécs, 1982.

A baranyai–pécsi munkásmozgalom története. 1–2. köt. Szerk.: Szita László. Pécs, 1985.

Baranya megye testnevelés- és sporttörténete. 1. köt. 1867–1945. Szerk.: Bezerédy Győző. Pécs, 1987.

Török kori kötetek sorozat

Nagy Lajos – Szita László: Budától–Belgrádig. Válogatott dokumentumrészletek az 1686–1688. évi törökellenes hadjáratok történetéhez. A nagyharsányi csata 300. évfordulójának emlékére. Pécs, 1987.

Timár György: Királyi Sziget. Szigetvár várgazdaságának iratai 1546–1565. Pécs, 1989. (Baranya török kori forrásai I.)

Előadások és tanulmányok a török elleni visszafoglaló háborúk történetéből (1686–1688). Szerk.: Szita László. Pécs, 1989. Tanulmányok a török hódoltság és a felszabadító háborúk történetéből. A szigetvári történetész konferencia előadásai a város és vár felszabadításának 300. évfordulóján (1989). Szerk.: Szita László. Pécs, 1993.

Tanulmányok és források Baranya megye történetéből sorozat

(Sorozatszerkesztő: Ódor Imre)

1. Hernádi László Mihály: A Baranyai Helytörténetírás (1868–1989) és a Baranyai Történetírás (1990–1993) repertórium. Pécs, 1995.

2. Süle Tamás: Százötven év pécsi orvosi érmei 1845–1995. Pécs, 1996.

3. Nagy Imre Gábor – Márfi Attila – Ódor Imre: Baranya megye évszázadai (1000–1918). Pécs, 1996.

4. Nagy Imre Gábor – Ódor Imre – Radnóti Ilona: Pécs–Baranya 1848–1849-ben. Pécs, 1998.

5. Füzes Miklós: Nemzetiségi ügyek dokumentumai Baranyában 1938–1944. Pécs, 2000.

6. Mérey Klára, T.: Baranya megye útjai és útmementi települései a 19. sz. elején. Pécs, 2000.

7. Hágen József – Rayman János – Süle Tamás: Pécs–Baranya numizmatikai bibliográfiája. Pécs, 2000.

8. Füzes Miklós: Nemzetiségi ügyek dokumentumai Baranyában 1923–1938. Pécs, 2001.

9. Füzes Miklós: Nemzetiségi ügyek dokumentumai Baranyában 1945–1950. Pécs, 2002.

10. Füzes Miklós: Nemzetiségi ügyek dokumentumai Baranyában 1950–1990. Pécs, 2003.

11. Füzes Miklós: Dokumentumok a pécsi cigánység történetéből 1959–1990. Pécs, 2003.

12. Mérey Klára, T.: Baranya megye települései az első katonai felmérés idején. Pécs, 2004.

13. Dokumentumok a baranyai cigánység történetéből. Pécs, 2005.

14. Füzes Miklós: Dokumentumok gróf Batthyány Kázmér közéleti tevékenységéről. Pécs, 2006.

Baranya Megyei Levéltár segédletei sorozat

(Sorozatszerkesztő: Ódor Imre)

1. Lengvári István: Dombay János irathagyatéka. Repertórium. Pécs, 2001.

2. Rozs András: A Magyar Kommunista Párt (MKP) és a Szociáldemokrata Párt (SZDP) Baranya megyei és pécsi iratainak (1944–1948) repertórium. Pécs, 2005.

3. Márfi Attila: Vörös Vince irathagyatéka a Baranya Megyei Levéltárban. Pécs, 2009.

Baranyai Történelmi Közlemények Évkönyv sorozat

(Sorozatszerkesztő: Ódor Imre)

1. Ódor Imre – Rozs András (szerk.): Gróf Batthyány Kázmér (1807–1854) emlékezete. A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve 2005. Pécs, 2006.

2. Nagy Imre Gábor (szerk.): Baranyai Történelmi Közlemények 2. A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve 2006–2007. Pécs, 2007.

3. Rozs András (szerk.): Pécs és Baranya 1956-ban. A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve 2008. Pécs, 2008.

Sorozatba nem tartozó kiadványok

Bernics Ferenc: Közoktatás és tanügyigazgatás Baranya megyében 1945–1985. Pécs, 1989.

Füzes Miklós: Az alsó- és középfokú nemzetiségi oktatás története Délkelet-Dunántúlon 1945–1985. Pécs, 1990.

Füzes Miklós: Batthyány Kázmér. Budapest, 1990. (Magyar história. Életrajzok)

Füzes Miklós: Forgószél. Be- és kitelepítések Délkelet-Dunántúlon 1944–1948 között. Tanulmány és interjúkötet. Pécs, 1990.

Füzes Miklós: Embervásár Európában. Hadifogoly magyarok a második világháborúban. Pécs, 1994.

Füzes Miklós: Valami Magyarországon maradt. A kitelepített magyarországi németek beilleszkedése Németországban.

Etwas blieb daheim in Ungarn. Eingliederung der vertriebenen Ungarndeutschen in Deutschland. Pécs, 1999.

Nagy Imre Gábor – Ódor Imre – Vörös Huba: Levéltárismerető. Archivführer. Pécs, 2005.

IV. MEGYEI TÖRVÉNYHATÓSÁGOK, SZABAD KIRÁLYI VÁROSOK ÉS TÖRVÉNYHATÓSÁGI JOGÚ VÁROSOK

BARANYA VÁRMEGYE LEVÉLTÁRA

BaML IV. 1. Baranya vármegye nemesi közgyűlésének iratai (1657) 1696–1848. 96,01 ifm.

a) Közgyűlési jegyzőkönyvek 1698–1848. 16 ifm.

b) Közgyűlési iratok 1708–1848. 59,64 ifm.

c) Királyi és helytartótanácsi rendeletek, átiratok, folyamodványok 1730–1848. 0,6 ifm.

d) Szabályrendeletek, árszabások, vámtarifák 1731–1855. 0,45 ifm.

e) Országgyűlési iratok 1723–1848. 3,08 ifm.

f) Peren kívüli eljárás iratai 1696–1849. 3,7 ifm.

g) Nemesi jellegű összeírások, számadások 1741–1847. 0,5 ifm.

h) Nemességi vizsgálatok, bizonyáglevelek 1657–1912. 1,7 ifm.

i) Úrbéri iratok 1735–1848. 4,9 ifm.

j) Összeírások 1725–1870. 0,98 ifm.

k) Népszerűírások 1831–1847. 0,14 ifm.

l) Katonaállítási iratok 1742–1857. 0,42 ifm.

m) Bizottságok iratai 1742–1869. 2,1 ifm.

n) Be- és kitáblázási jegyzőkönyvek 1756–1851. 1,8 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 1. Az a) állagot Baranya megye 1698 és 1848 között tartott nemesi közgyűléseiről, külön-, ill. részgyűléseiről vezetett jegyzőkönyvei alkotják. Az általában több példányban készült jegyzőkönyvek ügyeiről tárgy- és névmutatók készültek. A jegyzőkönyvekben a közgyűlések időrendben folyamatosan következnek, az egyes közgyűléseknél a hely és időpont megjelölése után a résztvevők neve, tisztsége következik. A közgyűlésen tárgyaló ügyek évente 1-től számozva a tárgyalás sorrendjében következnek egymás után. A tárgycsoportos iratkezelés idejében (1701–1759, 1769–1778) a jegyzőkönyvi sorszám mellé ezt a jelzetet is bevezették. A tárgyaló ügyek a közigazgatás valamennyi tárgyát felölelik. Az 1698 és 1750 közötti, legrégebbi jegyzőkönyvek egyedülállóan értékesek. 1750-ig a törvényszéknek nem volt külön vezetett jegyzőkönyve, így a közgyűlési jegyzőkönyvek tartalmazzák a törvényszék anyagát is. Bár a kötetek mutatóságát 1752-től felsőbb rendeletekkel folyamatosan szorgalmazták, a segédletek sajnos a mai napig hiányosak. 1698 és 1754 között (az 1711–1716 jegyzőkönyvet leszámítva) nem

készültek korabeli mutatók, csak 1754-ben kezdték el a jegyzőkönyvek folyamatos mutatózását. 1746-tól teljes a mutatók sorozata, emellett a jegyzőkönyvek egy részénél, a kötet végén található még mutatókat. Az első két kötethez a későbbiekben több részletes segédlet is készült. A Szadlits-féle latin nyelvű mutató mellett Koncsek Nándor 1868-ban magyar nyelvű mutatót készített, amely témakörök szerint igen részletesen közli a megyére vonatkozó adatokat. A jegyzőkönyvek egy részét restaurálták ugyan, de sajnos éppen a legrégebbi, s kiemelkedően értékes kötetek vannak a legrosszabb állapotban. Az állagban való kutatás csak a jegyzőkönyvekről készült mikrofilmen lehetséges.

b) A közgyűlési jegyzőkönyvekben előforduló ügyekhez kapcsolódó iratok a korai korszakban csak szórványosan maradtak fenn (1708 és 1750 között összesen 18 kisdoboz, 1,98 ífm.), de a 18. század második felétől már jobb a helyzet. Az iratok a jegyzőkönyvi mutatók alapján kutathatók. A közgyűlési iratokból már egykorúan is képeztek tárgyi csoportokat, így az összes fennmaradt irat egynegyede a c) – n) állagokban található.

c) A folyamodványok jegyzőkönyvei (1730–1783) a lakosok különféle ügyekben beadott kérvényeinek másolatát tartalmazzák. A kérvények nagy része úrbéri ügyekre, ill. adóelengedésre vonatkozik, a kérvényezők között sok a frissen betelepült német lakos.

f) A peren kívüli eljárás iratai a járási főszolgabírák bírói cselekményének anyagából kerültek évente jegyzékkel a közgyűlés útján a levéltárba, az 1729. évi rendelet alapján. Ez a közgyűlési iratok egyik legrégebbi iratait tartalmazó állaga. Az egyes ügyekhez általában többféle irat kapcsolódott, egy-egy eseményhez tehát több sorozatból lehet az iratokat összeszedni. (Tiltakozás után bírói megintés, eltiltás, vagy vizsgálat következhetett, ill. határjárás, helyszíni szemle, az ügy természete szerint.) A határjárások és bírói vizsgálatok során készült tanúvallomások a 17–18. század egyedülálló forrásai. A visszatekintő vallomások, arról a korszakról szolgáltatnak adatokat, amelynek lényegében semmilyen írásos emléke nem maradt fenn a megyében. A vallomások természetesen nem tekinthetők minden téren hitelesnek, ám kellő kritikával, sok értékes információt szűrhetünk ki belőlük. A tiltakozások, eltiltások, határjárások iratai a sokszor zavaros birtokviszonyok tisztázását szolgálták, s így gyakran egyedülálló bizonyítékokat tartalmaznak. Az iratok egy részének (tiltakozások, eltiltások) a közgyűlési jegyzőkönyvekben is nyoma van.

Az állag iratai két nagyobb részből tevődnek össze, az első 9 sorozat (1696–1786) iratfajták szerint rendezett, ill. ezek segédleteit tartalmazza. Ezt a részt Boda Imre rendezte és lajstromozta az 1780-as évek második felében, a II. József korában történt bírói és közigazgatási ügyek szétválasztásakor. Az egyes sorozatok iratai időrendben következve egy római és egy arab számból álló jelzettel vannak ellátva. Ez alól csak a 3. Bírói vizsgálatok sorozat mintegy kétdoboznyi „non registratae” iratai képeztek kivételt; ehhez utólagosan készült segédletet. A nyolc sorozat lajstroma (elenchusa) és mutatója (indexe) sorozatonként külön kötetben található. (1. Bírói intések 1703–1786, 2. Bírói eltiltások 1701–1785, 3. Bírói vizsgálatok 1715–1786, 4. Be- és kitáblázások 1732–1757, 5. Tiltakozások 1700–1785, 6. Helyszíni szemlék 1741–1786, 7. Határjárások 1696–1786, 8. Végrehajtások, becsük, osztálylevelek 1720–1786, 9. Tanúsítványok 1699–1787.) Az állag második fele a 10–15. sorozat iratai (1787–1846) levéltárba kerülésük eredeti rendjében maradtak és a járási szolgabírák 1785 utáni anyagát tartalmazzák. Ebben a sorozatban az egyes iratfajták vegyesen foglalnak helyet járásonként, s azon belül általában évenként vannak elkülönítve. Az iratok nagy részéhez voltak eredeti, évenkénti jegyzékek. A hiányzó segédleteket később pótolták. (10. Baranyavári járás vegyes iratai 1782–1829, 11. Siklói járás vegyes iratai 1786–1848, 12. Mohácsi járás vegyes iratai 1780–1846, 13. Hegyháti járás vegyes iratai 1782–1843, 14. Szentlőrinci járás vegyes iratai 1786–1839, 15. Pécsi járás vegyes iratai 1786–1848, 16. Leltárak, kimutatások, jegyzékek 1749–1785.) Az iratanyagban való kutatást egyrészt az eredeti segédletek, ill. azok fénymásolatai biztosítják. A hiányzó segédletek számítógépes jegyzékkel, helység- és személynévmutatóval lettek pótolva. Az állag irataiból mintegy kétdoboznyit restauráltak, ezek az állag végén helyezkednek el. A restaurált iratok eredeti segédletükben „R” betűs jelölést kaptak, valamint külön jegyzékben is megtalálhatók.

g) Az állag a nemesek, uradalmi tisztviselők, bérlők, plébánosok stb. név szerinti összeírásait tartalmazza.

h) A nemesség megyében való kihirdetésével kapcsolatos iratok – nemesi bizonyságlevelek, nemesi oklevelek másolatai, leszármazási táblák – családok szerint betűrendben sorakoznak. Itt vannak elhelyezve még a különféle ösztöndíjra, Teréziánumba való felvételre vonatkozó kérvények, mivel a nemességi származásra hivatkozva gyakran tanúsítványokat is csatoltak.

i) Az úrbéri iratok állag tárgya a községek úrbérrendezéssel kapcsolatos iratai, időhatára 1766–1790. Kivételt képeznek az úrbéri tabellák, amelyek 1848-ig kerültek ide, ill. az úrbéri szerződések az 1766 előtti évekből. Az állag hat nagyobb sorozatra tagolható: 1. *Urbáriumok*, 1–371. tétel. A rendezés uradalmanként, azon belül községenként csoportosítja az összeírásokat, kilenc kérdőpontra adott vallomásokot, az urbáriumokat, úrbéri tabellákat, és a végrehajtó tisztviselők jelentéseit. Az 1735 és 1810 közötti úrbéri szerződéseket is idesorolták, valamint az úrbéri tabellákat 1848-ig. A több községre vonatkozó összeírásokat, kilenc pontokat, és a végrehajtásról szóló jelentéseket uradalmanként rendezték, az urbáriumokat és úrbéri tabellákat községenként. Minden uradalom és minden község külön tételszámot kapott. Az úrbéri tabellák tartalmazzák a községek telkes jobbágyainak és zselléreinek név szerinti összeírását. A német anyanyelvű lakosok betelepülésének igen értékes forrásai a velük kötött úrbéri szerződések. Egyetlen uradalom, a Belleyi Uradalom iratanyagában (17. t.) található meg a betelepülő német anyanyelvűek útlevelei. Azon községek, amelyeknek német nyelvű urbárium, úrbéri tabellája, vagy úrbéri szerződése maradt fenn (az iratanyag sorrendjében) a következők: Hertelend (Horváthertelend), Gyód, Vörösmart, Bán, Lucs, Szentistván, Villány, Eugénfalva (Jenőfalva), Keskend, Udvar, Szentmárton, Németbóly, Nyomja, Kassa, Devescer, Rácpetre, Vókány, Virágos, Kisbudmér, Jakabfalva, Kövesd, Hidor, Gyula, Bükkösd, Németmárok, Lapáncsa, Mekényes, Tófű, Ráckozár, Gödre, Abaliget, Hetvehely, Maróc, Köblény, Szalatnak, Szentgyörgy, Németszék, Barátúr, Tekeres, Kishertelend, Ófalu, Szederkény, Szajk, Babarc, Kisnyárad, Liptód, Maráza, Véménd, Szür, Feked, Boda (Fazekasboba), Rácmecske, Varasd, Hird, Pécsvárad, Pusztafalu, Árpád, Nagypall, Szellő, Szenterszébet (Püspökszenterzsébet), Kátoly, Lancsuk (Lánycsók), Himesháza, Geresd, Lak, Nádasd, Szárász, Óbánya, Újbánya, Szentlászló, Szopok (Mecsekfalva), Jánosi, Somberek, Bár, Godisa, Monosokor, Mánfa, Hásságy, Kiskozár, Nagykozár, Apatin. 2. *Úrbéri rendeletek* (Intimata in re Urbariali), 372–376. tétel. Az anyag évek szerint, azon belül az érkezés dátumának sorrendjében rendezett, s ez megegyezik a korabeli renddel. 3. *Úrbéri kérvények jegyzőkönyvei* (Protocolla instantiarum urbariali), 377–379. tétel. A két kötet, a közgyűlésen tárgyalt úrbéri panaszok, kérvények jegyzőkönyve, 1768-tól 1772-ig, és 1776-tól 1781-ig időrendben tartalmazza az úrbéri panaszok tárgyát. 4. *Úrbéri vizsgálatok* (Investigationes urbariales), 380–664. tétel. Az investigatiókat az 1768. január 26-i úrbéri rendelet következtében járasonként a szolgabírónak, ill. alszolgabírónak egy ülnökkel kellett végrehajtani a megye minden egyes helységében. Az eligazodás a névmutató alapján lehetséges. 1768-tól 1786-ig készültek investigatiók, mellékleteik egyrészt a községi bizonyságlevelek, (melyek értékes községi pecsétlenyomatokat, valamint a községi bírók, esküdtek neveit is tartalmazzák) másrészt a panaszok, kérvények. 5. *Földosztályozás, földmérői jelentések, tabellahitelesítéssel kapcsolatos jelentések*, 665–677. tétel. Egy 1767-es rendeletre készült el a megye községeinek földosztályozása. A földmérői jelentések (1775–1784) és a tabellahitelesítéssel kapcsolatos jelentések (1784–1799) uradalmanként rendezettek, névmutató segít az eligazodásban. 6. *Úrbéri ügyek* (Urbariale), 668–676. tétel. Az 1785 és 1789 közötti, évenként rendezett, a közgyűlés irataitól külön iktatószámmal elkülönített, iratok tartalmazzak úrbéri tárgyú panaszokat, kérvényeket, azokról szóló vizsgálatokat, rendeleteket, földmérői jelentéseket, tabellahitelesítéseket. Az anyag kutatását a tételek szerinti segédlet, ill. az ehhez készült helységnévmutató biztosítja.

j) Az állag sorozatai közül főként a „Parókiák összeírása 1733–1786”, a „Malmok összeírása 1815–1870” és a „Klauzál-féle iparösszeírás (Mohács, Pécs) 1848” tartalmazhatnak német lakosokra vonatkozó adatokat.

k) A járások szerint végzett összeírás a németek lakta községek esetében lehet érdekes.

l) Az állítási lajstromok név szerinti anyaga különösen a Pécsi járás esetében értékes forrás.

m) A 19 különféle ügyben alakult bizottság iratai több szempontból világíthatják meg a megye német lakosainak életét. 1. A Bezdányi Duna szabályozására kiküldött bizottság iratai 1778–1839. 2. A Dráva szabályozására kiküldött bizottság iratai 1743–1847. 3. Fekete-víz szabályozására kiküldött bizottság iratai 1770–1851. 4. Kapos vize lecsapolására kirendelt központi választmány, majd Zichy-csatornai küldöttség iratai 1820–1847. 5. Kolera választmány iratai 1830–1832. 6. Marha dögvész választmány iratai 1768. 7. Baranya Megye Fiók Gazdasági Egyesület választmányának iratai 1845–1848. 8. Református lelkészek, tanítók járandósága vizsgálatára alakult választmány iratai 1812–1869. 9. Árvák vagyonát felügyelő választmányok iratai 1801–1840. 10. Újoncállítási választmány iratai 1841. 11. Számadásokat vizsgáló választmány jegyzőkönyvei 1841–1850. 12. Adamovics bizottság iratai 1802–1838. 13. Németürög határa, ill. adózása ügyében alakult választmány iratai 1790–1846. 14. Pécs város ügyében alakult választmány iratai 1742–1760. 15. Dombóvári Uradalom ügyében alakult választmány iratai 1780–1781. 16. Pálos kolostor épülete ügyében alakult választmány iratai 1817–1830. 17. Utak, hidak összeírására kiküldött választmány iratai 1763. 18. Posta- és országútra ügyelő választmány iratai 1831–1847. 19. Somssich Pongrác főispáni beiktatásának ünnepségére alakult választmány iratai 1835–1836.

BaML IV. 2. Baranya vármegye II. József-féle közigazgatásának iratai 1784–1789. 7,5 ifm.

a) Iktató-jegyzőkönyvek 1787–1789. 0,36 ifm.

b) Iratok 1786–1789. 6,72 ifm.

c) Normalienbuch, rendeletek 1787–1788. 0,14 ifm.

d) Népszámlálási iratok 1784–1788. 0,28 ifm.

II. József reformintézkedéseinek egyike volt a vármegyei önállóság megszüntetése, és a kerületi igazgatási rendszer bevezetése. Az uralkodó így kísérelte meg ellehetetleníteni a központi kormányzattal szembenálló rendi ellenállást. Az 1785. június 1-jén életbe lépett rendelkezés értelmében felmentették tisztségükből a vármegyei főispánokat, és kerületi királyi biztosokat neveztek ki. A kerületi biztosok széles – a közigazgatást, az igazságszolgáltatást, és a kamarai igazgatást felölelő – hatáskörrel rendelkeztek. Az ország területét 10 kerületre osztották: I. Nyitrai, II. Besztercebányai, III. Kassai, IV. Munkácsi, V. Nagyváradi, VI. Temesvári, VII. Pesti, VIII. Győri, IX. Pécsi, X. Zágrábi.

Irodalom:

A helytörténetírás levéltári forrásai II. 1848–1944. Szerk.: Komoróczy György. Debrecen, 1972. (A Hajdú-Bihar megyei Levéltár Közleményei 4.)

Békés vármegye levéltára 1715–1950. Öá.: Kereskényiné Cseh Edit. Gyula, 2008. (Segédletek a Békés Megyei Levéltárból 2.)

BKMÖL IV. 401. Főisp. 467/1945.

Csanád megye levéltára 1710–1950. Szerk.: Blazovich László. Szeged, 1984. (A Csongrád Megyei Levéltár Kiadványai I.)

Csongrád megye levéltára 1723–1950. Szerk.: Blazovich László. Szentés, 1986. (A Csongrád Megyei Levéltár Kiadványai II.)

Csizmadia Andor: A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig. Budapest, 1976.

Az iktatószámok tárgya éppoly változatos, mint a vármegye nemesi közgyűlési iratainak. Az iratok többsége és az összes jegyzőkönyv német nyelvű. A népszámlálás iratai sajnos csak két községben maradtak fenn.

BaML IV. 6. Baranya vármegye adószedőjének iratai (1579) 1705–1851. 8,78 ifm.

a) Országos összeírás (Conscriptio Regnicolaris) 1828. 3,6 ifm.

b) Kamarai összeírások másolatai 1579–1696. 0,1 ifm.

c) Háziadó összeírások 1711–1752. 1,44 ifm.

- d) Adószedői számadások 1705–1850. 1,96 ifm.*
e) Bevételi és kiadási naplók 1837–1851. 0,7 ifm.
f) Községi rovatos összeírás és adókvetés 1812–185. 0,14 ifm.
g) Adófizetési jegyzékek 1840–1841. 0,14 ifm.
h) Adószedői számadások mellékletei 1796–1851. 0,7 ifm.

A megyei adószedő (perceptor) feladata az állami és a vármegyei adók beszedése, kezelése volt (lásd! az 1715. évi LVII. tc.-t). Az országgyűlés által megszavazott, ill. az uralkodó által kivetett adók összegét minden évben megkapták a vármegyék, és azt a perceptor helységekre lebontotta a korábban készített rovasos összeírás alapján. Az adókvetés és beszedés a dicalis összeírások alapján zajlott le. Az adóösszeírást a szolgabírák és esküdtek végezték. Az összeíró biztosok számba vették a jobbágyokat, a velük egy kenyéren élő családtagjaikat, szolgálóikat, jószágállományukat, ingatlanjaikat – ház, föld, malom –, egyéb jövedelmeiket – kocsmá, mézárszék, haszonbérlet, kézművesség, kereskedelem, pálinkafőző üst, méhkasok –, valamint a közös haszonvételeket – legeltetés, fuvarozás, nádvágás. Az adóösszeírásakor feltüntették azt is, ki milyen címen – papok, honoráciorok, obsitos katonák, inszurgensek, megyei bábák – nyert felmentést az adófizetés alól. Az adószedő évente hivatalos számadást készített, és azt a nemesi közgyűlésnek bemutatta. Az adószedő feladata volt ezenkívül a megyei közmunkák megszervezése, valamint a megyei nemesség katonai felajánlásokkal kapcsolatos összeírásainak elkészítése.

Irodalom:

Békés vármegye levéltára 1715–1950. Öá.: Kereskényiné Cseh Edit. Gyula, 2008. (Segédletek a Békés Megyei Levéltárból 2.)

- a) Az országos összeírás állagában csak az 1828-as községenkénti összeírás lett elhelyezve, a korábbi országos összeírások a háziadó összeírások (IV. 6. c) kötetek között találhatóak. Az összeírások tartalmazzák az adózók nevét, foglalkozását, valamint az ingatlanra, terményre, állatállományra, terméshozamra, jövedelmezőségre vonatkozó adatokat. A községek egykorú neve szerinti betűrendbe van rendezve, de névmutatój segíti az eligazodást. A hiányzó füzetek másodpéldányai a BaML mikrofilmtára I. 21 – I. 27. számú mikrofilmjein találhatóak meg.
- b) A kamarai összeírások másolatai három kötetből áll. Az 1. és a 2. köteteket Ungár László másolta, eredetijük a bécsi Hofkammer Archivban van. A 3. kötet másolását Szalai Béla végezte, ennek eredetije O.L. Dic. conscr. Tom. III. Téves olvasás következtében különösen a családnevek írása nem megbízható. A telkes jobbágyok nevén kívül az igavonó állatok, termények vannak feltüntetve, valamint minden egyes községnél részletes leírás található, amelyben szerepel a török és katolikus földesúr neve és az adó nagysága.
- c) A háziadó összeírások állaga a megyei adószedő által 2-3 évente készített összeírásokból keletkezett. Az egyes községek a tulajdonos birtokosok szerint csoportosítva, szomszédságuk sorrendjében lettek összeírva. Az összeírások anyaga részben név szerinti részletes összeírások, részben falvankénti összesítő kötetekből áll. A megyei összeírások közül 3 kötet, az országos összeírás során keletkezett az 1715. évi 4. és 5. (összesítő) kötetek, valamint az 1720. évi kötet. Az 1711–12. évi a nádor rendeletére készült, és célja nemcsak a népesség és a vagyoni helyzet felmérése volt, de a Rákóczi szabadságharc során emberéletben és állatállományban esett károk feltérképezése is. A népesség státuszára vonatkozóan csak két kategóriát használ: a jobbágyok és a zsellérek számát tünteti föl, valamint a rabságba hurcoltak, a rácok vagy kurucok által megöltek és a pestisben meghaltak létszámát közli. Szerepel az is, hogy a falut felégették vagy kirabolták-e. Az adóösszeírások kötetei nem egységesek. A név szerinti összeírások tartalmazzák a jobbágyok (hospites) számát, ezek nős fiait és testvéreit, akik egy háztartásban éltek veze (filiit et fratres uxorati), a nőtlen fiúkat (in uxorati), a zselléreket. 1728-tól külön a házasság és házatlan zselléreket (inquilini, subinquilini). 1713-tól valamennyi özvegyet külön rubrikában írtak össze a vagyonukkal együtt egészen 1734-ig, utána a vagyon feltüntetése már nem szerepelt, mert adómentességet élveztek. Az 1737., 1741., 1742. és 1748. évi összeírásokban csak a nevük mellett szerepelt a „vidua” megjegyzés. Ez a német anyanyelvű lakosságra vonatkozó legértékesebb és

leginkább kutatott forrás, ami annak köszönhető, hogy a betelepülő (advena) lakosokat a falu adózóinak nevei után külön felsorolták, azt is feltüntetve, hogy melyik évben jöttek a településre, sőt némely esetben (sajnos nem mindig) az is szerepel, hogy honnan jöttek. Ugyancsak külön kiemelték a nemeseket, a molnárokat, a görög kereskedőket, s a cigányokat. Nem szerepelnek az összeírásokban a nők, (az özvegyek kivételével), a kiskorú gyermekek mindkét nemből, és az uradalmi alkalmazottak egy része, különösen azok, akik a majorságokban éltek. A házak számának feltüntetése csak három évnél szerepel (1742, 1748, 1752). Az összeírások köteteiről községnevmutató készült, amely biztosítja a gyors eligazodást.

e) A vármegye gazdálkodására, a tisztviselők alkalmazására, az egyes községek adózására vonatkozó adatokat találhatunk a számadási kötetekben. A megyei iratok között ez a legteljesebb sorozat, amelyet jól kiegészít a bevételi és kiadási naplók állaga.

f) A töredékes állag 3 sorozata: a járások, ill. községek adóösszeírása és a szegény adózók községenkénti összeírása. Az adóösszeírások községek szerint, ill. azon belül adózók szerint a házi- és hadiadó összegének megállapításához szükséges adatokat tartalmazza, kitérve az állatállományra, földbirtokra, malmok, kereskedők, mesterek számára. Kizárólag 1-1 évet érint, és csak mintegy 10 községre vonatkozik: Bogád, Csebény, Gyűrűfű, Kemse, Kishajmás, Nagyfalu, Nagykozár, Okorág, Oroszló, Ráckozár, Ráctöttös, Varjas. A Mohácsi járás összeírásai csak összesítő adatokat tartalmaznak, a Siklói járás pedig hiányzik. A szegény adózókra vonatkozó összeírás (1846) szintén nagyon hiányos. A néven kívül tartalmazza polgári állapotukat, életkorukat, vallásukat, családi állapotukat. Szegény adózónak azok minősültek, akiknek vagyona 100 ezüst forintnál nem ért többet. Az alábbi 50 község többségében jelentős számú német anyanyelvű lakosság volt: Apátvarasd, Babarc, Bár, Berkesd, Cseledoboka, Cselegörcsöny, Ellend, Erdősmecske, Fazekasboda, Geresd, Hercegszabar, Hidas, Himesháza, Kátoly, Kisnyárad, Lánycsók, Lovászhetyén, Maráza, Máriakéménd, Márok, Nyomja, Óbánya, Ófalu, Olasz, Pécsvárad, Pusztakisfalu, Püspöklak, Püspöknádasd, Püspökszenterzsébet, Somberek, Szajk, Szebény, Szederkény, Szellő, Szúr, Véménd, Versend, Zengővárkony, Zsibrik.

g) A járások szerint összeírt községek 1840–41. évi adózási adatait tartalmazza.

h) Az állagban a számadásokhoz csatolt különféle számlák, nyugták, orvosi receptek találhatóak.

BaML IV. 8. Baranya Vármegye Törvényszékének iratai 1716–1850. 22,4 ifm.

a) Jegyzőkönyvek 1750–1850. 3,7 ifm.

b) Peres iratok 1754–1850. 7,16 ifm.

c) Befejezett perek 1716–1842. 9,72 ifm.

d) Feljebbvitt perek 1827–1848. 0,56 ifm.

e) Úriszéki jegyzőkönyvek 1753–1787. 1,26 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 1. A jegyzőkönyvek a törvényszéki ülések szerint tartalmazzák röviden az egyes ügyeket. 1787 és 1790 között nincsenek jegyzőkönyvek. 1848-tól a polgári és büntető perek külön kötetekben szerepelnek. A jegyzőkönyvek nyelve 1806-ig latin, utána általában magyar. A kutatást mutatókönyvek segítik. A peres iratok 1842-ig igen csekély mennyiségűek, ugyanis a befejezett perek külön állagban vannak rendezve. Utóbbiak mutatójában személyekre és helynevekre lehet keresni, a jegyzékben az ügy tárgya is jelezve van. A mutató első fele (1789-ig) latin nyelvű és az ügyek részletesen leírtak. 1790-től a lajstrom magyar nyelven csak egy-egy szóval adja meg az ügy tárgyát. Az 1820-as évek végéig a polgári és büntető perek vegyesen sorakoznak, ezután külön- külön sorozatban találhatóak. Külön állagban vannak a törvényszékre felterjesztett úriszéki jegyzőkönyvek. Az uradalmanként rendezett jegyzőkönyvek szinte kizárólag úrbéri tárgyúak, emiatt a betelepült német anyanyelvű lakosság úrbéri viszonyainak kutatásához elsőrendű forrás.

BaML IV. 9. Baranya Vármegye II. József-féle Törvényszékének iratai 1787–1790. 2 ifm.

II. József reformintézkedései nemcsak a vármegyei közigazgatás, hanem a bírászkodás területére is kiterjedtek. 1785. szeptember 25. és december 12. között kiadott rendeleteivel (Novus Ordo Judiciarius) átszervezte az igazságszolgáltatás intézményrendszerét. Megszüntette az alispáni és a főszolgabírói ítélőszéket, majd 1787. április 2-án kelt intézkedésével (Sanctio Criminalis Josephina) megvonta az úriszékektől a büntető hatalmat. Az új bírászkodási eljárásban a nemesek és nem nemesek egyforma elbírálás alá estek. Szervezetileg a következőképpen alakult át az igazságszolgáltatás: az ország új közigazgatási-területi beosztásának megfelelően 38 elsőfokú bíróságot (Judicium Subalternum) szerveztek. Ezek átvették az addigi vármegyei sedriák és úriszékek büntető joghatóságát. Az új rendszer 1787 szeptemberétől 1790 áprilisáig működött. A haldokló II. József 1790. január 26-án visszavonta Magyarországra vonatkozó rendeleteit.

Irodalom:

Békés vármegye levéltára 1715–1950. Öá.: Kereskényiné Cseh Edit. Gyula, 2008. (Segédletek a Békés Megyei Levéltárból 2.)

A II. József korabeli elsőfokú bírászkodás iratai többsége német nyelvű, a kutatást többféle (iktatókönyvi, lajstromozási) mutató könnyíti meg.

BaML IV. 10. Baranya vármegye főszolgabírának bírászkodási iratai 1827–1849. 0,7 ifm.

A vármegyei közigazgatás működésében jelentős feladat hárult a szolgabírói hivatalokra. A szolgabírókat a megye nemesi küldöttei választották a közgyűlésen. Felettes hatásaik az alispánok voltak. A szolgabírói tisztség alapját a nemesek bírászkodási joga képezte. Eleinte a jogszolgáltatás volt a legfontosabb tevékenységi területük, később a közigazgatás területén végzett munkájuk vált egyre jelentősebbé. A megyék területét a bírászkodási és a közigazgatási feladatok minél jobb ellátása érdekében járásokra (processus) osztották, és adott esetben még kisebb egységeket, kerületeket (circulus) is kialakítottak. A járások élén a főszolgabírók (judex nobilium – judlium) álltak, a kerületek élén a szolgabírók és alszolgabírók (vicejudlium). A főszolgabíró feladata volt a járás ügyeinek intézése, a feljebbvalók leiratainak ügyében történő intézkedés. Hatáskörébe tartozott a katonaállítás (statutio militum) ellenőrzése, a lakosság összeírásának (popularis conscriptio) felügyelete, a helységek különféle kötelezettségei végrehajtásának – előfogat, portio kiállítása, közmunkák végzése – lebonyolítása. Intézkedett az inszurrekciós ügyekben – nemesség összeírása háború idején –, felügyelte az utak, hidak, gátak rendben tartását. Végrehajtotta az alispán utasításait, meghallgatta a lakosság panaszait és intézkedett ügyekben. A szolgabírói ítélőszék (forum judlium) intézménye a járásokban a 18. században alakult ki. A főszolgabíró (szolgabíró) egy esküdttel egyetemben 3000 Ft-ig terjedő polgári peres ügyekben, valamint 12 Ft-ig, – ill. nem nemesek esetében 12 botütésig – terjedő kihágási ügyekben ítélezhetett. A szolgabírák segítőtársa a közigazgatási és igazságszolgáltatási ügyekben egyaránt az esküdt (juratus assessores – jurassor) volt. A szolgabírák mellett egy rendes és több tiszteletbeli esküdt (honorarius jurassor) működött. A legfontosabb ügyekben a szolgabíró és az esküdt mint hiteles tanúbizonyosság (testimonium legale) szerepelt.

Irodalom:

Békés vármegye levéltára 1715–1950. Öá.: Kereskényiné Cseh Edit. Gyula, 2008. (Segédletek a Békés Megyei Levéltárból 2.)

A főszolgabírák szóbeli bíróságának iratai járásonként, azon belül időrendben rendezettek. A német anyanyelvű lakosok kutatásához különösen a Pécsi és a Mohácsi járás főszolgabírának iratai használhatók.

BaML IV. 18. Baranya Vármegye Levéltárára vonatkozó iratok 18–20. sz. 1,12 ifm.

A levéltári iratkezeléshez kapcsolódó iratokon kívül ebbe a fondba sorolták a levéltárosok által végzett kutatások iratait, a különféle iratátadási jegyzékeket, valamint a vármegye hivatali

működésével kapcsolatban keletkezett iratokat, s a vármegyei épületekkel kapcsolatos terveket, leírásokat.

BaML IV. 19. Vármegye tisztviselői után maradt iratok 1766–1857. 1,26 ifm.

- a) *Baranya vármegye főispánjainak, alispánjainak címzett iratok 1768–1849. 0,14 ifm.*
- b) *Kajdacsy Antal siklói esküdt, majd szentlőrinci szolgabíró iratai 1766–1839. 0,28 ifm.*
- c) *Barthos Eduárd mohácsi szolgabíró után maradt iratok 1838–1847. 0,14 ifm.*
- d) *Petrás Lajos ügyvéd után maradt peres iratok 1789–1833. 0,42 ifm.*
- e) *Rihmer János tiszti főügyész után maradt peres iratok 1838–1849. 0,07 ifm.*
- f) *Sauska Keresztély mohácsi szolgabíró, majd alispán után maradt iratok 1787–1857. 0,14 ifm.*
- g) *Gyulai Gál Ferdinánd alispán után maradt iratok 1844–1847. 0,07 ifm.*

A vármegye tisztviselői után maradt vegyes iratok között számos német anyanyelvű lakosra vonatkozót is találhatunk. Az állagok segédlettel való ellátottsága igen eltérő, vannak igen részletes jegyzékek (például Petrás Lajos ügyvéd iratairól), de vannak amelyek csak az iratok egyenkénti átnézésével kutathatók.

BaML IV. 20. Letétek levéltári gyűjteménye 1607–1966. 1,82 ifm.

- a) *Egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1817–1946. 0,56 ifm.*
- b) *Futólevelek jegyzőkönyvei 1815–1863. 0,42 ifm.*
- c) *Szabadszentkirályra vonatkozó iratok 1607–1914. 0,28 ifm.*
- d) *Egyéb forrásból származó (nem vármegyei) iratok 1743–1966. 0,56 ifm.*

a) Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek a plébániák neve szerinti betűrendben sorakoznak, a gyors eligazodást névmutató segíti. A jegyzőkönyvek nagy többsége Szepesy Ignác püspök 1829–1830. évi látogatásakor készült.

d) Ebben az állagban különösen a pécsváradi párbérbkönyv és a mágocsi plébánia története lehet érdekes, mivel mindkét mezőváros igen jelentős számú német anyanyelvű lakossággal rendelkezett.

BaML IV. 101. Baranya Vármegye Bizottmányának iratai 1848. 0,74 ifm.

Baranya vármegye bizottmányi jegyzőkönyve az utólag készült mutatókönyv segítségével kutatható. Mindössze 4 doboz iratanyag maradt meg. A történeti kutatások szerint a német anyanyelvű népesség a szabadságharcból (nemzetőrség stb.) éppúgy kivette részét, mint a magyar anyanyelvűek.

BaML IV. 103. Baranya vármegye alispánjának és cs. kir. kormánybiztosának iratai 1849–1850. 1,13 ifm.

Lásd: BéML IV. 104. 1848. január végén Baranya megyében az 1848-as megyebizottmány működése befejeződött, mert a megye a császári csapatok ellenőrzése alá került. A megye közigazgatását a királyi biztos, majd a kerületi főispánok (biztosok) és az alájuk rendelt alispánok, majd kormánybiztos-megyefőnökök irányították.

A fond három részből áll. Az 1849. évi egybekötött jegyzőkönyvekből és a hozzá tartozó iktatott iratanyagból, a nem iktatott alispáni (vegyes, regesztrálatlan) iratokból és az ugyancsak iktatás nélküli cs. kir. kormánybiztosi iratokból. A megyefőnök 1850. január 1-től iktatta az elnöki és általános iratait, bizonyos kormánybiztosi iratokat azonban mégis külön kezeltek. Az 1849. évi közigazgatási jegyzőkönyvet utólag kötötték egybe. Tartalmazza az 1849. január 4-i bizottmányi ülés jegyzőkönyvét (1–25. sz.), a bizottmányi üléseket pótló törvényszéki ülések jegyzőkönyvét (1849. január 4–április 6., 1–40. sz.) és az alispáni elnöki levelezési jegyzőkönyvet (1849. április

26–1849. december 29., 1–542. sz.) Az alispáni kiküldetési tárgyalási jegyzőkönyv elveszett, csak az iratok vannak meg. Az 1849. évi közigazgatási jegyzőkönyvet 1861-ben Koncsek Nándor levéltárnok mutatózta, mutatója a kiküldetési tárgyalási jegyzőkönyvet is felöleli. Az alispáni elnöki és tárgyalási iratok tulajdonképpen az alispáni iratkezelés két sorozatát jelentik: az elnöki iratok a kimenő leveleket, a kiküldetési tárgyalási iratok az érkező leveleket és az ügy elintézését tartalmazzák. Így érthető, hogy az alispáni tárgyalási iratokon is „eln.” irattári jelzet található. Az elnöki kifejezés itt azt jelenti, hogy az alispán az ügyeket a maga hivatalában intézte és nem testületileg (bizottmányban). Az alispáni regesztrálatlan és az iktatás nélküli cs. kir. kormánybiztosi iratoknak nincs segédlete, kizárólag átnézéssel kutathatók. Az iratok egy része német nyelvű.

BaML IV. 152. Baranya Megyei Cs. Kir. Megyehatóság iratai 1850–1861 (1864). 51,17 ifm.

a) Megyefőnöki elnöki iratok 1851–1860. 6,24 ifm.

b) Megyefőnöki általános iratok 1850–1861. 42,08 ifm.

c) Katonai iratok 1853–1858 (1864). 2,29. ifm.

d) Útlevelejegyzőkönyvek 1849–1855. 0,14 ifm.

e) Népszámlálási iratok 1850–1857. 0,42 ifm.

Az 1848–1849. évi szabadságharc leverése után az ország igazgatásának történetében is új fejezet kezdődött. 1849. október 24-én közzétették a „Magyarország ideiglenes közigazgatási rendezése” c. rendeletet, amely az újonnan kiépített közigazgatási rendszert szabályozta. A rendelet rögzítette a már fennálló, katonai és polgári kormányzást egyesítő állapotot. A végrehajtó hatalmat Julius Jacob von Haynau, az osztrák hadsereg főparancsnoka gyakorolta, aki mellé polgári ügyekben meghatalmazott császári biztost neveztek ki, báró Geringer Károly belügyminiszteri tanácsos személyében.

Magyarországot öt katonai kerületre – soproni, pozsonyi, kassai, pest-budai, nagyvárad – osztották, amelyek a kiépülő polgári közigazgatásnak is alapjául szolgáltak. A kerületek élére főispánokat állítottak. A kerületeket alkotó megyék élén a megyefőnökök álltak. A korszak jellemzője az erős központosítás, a tisztviselők, a községek, a lakosság szigorú ellenőrzése. A megyefőnökök a politikai, az igazságszolgáltatási és az adóügyi közigazgatási teendőket egyaránt ellátták. Hatóságuk alá tartoztak a városok, a járások, élükön a cs. kir. szolgabírókkal. Feladataik közé tartozott a rendeletek, jogszabályok, felsőbb utasítások kihirdetése és végrehajtásuk ellenőrzése. Első fokon intézkedtek katonai – újoncozás, beszállásolás, előfogatolás –, közbiztonsági, földművelésügyi és összeírási ügyekben. Hatáskörük kiterjedt – többek között – az ipari, kereskedelmi, építészeti, egyházi, iskolai, telekkönyvi, árvákat érintő ügyekre. Felügyelték a különféle engedélyek – utazási, fegyvertartási engedélyek, vándorkönyvek, házaló könyvek – kiadását és ezek nyilvántartását. A közigazgatási adminisztráció területén 1854-től a német nyelv használata csaknem kizárólagos volt.

Irodalom:

Békés vármegye levéltára 1715–1950. Óá.: Kereskényiné Cseh Edit. Gyula, 2008. (Segédletek a Békés Megyei Levéltárból 2.)

A neoabszolutizmus idején a megyei hatóságok nagyon sok felmérést készítettek a kormányzat utasítására. Sok adat található a nemzetiségekre vonatkozóan, hiszen gyakran rákérdeztek a használt nyelve. Különösen sok információ van az egyházakra és iskolákra, a céhekre (iparosokra, kereskedőkre), a közigazgatásra, zsidókra és cigányokra vonatkozóan is.

A megyefőnöki általános iratok 1854–1860 között kútfő rendszerben találhatóak, ahol főként az V. Ország- és népismeret, X. Iskolaiügyek, XI. Vallási ügyek, XX. Községek kútfők közül sok adatot a nemzetiségekről. A megyefőnöki elnöki és általános iratok mutatókönyvei elsősorban névmutatókönyvek, amelyekben személy és községnevekre lehet keresni. Az 1850. évi népszámlálás az első olyan népszámlálás, amelynek adatai nemcsak a népesség számát, hanem a nemzetiségét és vallását is tartalmazzák.

1850-től az ügyiratkezelés nyelve részben német, 1854–1860 között a megyei közigazgatás nyelve teljesen német, a járásoké pedig többségében német.

BaML IV. 154. A Baranyai (Pécsi) Cs. Kir. Megyetörvényszék iratai 1850–1861. 39,01 ifm.

a) Elnöki iratok 1850–1852. 0,19 ifm.

b) Pécsi Cs. Kir. Megyetörvényszék polgári perei 1850–1861. 12,02 ifm

c) Pécsi Cs. Kir. Megyetörvényszék büntető perei 1850–1861. 19,47 ifm.

d) Pécs Cs. Kir. Megyetörvényszék Baranya megyére vonatkozó büntető perei 1854–1861. 5,25 ifm.

e) Pécsi Cs. Kir. Megyei Büntetőtörvényszék társasbíróági (collegialis) büntető perei 1850 1854. 1,48 ifm.

f) Betáblázási iratok 1853–1857. 0,6 ifm.

A polgári és büntetőügyek iratai elvileg a nemzetiségek együttélésének egyik legjobb forrásai. Átnézéssel kutathatók, mert a névmutatókönyvek az ilyen tárgyú kutatásokhoz nem használhatók. A d) állag IV. kútfője tartalmazza a hagyatéki ügyeket; az ebben található hagyatéki leltárak az egyes nemzetiségek eltérő tárgyi kultúrájának jó forrásai.

BaML IV. 155. Baranya Vármegye Cs. Kir. Úrbéri Törvényszéke iratai 18–20. sz. 23,77 ifm.

a) Iktatott iratok 1856–1874. 0,93 ifm.

b) Úrbéri (birtokrendezési) perek iratai Abaliget–Zsibrik 1781–1914. 20,44 ifm.

c) Úrbéri (birtokrendezési) földkönyvek és telekkönyvek Babarc–Zók. 2,4 ifm.

A községek lakóinak gazdasági helyzetét elsősorban az 1850-es évektől lezajlott úrbérrendezés döntötte el. A birtokrendezési perek a földbirtok megoszlását, s az eljárás menetét tartalmazzák. A hozzájuk tartozó földkönyvek, telekkönyvek névanyaga jól tükrözi a nemzetiségi megoszlást.

BaML IV. 156. A Pécsi Cs. Kir. Államügyészség iratai 1850–1861. 4,9 ifm.

BaML IV. 157. A Pécsmelléki Cs. Kir. II. Osztályú Járásbíróság iratai 1850–1854. 1,54 ifm.

BaML IV. 159. A Hegyháti Cs. Kir. Vegyes Szolgabíróság iratai (1843) 1848–1861. 2,38 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 202.

BaML IV. 160. A cs. kir. közjegyzők (dárdai, pécsi, mohácsi) iratai 1854–1861. 0,3 ifm.

BaML IV. 162. Cs. kir. járásbíróságok (siklói, mágocsi) iratai 1850–1854. 0,28 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 201. A Pécsi Cs. Kir. Államügyész a megyetörvényszék mellé rendelt vádhatóság volt. Iratanyaga mutatókönyvek segítségével kutatható. A járasok közül elsősorban a Pécsi, a Mohácsi, a Hegyháti és a Dárdai járás bírt jelentős német anyanyelvű lakossággal. Baranyában egyedül a hegyháti szolgabírónak maradt fenn neoabszolútizmus kori iratanyaga. A járásbíróági és közjegyzőségi iratok ugyancsak töredékesek.

BaML IV. 252. Baranya vármegye királyi biztosának (főispáni helytartójának) iratai 1861–1867. 3,34 ifm.

a) Elnöki iratok 1861–1867. 2,92 ifm.

b) Általános iratok 1865–1866. 0,14 ifm.

c) Pécs városára vonatkozó iratok 1861–1867. 0,28 ifm.

A Schmerling névvel is fémjelzett ún. provizóriumot a neoabszolutizmus második (a mintegy tizenegy hónapig tartó alkotmányos kormányzást követő), 1861–1867-ig tartó időszakaként tartja számon a történelem. A vármegyék irányítását főispáni helytartók látták el. A provizórium a korábbi, Bach-korszakbeli erőszakrendszer enyhébb változata volt, politikája a kiegyezés előkészítését is szolgálta. A közigazgatási szervezet továbbra is erősen centralizált módon működött, az 1848–1849-es szabadságharc exponált személyiségeit állandó megfigyelés alatt tartották, esetenként körözték, korlátozták a sajtószabadságot és a gyülekezési jogot. Ugyanakkor a centralizált bürokrácia a polgárosodás meggyorsításának lehetőségeit teremtette meg.

Irodalom:

Békés vármegye levéltára 1715–1950. Öá.: Kereskényiné Cseh Edit. Gyula, 2008. (Segédletek a Békés Megyei Levéltárból 2.)

A királyi biztos volt a legfőbb politikai hatalom a megyében, akinek iratai nemcsak a politikai, bizalmas, hanem az általános történeti iratokat is tartalmazzák. Különösen sok érdekes adat található az iskolákra, a közigazgatásra, az egyesületekre vonatkozóan. A mutatókönyvek való kutatás a személyek, a helységek és ritkábban a tárgyak vezérszavai alapján lehetséges.

BaML IV. 254. Baranya Vármegye Bizottmányának iratai 1861. 0,7 ifm.

Lásd: BéML IV. 101 előtt.

BaML IV. 255. Baranya Vármegye Bizottmányának iratai 1867–1871. 4,6 ifm.

Az 1861. évi és az 1867–1871. évi megyebizottmány közgyűlési jegyzőkönyvei, azok mutatói és iratai egyaránt a kutatás rendelkezésére állnak. A viszonylag nagy mennyiségű irat tematikája felöleli a közigazgatás szinte valamennyi ágát.

BaML IV. 260. Baranya vármegye első alispánjának elnöki iratai 1861. 0,32 ifm.

Lásd: BéML IV. 256.

BaML IV. 261. Baranya vármegye első alispánjának iratai (1857) 1861–1867. 14,15 ifm.

a) Elnöki (alispáni) iratok 1861–1867. 1,68 ifm.

b) Közigazgatási iratok 1861–1867. 11,75 ifm.

c) Baranya vármegye községeinek határleírásai 1857–1865. 0,72 ifm.

Lásd: BéML IV. 256. Az első alispáni elnöki iratok az 1861-es alkotmányos főispán viszonylag csekély mennyiségű iratanyagát tartalmazzák. Az iratok mutatóval ellátottak. A Schmerling-provizórium kinevezett első alispánjának elnöki iratai főként a megye közbiztonságára (fegyverengedélyek stb.) tartalmazzak adatokat. Mutatójuk nincs, ezért átnézéssel kutathatók. A közigazgatási iratokban különösen az iskolákra, az egyházakra és a közigazgatás nyelvére vonatkozó iratok érdemelnek figyelmet. A mutatókönyvek elsősorban név- és helységnév mutatókönyvek.

A községek határleírásait és térképeit 1858 és 1864 között készítették, számuk meghaladja a kétszázat. Német–magyar vagy csak német nyelvűek. A mérnökök segédeikkel bejárták egy-egy község határát, leírták, hogy pl. északnak tartva 100 lépésre találunk egy nagy körtefát, innen a határ halad tovább északkeletre, itt emeltek egy határhalmot stb. Bizonyos részenként a szomszédos község elöljárói (bíró, esküdtek) a falu pecsétjével és aláírásukkal (esetleg keresztvonással) hitelesítették a határleírást. A mérnökök igen pontos munkával mindegyikhez készítettek egy kis térképvázlatot 13 x 10 cm, 15 x 12 cm, ritkábban nagyobb méretben. A rajzok elsősorban a község határának vonalát, a határ leírásában szereplő, számmal megjelölt pontokat, a határjeleket (természetes vagy mesterséges határjeleket) ábrázolják. Ezeken a rajzokon látható még a falu központja, legtöbbször a temploma és a település szerkezete is; ám minden esetben

ábrázolják a főbb utakat, vízfolyásokat. Viszonylag sok térkép mutatja a művelési ágakat, de legalább az erdőket, szőlőket. A térképeken a 18. század óta következetes szín-jelöléseket használtak: a belterületet piros vagy sötétrózsaszín, a szántóföldet a sárga különböző árnyalatai vagy fehér, törtfehér, a rétet, kaszálót zöld, a legelőt ettől eltérő zöld, a szőlőt rózsaszín, az erdőt fekete vagy szürke jelzi.

BaML IV. 262. Baranya vármegye alispánjának iratai 1867–1871. 7,76 ifm.

a) Közigazgatási iratok 1867–1871. 6,82 ifm.

b) Az 1869. évi népszámlálás iratai 1869–1870. 0,28 ifm.

Lásd: BÉML IV. 258. Az alispáni iratanyag sok általános történeti adatot tartalmaz. A mutatókönyvek inkább név- és helységnév mutatókönyvek, és kevésbé tárgymutatók. Az 1869. évi népszámlálás az utolsó népszámlálás, amelynek iratanyaga a BaML-ban található. A községi áttekintések házként – név nélkül – tartalmazzák a lakosság számát, vallását, életkorát stb., de nemzetiségét nem.

BaML IV. 269. Baranya Vármegye Központi Árvatörvénytörvényének iratai 1861–1871. 29,99 ifm.

a) Árvatörvényeségi jegyzőkönyvek 1864–1871. 0,15 ifm.

b) Árvaügyi iratok 1861–1871. 29,84 ifm.

Az árvaügyi iratok közül a legértékesebbek a hagyatéki leltárak, amelyek a nemzetiségek eltérő kultúráját szemléltetik. Csak névmutatókönyv készült hozzá, ezért inkább átnézéssel kutathatók.

BaML IV. 270. Baranya Vármegye Központi Törvényeségi törvényének iratai (1827) 1861–1871. 43,1 ifm.

a) Elnöki iratok 1861–1871. 0,19 ifm.

b) Polgári perek 1861–1871. 24,23 ifm.

c) Büntető perek 1861–1871. 12,8 ifm.

d) Csődperek 1845–1871. 4,88 ifm.

e) Rablajstromok 1827–1871. 1 ifm.

A bírósági iratok általában a nemzetiségek együttélésének jó forrásai. A probléma abban rejlik, hogy csak átnézéssel kutathatók, mert ehhez a névmutatókönyvek nem alkalmasak. A csődpereknek van nemzetiségi vonatkozása is (német, zsidó, szerb polgárok).

BaML IV. 274. A Hegyháti járás főszolgabírájának iratai 1862–1871. 0,7 ifm.

BaML IV. 275. A Mohácsi járás főszolgabírájának (Hatos Gusztáv) szóbeli bíraskodási iratai 1861. 0,24 ifm.

BaML IV. 276. A Pécsi járás főszolgabírájának iratai 1861–1871. 6,3 ifm.

Lásd: BÉML IV. 261. Az 1860-es évekből Baranyában egyedül a Hegyháti járás főszolgabírájának maradt fenn közigazgatási iratanyaga. A Mohácsi és Pécsi járás főszolgabírói iratanyaga a szolgabírói egyesbíróságok iratanyagát tartalmazza. Mindhárom járás jelentős német anyanyelvű lakossággal rendelkezett.

BaML IV. 401. Baranya vármegye főispánjának iratai (1867) 1872–1949. 44,41 ifm.

- a) *Bizalmas iratok 1892–1944. 8,25 ifm.*
- b) *Általános iratok 1867–1949. 29,4 ifm.*
- c) *Közellátási kormánybiztosi iratok 1941–1949. 6,76 ifm.*

Lásd: BKMÖL IV. 401. Baranya vármegye főispánjai több időszakban Pécs szabad királyi város főispánjai is voltak (1875–1905, 1917–1918, 1921–1938, 1945, 1947–1949), ezért a fond 1875–1905 és 1921–1938 között a Pécs városára vonatkozó iratokat is tartalmazza. A fond főként a politikai élet és a személyi kutatások, I. és II. világháborús intézkedések – katonai mozgósítás, közellátás stb. – fontos forrása. Átnézéssel kutatható, mert nem maradtak fenn a mutatókönyvek. A dualizmus kori főispáni iratok elsősorban a nemzetiségi- és munkásmozgalmakra, s az iskolaiügyre tartalmaznak fontos adatokat.

Az 1920-as évek közepétől kormányzati intézkedésre a főispánon keresztül jelenteni kellett a községekben, a városokban, a járásokban és a megyékben történt politikai eseményeket a belügyminisztérium, ill. a miniszterelnökség felé. Az iratok felölelik a nemzetiségi kérdés fontosabb tematikáját: az optálás az SHS (jugoszláv) állam javára, a szerbek és a horvátok, a német nemzetiségi mozgalom, az iskoláztatás és művelődés (egyesületek), a német propaganda, a németországi munkavállalás, a Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn) helyi csoportjainak megalakulása, a Volksbund szervezeti felépítése és mozgalmi élete, atrocitásai, kulturális élete, az SS toborzás és sorozás.

A II. világháború utáni nemzetiségi tematikák: német jóvátételi közmunka („málenkij robot”), internálás, nemzethűségi vizsgálat, vagyoneklobzások a földreform alatt, kitelepítés Németországba, ill. áttelepítés, összetelepítés; horvát és szerb kulturális és politikai mozgalmak, cigánykérdés.

A főispáni iratokból készült forrásközlések:

Füzes Miklós: Nemzetiségi ügyek dokumentumai Baranyában 1923–1944. Tanulmányok és források Baranya megye történetéből 5. Pécs, 2000.

Füzes Miklós: Nemzetiségi ügyek dokumentumai Baranyában 1938–1944. Tanulmányok és források Baranya megye történetéből 5. Pécs, 2000.

Füzes Miklós: Nemzetiségi ügyek dokumentumai Baranyában 1945–1950. Tanulmányok és források Baranya megye történetéből 9. Pécs, 2002.

BaML IV. 402. Baranya Vármegye Törvényhatósági Bizottságának iratai (1870) 1872–1947. 20,72 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 417. A Törvényhatósági Bizottság közgyűlésének a jegyzőkönyvei 1872–1945 között található meg, az I. világháborús évek kivételével (1914–18) amikor nem vezettek jegyzőkönyvet. A dualizmus kori jegyzőkönyveknek nincs mutatójuk, csak átnézéssel kutathatók. A közgyűlés iratanyagát nem kezelték külön, ez az alispáni általános iratok között található. Segítségét jelenthet a kutatásban, hogy az 1876–1902 közötti évekről megvannak a közgyűlések napirendi jegyzékei. A két világháború közötti évekről gépelt cédulamutató készült.

BaML IV. 410. Baranya vármegye alispánjának iratai (1869) 1872–1950 (1952). 726,32 ifm.

- a) *Elnöki iratok 1896–1952. 7,4 ifm.*
- b) *Közigazgatási iratok 1872–1950. 614,24 ifm.*
- c) *A szerb megszállás (szerb impérium) alatt működött vármegyei közigazgatás iratai 1919–1921. 15,96 ifm.*
- d) *Kihágási iratok 1881–1949. 17,14 ifm.*
- e) *Útlevelel iratok 1904–1942. 6,24 ifm.*
- f) *Közellátási iratok 1916–1945. 10,04 ifm.*
- g) *Kórházi ápoltak mutatókönyvei 1874–1898. 0,56 ifm.*
- h) *Házalási engedélyek 1899–1933. 1,28 ifm.*
- i) *Fegyverengedélyek 1875–1919. 0,56 ifm.*

j) *Alispáni, Közigazgatási Bizottsági és Igazoló Választmányi bírósági panaszok iktatókönyvei 1898–1949. 0,75 ifm.*

k) *Katonai iratok (1869) 1872–1950. 7,72 ifm.*

l) *Irodaigazgatói iratok 1909–1945. 0,76 ifm.*

m) *Villamosítási és gépészeti iratok. 1924–1949 12,74 ifm.*

n) *Délvidéki összeírások 1941. 0,48 ifm.*

o) *Személyi iratok 19–20. sz. 20,7 ifm.*

p) *A jegyzői szigorlatok és a Pécsi községi közigazgatási tanfolyam iratai 1872–1913. 1,71 ifm.*

q) *Községvizsgálati jegyzőkönyvek 1891–1899. 6,48 ifm.*

r) *Községi közigazgatási tájékoztatók 1925–1926. 0,72 ifm.*

s) *Községek szociális felméréseinek iratai 1938–1939. 1,32 ifm.*

Lásd: BKMÖL IV. 402. és XXI. 4. Az elnöki iratok átnézéssel kutatható, mert nincs mutatókönyve. Fontosabb tárgykörök, amelyekkel az iratok foglalkoznak: agrárszocialista mozgalmak, „B” lista, csendőrségre vonatkozó ügyek, egyházi ügyek, az egyke problémája, fegyelmi ügyek, határ megállapítás, jobboldali mozgalmak, karhatalom igénybevétele, katonasággal összefüggő ügyek, kitüntetési ügyek, kivándorlással kapcsolatos tennivalók, közigazgatási helyzetjelentés, köztisztviselők adatai, leventemozgalom, a munkásmozgalmat figyelése, munkavédelmi hivatal működése, nemzetiségi mozgalmak, pángermán mozgalom, revíziós mozgalom, sztrájkmozgalmak, vitézek és telkeik kimutatása.

b) A közigazgatási iratok állag tartalmazza a szerb megszállás alatt Sásdon, ill. Pécsen működő vármegyei közigazgatás (1919–1921) iratait is. Kétségtelenül a nemzetiségi kutatások legnagyobb mennyiségű és legteljesebb forrása ez, igen széles körű iratanyagot tartalmaz, itt vannak a felülről érkező kormányrendeletek és a végrehajtásukkal kapcsolatos iratok, 1872 után a közgyűlési iratok, valamint a községektől, főszolgabíróktól felterjesztett iratok. Szinte hiánytalan, nagy mennyiségű és segédletekkel (mutatókönyv, iktatókönyv, sorkönyv, miniszteri számmutató) jól ellátott. Viszonylag egyszerűen kutatható, hiszen a mutatókönyveket 1892-ig az ABC betűi szerint vezették, 1892-től pedig azon belül is tovább részletezték.

A Baranyai háromszög elcsatolt községeinek iratait a trianoni békeszerződés előírása szerint kigyűjtötték az alispáni iratanyagból és átadták a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságnak (Jugoszláviának). Az 1941 és 1944 között visszacsatolt községek iratai viszont továbbra is megtalálhatók az alispáni iratanyagban. Ez annál is fontosabb, mert a községek és a főszolgabíróságok fondjai értelemszerűen a határon túl maradtak. Azon elcsatolt községek ahol a németek aránya jelentősebb: Albertfalu, Baranyabán, Baranyakisfalud, Baranyaszentistván, Baranyavár, Bellye, Benge, Bolmány, Dárda, Jenőfalva, Kácsfalu, Karancs, Keskend, Kisdárda, Laskafalu, Lócs, Pélmonostor. Kisebbszámú német lakossággal bírt: Dályok, Hercegszöllős, Kiskőszeg, Nagybodolya, Petárda, Torjanc, Vörösmart.

c) A szerb megszállás alatt keletkezett alispáni iratok állag szerb nyelven cirill betűvel íródott. Csak átnézéssel kutathatók, mert nincs mutatókönyvük. Az állag tartalmazza a szerbek által végrehajtott 1919. évi népszámlálás összeírási lapjait. Az összeírás községek és azon belül családok szerint történt, egy-két kivétellel szerb nyelven, cirill betűvel. Az összeírólapok név szerint feltüntették a lakosok vallását és a nemzetiséget is. Az összeírók azonban erősen elfogultak voltak a szerbek, horvátok, sokácok javára.

Feldolgozta:

Gorjánác Rádójka: Az 1919. évi szerb népszámlálás a megszállt Baranyában. [1–3. rész.] In: Baranyai Helytörténetírás 1981. Pécs, 1982. 463–513. p. Baranyai Helytörténetírás 1982. Pécs, 1983. 393–439. p. Baranyai Helytörténetírás 1983–1984. Pécs, 1985. 513–547. p.

d) Az útlevél iratok állag a népmozgások és külföldi kapcsolatok jó forrása. Az útlevélkiadás jogát az 1904. aug. 1-jén életbe lépett 1903. évi VI. tc. 6. §-a a belügyminisztérium hatásköréből az alispán, ill. a törvényhatósági jogú városok rendőrkapitányi hivatala hatáskörébe utalta át. A mezőgazdasági népesség kivándorlása között megtalálható a baranyai németesség is. Ugyancsak sokan vállaltak közülük mezőgazdasági munkát időlegesen (pl. télen) Németországban, ami a két

világháború között a politikai helyzet miatt felerősödött. A törzsöröklési rendszer miatt a baranyai németiség közül sokan vállaltak bányamunkát, helyezkedtek el a kisiparban. A baranyai németiség nemcsak a helyi, hanem külföldi (németországi, franciaországi, belgiumi, amerikai stb.) bányákban is előszeretettel dolgozott. Ugyancsak sokan kértek útlevelet munkavállalás, ill. szakmatanulás céljából. A tanulmányutak közül a Németországban való tanulás állt az első helyen, ami a politikával is összekapcsolódott.

Irodalom:

Fáncsi (Fáncsy!) József: Az útlevelügyi iratok történeti forrásértéke. Baranyai Helytörténetírás 1969. Pécs, 1969. 175–191. p.

n) A Délvidéki összeírások állag a Baranyai háromszög visszacsatolása utáni katonai közigazgatás alatt keletkezett. A 48/Elm. vkt. kat. köz. 1941. sz. rendelet alapján hajtották végre. A rendelet alapján össze kellett írni az 1918. okt. 31-e után bevándoroltakat, az optánsokat, az Osztrák–Magyar Monarchia egykori területéről származó dobvoljácokat és az önként kivándorolni óhajtókat. A községenkénti és név szerinti összeírólapok feltüntették az összeírt egyének anyanyelvét, nemzetiségét és vallását is. Az összeírás hiányossága, hogy nem terjedt ki a népesség egészére.

q) r) s) állag a leggyakrabban kutatott iratok közé tartozik. Bizonyos időszakonként a megye több száz kérdőpont alapján – más-más célból – felmérte a községeket. A vizsgálatok előnye, hogy valamennyi községre kiterjedt, bár hiányosan maradt fenn, a hátránya, hogy az egyes kérdésekre szűkszavú válaszok születtek. A felmérések három időszaka: 1891–1899 községvizsgáló jegyzőkönyvek, 1925–1926 községi közigazgatási tájékoztatók, 1938–1939 községek szociális felmérése. A községvizsgáló jegyzőkönyvek többek között rákérdeztek az iskolaügyre, a kivándorlásra, az egyesületekre, a közigazgatási tájékoztatók a nemzetiségre, vallásra, intézményekre stb. A szociális felmérésben többek között szerepel a lakosság száma, a vallása, anyanyelve, szociális helyzete, a szöveges összefoglalókban gyakran jellemzik az egyes nemzetiségek életmódját.

BaML IV. 412. Baranya Vármegye Árvaszékének iratai (1848) 1872–1950. 151,15 ifm.

a) Elnöki iratok 1877–1903. 1,23 ifm.

b) Általános iratok 1872–1950. 120,06 ifm.

c) Árvatári számadások 1848–1889. 23,4 ifm.

d) Árvatári kölcsönügyi iratok 1879–1899. 0,56 ifm.

e) Gyámpénztári iratok 1879–1947. 5,9 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 418. A lakosság életmódjának leginkább a megyei árvaszéki iratok a legjobb forrásai. Ezeknek az iratkezelésből következően nincsenek községszintű mutatói, csak az ügyfelek neve alapján lehet keresni. A kutatás során azonban szerezhethünk olyan adatokat – ismertebb családok nevei – amelyek lehetővé teszik a név szerinti kutatást is. Az árvaszéki iratok legértékesebb részei a hagyatékok (leltárak, végrendeletek stb.), amelyekből megismerhető a nemzetiségek eltérő életmódja.

BaML IV. 415. b) Baranya Vármegye Számvevőségének iratai. Községi számadások, költségvetések 1837–1945. 28,54 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 404. A községi számadások a körjegyzőségek fondjaiban és Baranya vármegye alispánja közigazgatási iratai állagában is találhatóak. Kivéve a Baranyai háromszög elcsatolt községének iratait, mert a községi iratanyag értelemszerűen ott maradt az elcsatolt területeken, az alispáni iratanyagból pedig a trianoni békeszerződés előírása szerint kigyűjtötték az elcsatolt községek iratanyagát és átadták a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságnak (Jugoszláviának). Az elcsatolt községek iratai közül kizárólag a számvevőségénél lévő községi számadások maradtak meg. Azon elcsatolt községek számadásai, ahol a németek aránya meghaladta a 10%-ot (1910):

Albertfalu, Baranyabán, Baranyakisfalud, Baranyaszentistván, Baranyavár, Bellye, Benge, Bolmány, Dárda, Jenőfalva, Kácsfalu, Karancs, Keskend, Kisdárda, Laskafalu, Lőcs, Pélmonostor. Kisebb számú német lakossággal bírt: Dályok, Hercegszöllős, Kisköszeg, Nagybodolya, Petárda, Torjanc, Vörösmart.

BaML IV. 418. Baranya Vármegye Közigazgatási Bizottságának iratai 1876–1949. 139,03 ifm.

b) Általános iratok 1876–1949. 117,12 ifm.

j) Tankötelesek összeírása 1892–1893. 0,4 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 420. A közigazgatási bizottság iratai elsősorban a nemzetiségek iskola- és vallási viszonyainak vizsgálatára alkalmasak. A közigazgatási bizottság mint az állami és az önkormányzati szervek felettes fóruma gyakran intézkedett vitás oktatási kérdésekben (különösen nemzetiségi területen): pl. tanítók választása, községi tanítók fizetése és járandóságai, iskoláztatási kötelezettség teljesítése, tanítók fegyelmi ügyei stb. A tanfelügyelő által készített havi és félévi jelentések ugyancsak a nemzetiségtörténet legjobban használható forrásai közé tartoznak. Az érdekelt személyek, tárgyak és helységnevek alapján készült mutatókönyvek segítségével az iratanyag jól kutatható. Megkönnyíti a kutatást, hogy 1903-tól az iratokat 14 római számos tárgycsoportba sorolták: I. Általános közigazgatási ügyek (ideértve a községi, közegészségi, betegápolási ügyeket). II. Pénzügyek (állami adók kivetése, adóhátralékok leírása). III. Közoktatási ügyek (tanfelügyelő havi jelentése, tanítói állás betöltése, iskolaszék megalakítása stb.). IV. Közgazdasági és iparügyek (ármegállapítások, kivitelre engedély, közgazdasági előadó jelentése, gazdasági albizottság megválasztása stb.). V. Közúti, közmunka, posta és távírda ügyek (utak törzskönyvei, útszakaszok költségének megállapítása, útügyi albizottság havi jegyzőkönyve, a vármegye közúti költségelőirányzata, munkanélküliek foglalkoztatása stb.) VI. Vízépítészeti, vízszabályozási és malomügyek. VII. Mezőrendőrségi ügyek. VIII. Cseléd és munkásügyek. IX. Börtön és igazságügyek. X. Katonaiügyek. XI. Fegyelmi ügyek. XII. Gyámhatósági ügyek. XIII. Erdészeti ügyek (erdei érték és árszabályzat jóváhagyása, erdei másodfokú bíróság megválasztása stb.). XIV. Vegyes ügyek (beválasztás a közigazgatási bizottságba, puszta átcsatolása, tisztviselő felfüggesztése).

A tankötelesek összeírása iskolánként (egy községben több felekezeti iskola is működhetett), ezen belül házanként tartalmazza az iskolakötelesek nevét, azok vallását, nyelvtudását és fontosabb adatait.

Irodalom:

Tegzes Ferenc: Baranya vármegye Közigazgatási Bizottságának megalakulása és működésének kezdetei a dualizmus időszakában. In: Baranyai Helytörténetírás 1982. Pécs, 1983. 123–162. p.

Tegzes Ferenc: Baranya vármegye Közigazgatási Bizottságának „különleges alakulatai” a dualizmus időszakában. (I. rész.) In: Baranyai Helytörténetírás 1987/1988. Pécs, 1988. 225–250. p.

BaML IV. 419. A Baranyavári (1941-től Villányi) járás főszolgabírájának (1945-től főjegyzőjének) iratai 1921–1949. 6,62 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 414. A baranyai németség egyik központi területe a Duna és Karasica, a Duna-Drávaszög területén volt a Baranyavári járásban. A járás dualizmus kori és 1941–44 közötti iratanyaga sajnos nem maradt meg, ezért a trianoni békeszerződéssel elcsatolt községeknek nincs iratanyaga. Folyamatosnak tekinthető az iratanyag 1923–1940 és 1945–1949 között, amely segédletek hiányában átnézéssel kutatható.

Azon falvak, ahol jelentősebb számú német lakosság élt: Bezedek, Hercegszentmárton, Illocska, Ivándárda, Kislippó, Lapáncsa, Lippó, Magyarbóly, Németmárok, Sárok, Villány, Virágos. A járások átszervezése után, 1932-től ide kerültek még az alábbi németek lakta községek:

Ivánbattyán, Kisbudmér, Kiskassa, Kiskakabfalva, Nagybudmér, Németpalkonya, Peterd, Pécsdevecser, Pócsa, Újpetre, Vókány és Villánykövesd.

BaML IV. 420. A Hegyháti (1949-től Sásdi) járás főszolgabírájának (1945. április 26-tól járási főjegyzőjének) iratai 1884–1950. 15,84 ifm.

A Hegyháti járásban lévő németek lakta falvakat a Mecsek szétszabdalta ugyan, de rendkívül erős gazdasági és társadalmi erővel rendelkeztek. Azon falvak, ahol jelentősebb számú német lakosság élt: Alsómocsolád, Ág, Baranyajenő, Baranyaszentgyörgy, Barátúr, Bikal, Császa, Csikóstóttós, Egyházaskozár, Felsőmindszent, Gerényes, Godisa, Gödre, Hegyhátmaróc, Hetvehely, Jágónak, Kaposszekcső, Kán, Kisbattyán, Kisvaszar, Komló, Köblény, Liget, Magyarhertelend, Magyarszék, Mágocs, Mecsekjánosi, Mecsekfalu, Mecsekpölöske, Mecsekrákos (1931-ig), Mekényes, Meződ, Nagyhajmás, Okorvölgy, Oroszló, Palé, Szalatnak, Szágy, Szárász, Szászvár, Szentkatalin, Tarrós, Tékes, Tófü, Tormás. Kisebb számú német lakosság élt: Bakóca, Gödreszentmárton, Magyaregregy, Sásd, Varga.

1931-ig a járáshoz tartozott még Abaliget, Mánfa, Orfű, Tekeres, ahol jelentős és Bános, Kovácsszénája, ahol kisebb számú német lakosság élt.

Baranya egyetlen járása, amelynek van dualizmus kori iratanyaga, csekély töredéktől eltekintve 1894-től. Az 1915–1930 közti iratanyag csekély töredék kivételével megsemmisült. Az iratok segédletek hiányában átnézéssel kutathatók.

BaML IV. 421. A Pécsi járás főszolgabírájának (1945-től főjegyzőjének) iratai 1882–1950. 37,49 ifm.

A Pécsi járás a baranyai németiség által lakott járásnak számított. Azon falvak, ahol jelentős számú németiség élt: Áta, Belvárdgyula, Birján, Egerág, Gyód, Hásságy, Hird, Kisbudmér (1931-ig), Kiskassa (1931-ig), Kisújbanya, Kozármisleny, Magyarsarlós, Mecsekszabolcs, Mecsekszentkút, Nagyárpád, Nagybudmér (1931-ig), Nagykozár, Pécsudvard, Peterd (1931-ig), Pécsdevecser (1931-ig), Pogány, Romonya, Somogy, Szőkéd, Újpetre (1931-ig) és Vasas. Kisebb számban éltek németek: Hoszúhetény (1931-ig), Keménygadány, Kövágótóttós, Szemely, 1932-től a járáshoz került Mecsekrákos, Abaliget, Mánfa, Orfű, Tekeres, Hidor, Olasz, ahol jelentős és Bános, Kovácsszénája, ahol kisebb számú német lakosság élt.

A közigazgatási iratanyag 1924-től maradt fenn, az előző évtizedekből csak csekély töredék található. Az iratanyaghoz készültek ugyan mutatókönyvek, de az ügyiratok csatolása miatt viszont nehezen, vagy egyáltalán nem követhető az ügyiratok sorsa.

BaML IV. 423. A Pécsváradi járás főszolgabírájának (1945-től főjegyzőjének) iratai 1912–1950. 23,38 ifm.

A Pécsváradi járás németisége a baranyai németiség egyik jelentős, összefüggő tömbjét alkotta. Egy-két faluban nem éltek csak németek. Azon falvak, ahol jelentős számú német élt: Apátvarasd, Berkesd, Ellend, Erdősmecske, Fazekasboda, Feked, Geresd, Hidas, Kátoly, Lovászhetény, Maráza, Máriakéménd, Monyoród, Nagypall, Nyomja, Óbánya, Ófalu, Palotabozsok, Pécsvárad, Pusztakisfalu, Püspöklak, Püspöknádasd, Püspökszenterzsébet, Szebény, Szederkény, Szellő, Véménd, Zengővárkony, Zsibrik és Hidor (1931-ig), Himesháza (1931-ig), Olasz (1931-ig), Püspökmárok (1931-ig), Szűr (1931-ig).

Kevés német élt: Pereked, Szilágy, ill. Hosszúhetény (1932-től Pécsváradi járás) faluban.

Az iratanyag 1927-től maradt fenn, az előző évekből csak csekély töredék van. A hiányos segédletek (mutató- és iktatókönyvek) miatt átnézéssel kutatható. Az 1946-ban felvett községi szociális helyzetkép kérdőpontjai többek között tartalmazzák: a lakosság számát; nemzetiségi

megoszlását; a hadi helyzettel kapcsolatos változásokat: kiürítésben részt vett (távol van, visszaköltözött), hadifogságban van (nyugaton és keleten); az őslakosságból kitelepítésre került.

BaML IV. 426. A Siklói járás főszolgabírójának (1945-től főjegyzőjének) iratai (1892) 1940–1949. 14,61 ifm.

A Siklói járásban a baranyai németek viszonylag kevés községben éltek nagyobb számban. Jelentősebb számú német lakosság élt: Beremend, Egyházasharaszti, Siklós. Több volt azon községek száma, ahol szórványosan, kisebb számban élt a német nyelvű lakosság: Alsószentmárton, Bisse, Csarnóta, Kásád, Kistapolca, Kistótfalu, Márfa, Terehegy. A Baranyai háromszögnek két olyan községe van, amely 1941–44-ben a járáshoz tartozott és kisebb létszámú német lakossággal bírt: Petárda és Torjanc.

Csekély töredék kivételével kizárólag csak 1940-től maradt fenn az iratanyag. A kevés és hiányos segédlet miatt átnézéssel kutatható.

BaML IV. 427. A Szentlőrinci járás főszolgabírójának (1945-től főjegyzőjének) iratai 1921–1950. 12,91 ifm.

A Szentlőrinci járásban viszonylag kisebb létszámban élt német nyelvű lakosság. Jelentősebb számú német anyanyelvű lakott: Bükkösd, Gorica, Csebény, Gyűrűfű, Horváthertelend, Ibafa, Korpád községekben. Kisebbszámú németek: Cserdi, Királyegyháza, Megyefa, Nagyváty községekben.

Csekély töredéktől eltekintve csak 1932-től maradt fenn az iktatott iratanyag, amely segédletek hiányában csak átnézéssel kutatható. Az 1946-ban felvett községi szociális helyzetkép kérdőpontjai többek között tartalmazzák: a lakosság számát; nemzetiségi megoszlását; a hadi helyzettel kapcsolatos változásokat: kiürítésben részt vett (távol van, visszaköltözött), hadifogságban van (nyugaton és keleten); az őslakosságból kitelepítésre került.

BaML IV. 433. Baranya vármegye községi szabályrendeleteinek levéltári gyűjteménye 1872–1949. 5,28 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 410. Az első községi törvény, az 1871. évi XVIII. tc. 22. §-a kimondta, hogy a „község saját belügyeiben határoz és szabályrendeleteket (statútumokat) alkot”. Ennek értelmében a német ajkú baranyai községek első szabályrendeletei német nyelven készültek. A második községi törvény, az 1886. évi XXII. tc. végrehajtása során 1887-ben azonban már nem készült német nyelvű szabályrendelet. A községek szabályrendeletének nyelvét közli: Tegzes Ferenc: Adatok az alsófokú közigazgatás nyelvhasználatához Baranya megyében a dualizmus idején (1870–1899). In: Baranyai Helytörténetírás 1981. Szerk.: Szita László. Pécs, 1982. 445–462. p.

BaML IV. 434. Baranya vármegye egyesületi alapszabályainak és alapítványi alapítóleveleinek levéltári gyűjteménye 19–20. sz. 2,21 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 416. A dualizmus kori baranyai egyesületek a Szerb Földművelők Szövetsége kivételével nem viselték nevükben a nemzetiségi jelleget. Ennek ellenére a német anyanyelvű falvak olvasóköröit, katolikus köröit, gazdaköröit stb. egyértelműen nemzetiségi egyesületeknek tekinthetjük. Az első évtizedek alapszabályai között még akadtak német anyanyelvűek is. Az 1880-1890-es évektől egyre inkább elvárás a magyar nyelvű alapszabály, amelytől még nem lettek magyar anyanyelvűvé az egyesületek. Jellemző a Németbólyi Német Casinó esete, amely német nyelvű alapszabályát 1895-ben magyar nyelvére módosította.

A fond községek szerint tartalmazza a két világháború közti német nemzetiségi egyesületeket. Baranya megyében a Magyarországi Német Népművelési Egyesületnek (Ungarländischer

Deutscher Volksbindungs Verein) 70 helyi szervezete jelentette be működését. A Magyarországi Németek Szövetségének (Volksbund) 133 helyi szervezete alakult meg Baranyában. Természetesen minden helyi szervezetnek nem maradt fenn az alapszabálya. Az egyesületek alapszabályainak gyűjteménye az alapszabályokon kívül esetenként tartalmazza az alakulási jegyzőkönyvet, tagnévsorokat és egyéb iratokat is.

Irodalom:

Márfi Attila: Baranya vármegye egyesületei (1867–1914). In: Baranyai Helytörténetírás 1985–1986. A Baranya Megyei Levéltár évkönyve. Szerk.: Szita László. Pécs, 1986. 193–214. p.

Márfi Attila: Baranya megye egyesületeinek vizsgálata (1915–1950). Baranyai Helytörténetírás 1987/1988. A Baranya Megyei Levéltár évkönyve. Szerk.: Szita László. Pécs, 1988. 251–288. p.

BaML IV. 439. Baranya vármegye felekezeti anyakönyvi másodpéldányok levéltári gyűjteménye 1827–1895. 30,63 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 412. Az anyakönyvi másodpéldányok mikrofilmen kutathatók. A római katolikus vallás hívei Baranyában magyar, horvát és német anyanyelvű lakosok voltak. Így a római katolikus vallás multietnikus volta megnehezíti a nemzetiségi kutatásokat. Az evangélikusok (ágostai evangélikusok) viszont a történeti Baranyában 1848 előtt kivétel nélkül német anyanyelvűek voltak. (Ezen a helyzeten a polgárosodás okozta népmozgások sem sokat változtattak.) A német anyanyelvű evangélikusok a történeti Baranya alábbi 21 községében éltek – egyházigazgatási és anyakönyvi beosztás szerint:

1. Ráckozár (ma Egyházaskozár) anyaegyház, filiái (fiókegyházai): Bikal, Csikóstöttös, Gerényes, Kaposszekcső, Nagyg, Tarrós, Tékes, Tófü.
2. Kácsfalu anyaegyház, filiái: Bolmány, Dárda, Hercegszőlős.
3. Magyarbóly anyaegyház, filiái: Ivándárda, Pécs.
4. Mekényes anyaegyház, filiája: Nagyhajmás.
5. Némethidas és Ráchidas a Tolna megyei Kismányok filiája.
6. Zsibrik a Tolna megyei Apáti (ma Bélaapáti) filiája.

BaML IV. 440. A Mohácsi járás főszolgabírájának (1945-től főjegyzőjének) iratai 1942–1950. 2,2 ifm.

A baranyai németység egyik legjelentősebb tömje a Mohácsi járásban élt, központja Mohács város és Németbóly. Azon falvak ahol jelentősebb számú német lakosság élt: Babarc, Bár, Borjád, Cseledoboka, Cselegörcsöny, Dunaszekcső, Hercegszabar, Himesháza (1932-től) Hercegtöttös, Kisnyárad, Lánycsók, Liptód, Majs, Nagynyárad, Németbóly, Püspökmárok (1932-től), Somberek, Szajk, Szűr (1932-től), Udvar, Versend. Kisebb számú német lakosság élt Kölkeden.

A közigazgatási iratok csak 1945-től maradtak fenn, mert az előzmény megsemmisült a II. világháborúban. A csekély mennyiségű iratanyag segédletek hiányában átnézéssel kutatható.

BaML IV. 428. Keresztes-Fischer Ferenc főispán hátrahagyott iratai 1924–1931. 0,12 ifm.

BaML IV. 429. Szapáry Lajos főispán hátrahagyott iratai 1931–1935. 0,24 ifm.

BaML IV. 430. Horvát István főispán hátrahagyott iratai 1936–1938. 0,36 ifm.

BaML IV. 431. Blaskovich Iván főispán hátrahagyott iratai 1938–1939. 0,12 ifm.

BaML IV. 444. Benyovszky Móric főispán hátrahagyott iratai 1931–1935. 0,12 ifm.

BaML IV. 445. Fischer Béla alispán iratai 1918–1938. 0,72 ifm

A főispáni iratok mellett a főispánok és Fischer Béla alispán félhivatalos iratai a baranyai németiség mozgalmának egyik legjobb forrásai. Közülük Keresztes-Fischer Ferenc, Fischer Béla, Horvát István volt különösen a birodalmi német törekvések ellenzője. Segédletek hiányában átnézéssel kutathatók.

PÉCS VÁROS LEVÉLTÁRA

(1780-ig püspöki mezőváros, 1780-tól szabad királyi város, 1872-től törvényhatósági jogú város)

BaML IV. 1003. Pécs Város Tanácsának iratai 1690–1848 (1869). 109,26 ifm.

a) Tanácsülési jegyzőkönyvek 1707–1848. 15,6 ifm.

b) Tanácsi iratok 1690–1848. 88,2 ifm.

c) Rendeletek, hivatali utasítások 1702–1846. 0,6 ifm.

d) A város hivatali működésével kapcsolatos iratok 1783–1850. 0,8 ifm.

e) Összeírások (Népösszeírások, polgárok, nemesek összeírásai, országos összeírások) 1695–1869. 1,26 ifm.

f) Végrendeletek 1704–1799. 0,42 ifm.

g) Betáblázások 1780–1857. 0,84 ifm.

h) Váltóóvások jegyzőkönyvei 1841–1868. 0,14 ifm.

i) Királyi táblához feljebbvitelt perек másolatai 1755–1836. 0,9 ifm.

j) Kereskedők könyvei 18. sz. 0,5 ifm.

Lásd: BFL IV. 1002. Pécs városa 1686-ban szabadult fel a török uralom alól. A felszabadulást követő évtizedek iratanyaga azonban az 1704. évi kuruc és rác dúlás alatt elpusztult.

a) A tanácsülési jegyzőkönyvek 1707-től maradtak fenn. A jegyzőkönyvek mutatóval ellátottak. Az 1730–1735, 1737–1739 közti jegyzőkönyvek hiányoznak. Az 1707–1739. közti évekhez mutató nem készült.

b) Az 1707. évi előtti iratanyag megsemmisült, csak csekély töredék maradt fenn. A tanácsülési jegyzőkönyvek számai és az iratanyag számozása között 1780-ig nincs összefüggés, ezért az iratok átnézéssel kutathatók. A szabad királyi város tanácsi iratanyaga 1780-tól követi a jegyzőkönyvek számozását, ezért a jegyzőkönyvek mutatójának segítségével kutatható. A közigazgatást nem különítették el a bíraskodástól, ezért a közigazgatási és bíraskodási iratok a jegyzőkönyvi számok sorrendjében találhatóak. A város ügyviteli nyelve 1831-ig latin, utána magyar, de a lakosság folyamodványai, beadványai, a tanúkihallgatási jegyzőkönyvek stb. az ügyfél anyanyelvén – magyarul, németül vagy horvátul – készültek.

c) A hivatali utasítások, hivatali eskük stb. vegyesen latin, magyar, német és horvát nyelvűek. Az állaghoz készült jegyzék feltünteti az iratok nyelvét is.

e) A török alóli felszabadulás első összeírása az 1695. évi házősszeírás telekkönyv jellegű összeírás, amely 335 házhelyet vett számba. Az 1698. évi összeírás tájékoztat a családfők nevérol, származási helyéről, nemzetiségéről, időköltözésük időpontjáról, gyermekeik számáról, vagyoni helyzetükről. Egyike azon ritka forrásoknak, amelyek közlik a nemzetiségi hovatartozást. A 637 családföböl 89 volt német anyanyelvü. A polgárkönyv (Bürgerbuch) az 1697–1746. között polgárjogot nyertek nevé, hazáját, mesterségét tünteti fel. A német polgárok nevé a 46–77. lap

tartalmazza. A város polgárainak név szerinti összeírása az 1780–1794. közti évekből származik. Az országos összeírások közül az 1828. évi Regnicolaris conscriptio található meg.

Irodalom:

A polgárkönyv 1697–1707 közti részét közli: Móró Mária Anna: Pécs város polgárai (1697–1707). In: Baranyai Helytörténetírás 1987/1988. Szerk.: Szita László. Pécs, 1988. 51–81. p.

f) A végrendeletek gyűjteményét 1779-ben állították fel a város levéltárában elhelyezett végrendeletekből, és 1785-ig folyamatosan gyűjtötték is őket. Utána ez abbamaradt és a végrendeletek is tanácsi iratok között lappangnak. A gyűjtemény a végrendeletek betűrendjében számozva és mutatózva található. A latin, magyar, német és horvát nyelvű végrendeletekhez nyelvek szerinti mutató is készült.

BaML IV. 1004. Pécs Város Házipénztári Hivatalának iratai 1701–1872. 9,52 ifm.

A fond legértékesebb részei a házipénztári számadások, amelyek 1707–1872 között (néhány év kivételével) megtalálhatók. A rovatos beosztások az egész idő alatt változatlanok. Két részre oszlanak, első felében a bevétel, a második felében a kiadás részletei találhatóak.

BaML IV. 1005. Pécs Város Adópénztárának iratai 1712–1861. 13,5 ifm.

A fond legértékesebb részei az adóösszeírások (conscriptiók), amelyek 1730–1861 között városrészenként – Belváros, Budai külváros, Szigeti külváros – tartalmazzák az adózók összeírását. A város épülésének és a lakosság (adózók) gyarapodásának egyik legjobb forrása. Rovatai: adófizető házszáma (városrészenként), neve, foglalkozása, zsellér sorba sorolása (1-ső, 2-od , 3-ad rendi), állatállománya, a ház rangsorba sorolása, szántóföldek, rétek, szőlők, kazánok adatai, ipari és kereskedelmi osztályba sorolás (5 csoport), malmok adatai.

BaML IV. 1007. Pécs város telekkönyvi iratainak gyűjteménye 1695–1854. 2,24 ifm.

A város legrégebbi, 1722. évi telekkönyvének csak a neve telekkönyv, valójában inkább összeírásnak nevezhető, hiszen a változásokat csak elvétve, néhány évig tüntették fel benne. Az egyházi ingatlanok sajnos hiányoznak belőle, hiszen ez után nem kellett adózni. A telekváltásági jegyzőkönyvek, adásvételek jegyzőkönyvei 1780–1854 között találhatóak meg.

BaML IV. 1008. Pécs város szabad királyi rangra emelésével kapcsolatos iratok gyűjteménye 18. sz. 2 ifm.

Pécs szabad királyi rangra emelésért közel 80 évig (1703–1780) küzdött a város. A küzdelem iratainak mesterséges gyűjteménye a fond.

BaML IV. 1102. Pécs Város Községtanácsának (Községválasztmányának) iratai 1853–1860. 0,24 ifm.

a) *Jegyzőkönyvek 1853–1860. 0,1 ifm.*

b) *Iratok 1853–1857. 0,14 ifm.*

Lásd: BFL IV. 1102. A Bach-rendszer önkormányzati szerve elsősorban a vagyionkezelés ellenőrzését és irányítását végezte. Évente igen kevés ügygel foglalkozott. A jegyzőkönyvek 1857-ig átnézéssel, 1857-től mutató segítségével kutathatók.

BaML IV. 1105. Pécs Város Városhatósági Közgyűlésének iratai 1867–1871. 0,56 ifm.

Pécs város közigazgatásában a közgyűlési és tanácsi jegyzőkönyveket nem vezették külön. Az 1867–1871 közti években azonban a közgyűlés elé kerülő ügyeket külön kezelték, és a közgyűlési számok szerint rakták le. A kutatók számára ez az iratkezelési rendszer nehézséget okoz, mert se előtte, se utána nincsenek külön kezelt városi közgyűlési iratok.

BaML IV. 1106. Pécs Város Tanácsának iratai 1849–1871. 39,04 ifm.

a) Tanácsülési és közgyűlési jegyzőkönyvek 1849–1871. 2,1 ifm.

b) Tanácsi iratok 1849–1871. 34,68 ifm.

c) Katonai iratok 1858–1871. 1,82 ifm.

d) Kihágási iratok 1858–1859. 0,3 ifm.

e) Nyilvántartások 1851–1860. 0,14 ifm.

Pécs város közigazgatásában a tanácsülési és közgyűlési jegyzőkönyveket együtt vezették. A közgyűlési ügyeket 1867–1871 kivételével a tanácsi közigazgatási iratok között helyezték el. Az iratanyag mutatóval ellátott, amelyet a tanácsi iratokhoz készítettek, a jegyzőkönyveket külön nem mutatózták. A Bach-rendszerben (1854–1860) előírt kútfős rendszer jelzeteit feltüntették az ügyiratokon, de az ügyiratokat változatlanul évenkénti sorszám szerinti rendben rakták le. A tanácsi iratokból gyűjtötték ki a katonai iratokat, azok ügyiratszámának megtartásával.

BaML IV. 1107. Pécs város polgármesterének iratai 1851–1871. 1,59 ifm.

A város közigazgatása élén álló polgármester külön kezelt iratanyaga lényegében a későbbi elnöki (bizalmas) ügykezelésnek felel meg. Hiányos segédletei miatt átnézéssel kutatható. Nem nagy mennyiségű, de a korszak politikatörténetének alapvetői forrása.

BaML IV. 1112. Pécs Város Törvényszékének iratai 1849–1850. 1,74 ifm.

BaML IV. 1113. A Pécsi Cs. Kir. II. Osztályú Járásbíróság iratai (Bezirksgericht in Fünfkirchen) 1850–1854. 8,06 ifm.

a) Periratok 1850–1853. 5,74 ifm.

b) Be- és kitáblázási iratok 1850–1853. 0,92 ifm.

d) Ingatlanátírási iratok 1851–1853. 1,4 ifm.

BaML IV. 1114. A Pécsi Cs. Kir. Megyetörvényszék (Comitats Gericht zu Fünfkirchen) Pécs városára vonatkozó iratai 1850–1861. 12,66 ifm.

BaML IV. 1115. A Pécsi Városilag Kiküldött Bíróság (Fünfkirchner Städtisch Delegiertes Bezirksgericht) iratai 1854–1861. 26 ifm.

BaML IV. 1116. Pécs Város Visszaállított Törvényszékének iratai 1861–1871. 31 ifm.

Lásd: BFL IV. 1122.

BaML IV. 1117. Pécs Város Sommás Bíróságának iratai 1861–1872. 0,54 ifm.

1849-ig a pécsi városi tanácsnál sem személyileg, sem szervezetileg nem különült el egymástól a közigazgatás és a bírászkodás. Majláth György királyi biztos osztotta ketté 1849. február 27-én a tanácsot Beligazgatási és Törvénykezési Osztályra. Az utóbbi hatáskörébe tartoztak: a rendes, a sommás szóbeli, a csőd- és bűnperek; az osztályos ügyek, a bírói megintések, a letiltások, a

szemlék, a vásári bíróság, a váltótörvényszéki eljárás, a végrendeletek teljesítése, a vagyonkobzás és a bírói árverés. Elnöke Nagy József városbíró. 1850. július 17-től az önálló városi bíróságot megszüntették, feladatát az újonnan szervezett megyei és járási cs. kir. bíróságok vették át. 1861–1871 között ismét a város végezte a bíraskodást: a Pécs Városi Visszaállított Törvényszék és a Pécs Városi Sommás Bíróság. Az utóbbi az 1836. évi XX. tc. szerint a kisebb, 60 forintot meg nem haladó perekben ítélezett.

Értékes és viszonylag nagy mennyiségű bírósági iratanyag található a levéltárban. Az iratanyag rendezetlensége miatt kevés információ áll a kutatók rendelkezésére. Segédletei hiányosak, ezért csak átnézéssel kutatható.

BaML IV. 1401. Pécs város főispánjának iratai 1906–1948. 8,97 ifm.

- a) *Bizalmas iratok 1906–1921, 1938–1948. 1,68 ifm.*
- b) *Általános iratok 1906–1919, 1939–1948. 5,91 ifm.*
- c) *Közellátási kormánybiztosi iratok 1941–1945. 0,88 ifm.*
- d) *Félhivatalos iratok 1938–1942. 0,5 ifm.*

Lásd: BKMÖL IV. 401. Pécs szabad királyi város főispánjának két időszakból (1906–1921, 1938–1948) van a megyeitől külön kezelt iratanyaga. Mutatókönyvek hiányában átnézéssel kutatható. Főként az 1930-as, 1940-es évek német mozgalmainak, ill. a németiség II. világháború utáni üldözésének forrásai érdemelnek különösen figyelmet.

BaML IV. 1402. Pécs Város Törvényhatósági Bizottságának iratai 1872–1950. 8,4 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 1401. A város közgyűlésének jegyzőkönyvei 1872–1940 között mutatóval ellátottak, utána átnézéssel kutathatók. A közgyűlési iratok a közigazgatási iratok között találhatóak, mert nem kezelték külön őket. A közgyűlési bizottságok többségének iratai szintén a közigazgatási iratokban vannak.

BaML IV. 1406. Pécs Város Tanácsának (1929-től Polgármesteri Hivatalának) iratai (18. sz.) 1872–1950. 453 ifm.

- a) *Tanácsülési jegyzőkönyvek 1874–1907. 0,4 ifm.*
- b) *Közigazgatási iratok 1872–1901. 61,06 ifm.*
- c) *Az „A” (1947-től VII.) Jogügyi Ügyosztály iratai 1902–1949. 46,6 ifm.*
- d) *A „B” (1946-tól II.) Adó- és Pénzügyi Ügyosztály iratai 1902–1949. 44,9 ifm.*
- e) *A „C” (1946-tól III. Gazdasági és Építési, 1926-tól Gazdasági, 1947-től Népjóléti és Kulturális Ügyosztály iratai 1902–1949. 71,3 ifm.*
- f) *A „D” (1946-tól IV. Katonai és Illetőségi, 1925-től Közigazgatási, 1940-től Közigazgatási és Népjóléti, 1946-tól Rendészeti Ügyosztály iratai 1902–1949. 34,43 ifm.*
- g) *Az „E” (1946-ban „EA”, 1947-től I. Főjegyzői (elnöki) Ügyosztály iratai 1902–1949. 77,42 ifm.*
- h) *Az „F” (1946-tól V.) Műszaki Ügyosztály iratai 1926–1950. 75,65 ifm.*
- i) *A „G” Tisztifőorvosi Ügyosztály iratai 1940–1945. 2,17 ifm.*
- j) *A „H” (1946-tól VI.) Közellátási Ügyosztály iratai 1942–1949. 7,08 ifm.*
- k) *Katonai és illetőségi iratok 1870–1950. 3,8 ifm.*
- l) *Közellátási iratok 1914–1924. 7,08 ifm.*
- m) *Kihágási iratok 1899–1944. 7,47 ifm.*
- n) *Pécs szerb megszállásának iratai 1918–1921. 0,56 ifm.*
- o) *Különkezelt iratok (különügyek) 18. sz–1941. 13 ifm.*

Lásd: BKMÖL IV. 1407. A város közigazgatási iratai – b–j) állagok – 1901-ig évenkénti ügyiratszámok szerinti rendben találhatóak. 1902-től tértek rá az ügyosztályok szerinti iratkezelésre.

1902–1950 között az ügyiratok a betűrend szerinti ügyosztályok, azon belül évenkénti jelzeteik szerint találhatóak: 1902–1940. március 31. között ügyiratszámok, 1940. április 1-től tételeiszámok és ezen belül ügyiratszámok szerinti sorrendben. Az ügyiratokat 1940. március 31-ig központilag iktatták, mutatózták és az iratcsatolásokat sortárkönyvben vezették, 1940. április 1-től pedig az ügyosztályok szerint iktatták és mutatóztak, de sortárkönyvet sajnos már nem vezettek. Az ügyiratok segédletekkel ellátottak, de sorsuk az ügyiratkezelés nehézsége és pontatlansága miatt esetenként nehezen követhető. 1902-től segíti a kutatást az egyes ügyosztályok hatásköri megoszlása. A népmozgalmi, statisztikai, katonai ügyeket 1924-ig a „D”, 1925-től az „A” ügyosztály intézte. Ide tartoztak pl. az illetőségi ügyek, a beköltözési engedélyekkel kapcsolatos ügyek, az állampolgársági ügyek (honosítások, visszahonosítások, optálások, a magyar állam kötelékéből való elbocsátás, állampolgársági bizonyítványok, állampolgárságra vonatkozó véleménynyilvánítás), a községi kötelékbe való felvétel, a lakhatási és letelepedési engedélyek, a hatósági bizonyítványok, az életben lét igazolása és a statisztikai munkálatok (összeírások, népszámlálás) felügyelete és ellenőrzése.

BaML IV. 1407. Pécs város polgármesterének iratai (1859) 1872–1951. 10,6 ifm.

a) Elnöki iratok 1876–1931 8,46 ifm.

b) Bizalmas iratok 1897–1951. 1,52 ifm.

c) Rendeletek 1873–1887. 0,12 ifm.

d) Polgármesteri jelentések (1859) 1872–1950. ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 1410. A polgármesteri elnöki iratok a) állag hiányosan maradt fenn, az 1876–1877-es évek iratai töredékesek, az 1878–1885 közötti évek hiányoznak, az 1886–1931 közötti iratok folyamatosnak mondhatók. Az állagot a polgármester saját hatáskörében közvetlenül elintéztett ügyek alkotják, ezek jelentős része személyi ügy. Az iratok mennyisége 1902-ig növekedett, majd fokozatosan a városi ügyosztályok vették át az elnöki jellegű ügyek intézését. 1931-ben, már csak mindössze két elnöki iratot iktattak be, ezután az elnöki iratkezelés meg is szűnt. Az 1876–1877-es évek iratainak nincs segédlete. Az 1886–1896 és az 1930–1931 közötti iratok az iktatókönyvek segítségével, vagy az iratok egyenkénti átnézésével kutathatók. 1897-től 1929-ig részletes mutatókönyv segíti a kutatást.

b) A polgármesteri bizalmas iratok állagot a polgármester hatáskörébe utalt bizalmas, főként politikai jellegű iratok alkotják. 1897-ig a polgármesteri elnöki és bizalmas ügyiratokat együtt kezelték, 1898-tól választották külön az elnöki ügyiratkezeléstől. Az 1945 utáni, 1946–1951 közti iratok hiányoznak, ezekről csak az iktatókönyv tájékoztat. Az iratokhoz csak iktatókönyv készült, mutatókönyv nem, ezért átnézéssel kutathatók.

c) A rendeletek állag a város polgármesterének másolatban kiadott miniszteri rendeleteket tartalmazza. Az iratokat évenként, azon belül a rendeleteket kiadó minisztériumok szerint rakták le. Átnézésével kutatható.

d) A polgármesteri jelentések állag a polgármesteri jelentések két iratsorozatát, az éves polgármesteri jelentéseket (1859–1879) és a polgármesteri időszaki jelentéseket (1899–1950) tartalmazza. Éves polgármesteri jelentésből csak néhány maradt fenn (1859, 1863, 1872, 1876–1879). 1899–1950 között 198 polgármesteri időszaki jelentés készült, amelyeket 1899–1903 és 1930–1950 között a városi közgyűlési jegyzőkönyvekbe is beírtak. A köztes időszakból nem sikerült hiánytalan iratsorozatot összegyűjteni, jelenleg 23 hiányzik, elsősorban az 1922 és 1927 közötti évekből. Az egyes jelentések szerkezete és információtartalma jelentősen eltér egymástól.

BaML IV. 1409. Pécs Város Árvaszékének iratai 1872–1950 (1953). 36,23 ifm.

a) Bizalmas iratok 1943–1946. ifm

b) Árvaszéki iratok 1872–1950. 32,43 ifm.

c) Árvaiügyszeri iratok 1896–1953. 3,15 ifm.

d) Elhagyottá nem nyilvánított szegény gyermekek segélyezése 1902–1940. 0,48 ifm.

e) Gyámpénztári iratok 1906–1940. 0,05 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 1412. A polgárság életmódjának egyik legjobb forrása az árvaszék iratanyaga. Az árvaszéki iratok iktatóval, mutatóval ellátottak, sajnos az iratcsatolásokat rögzítő sorkönyvek néha hiányoznak. A mutatókönyvek szinte kizárólag névmutatókönyvek, amelyekben az ügyfél neve alapján lehet keresni. Az árvaszéki iratok legértékesebb részei a hagyatékok (leltárak, végrendeletek stb.), amelyekből megismerhető a nemzetiségek eltérő életmódja.

BaML IV. 1413. Pécs Város Rendőrkapitányi Hivatalának iratai 1872–1921. 16,67 ifm.

A rendőrkapitányi hivatal iratanyaga töredékesen maradt fenn, amelyet az 1960-as években tárgyi csoportokba rendeztek át. Jegyzék nem készült hozzá, ezért a dobozfeliratok alapján kutatható.

Irodalom:

Kopasz Gábor: A városi rendőrség államosítása és a törvényhatósági jogú városok elsőfokú közigazgatási hatósága. In: Baranyai Helytörténetírás 1972. Szerk.: Szita László. Pécs, 1973. 335–376. p.

Ernyes Mihály: Fejezetek a rendőrség történetéből. Pécs–Baranya 1944-ig. Pécs, 1995.

BaML IV. 1416. Pécs Város Közigazgatási Bizottságának iratai 1876–1950. 20,28 ifm.

a) Jegyzőkönyvek 1876–1950. 0,9 ifm.

b) Iratok 1876–1949. 18,54 ifm.

c) Erdészeti albizottság iratai 1900–1902. 0,12 ifm.

d) Közigazgatási bizottsági jelentések 1876–1904. 0,72 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 1416. A közigazgatási bizottság ügyiratai az egykorú rendben találhatóak, Az ügyiratokhoz az 1885–1939 közötti évekből maradtak fenn mutatókönyvek, a többi év iratai átnézéssel kutathatók. A közigazgatási bizottsági féléves jelentések állaga azonban későbbi levéltári kigyűjtés eredménye, sajnos a jelentések egy része hiányzik.

BaML IV. 1418. Pécs város szabályrendeleteinek levéltári gyűjteménye 19–20. sz. 1,45 ifm.

A gyűjtemény az egykorú ügyiratkezelés során jött létre 1881-ben. Ettől kezdve egyrészt külön könyvekbe másolták be a szabályrendeleteket, másrészt külön gyűjteménybe helyezték el azokat. Az úgynevezett szabályrendeletek és alapítólevelek könyvébe (másként a rendeletek könyvébe) nemcsak a szabályrendeleteket, hanem bizonyos rendeleteket és az alapítványok alapítóleveleit is bevezették. Négy kötete maradt fenn az 1881 és 1932 közötti évekből. A szabályrendeletek gyűjteményében őrzött iratokat 1881-től kezdve sorszámmal látták el, ehhez nyilvántartási jegyzéket, majd mutatókat készítettek. 1939 után a sorszámozással felhagytak. A gyűjtemény a későbbi levéltári kigyűjtésekkel kiegészült, és új jegyzék, mutató készült hozzá.

BaML IV. 1419. Pécs város felekezeti anyakönyvi másodpéldányainak levéltári gyűjteménye 1686–1895. 2 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 412. Pécs város levéltárába utalt felekezeti anyakönyvi másodpéldányok gyűjteménye az alábbi anyakönyvi másodpéldányokat tartalmazza: R. k. belvárosi plébánia 1686–1895, r. k. székesegyházi plébánia 1827–1895, r. k. budai külváros plébánia 1790–1895, r. k. szigeti külvárosi plébánia 1790–1895, r. k. pécsbányatelepi plébánia 1861–1895. A r. k. felekezeti anyakönyvek mutatóval ellátottak. Református anyakönyvek 1892–1895, evangélikus anyakönyvek 1887–1895, izraelita anyakönyvek 1860–1895, mutatójuk nincs.

BaML IV. 1420. Pécs város okmánytára 1861–1952. 7 ifm.

A város jogbiztosító iratainak gyűjteménye. 1900-tól kezdtek el a jogbiztosító iratok iktatását és számozását, de a gyűjtemény az azt megelőző évek jogbiztosító iratait is tartalmazza. Ide tartoztak: a szerződések (bérleti és adásvételi szerződések), alapító oklevelek, ajándékozási okmányok, jogi érvényű határozatok stb. A város egyik legértékesebb és legkutatottabb fondja. Utólagosan készült névmutatóval ellátott.

BaML IV. 1421. Pécs Város Idegenforgalmi Irodájának iratai 1932–1947. 1,56 ifm.

Csak az 1938 és 1940 közötti évek iratai mondhatók teljesnek, segédletek hiányában átnézéssel kutathatók. Számottevőbb töredékek még: az 1932. évi filléres gyorsvonatokra vonatkozó iratok és a Pécsi Ünnepi Játékok Rendező Bizottságának 1936. évi iratai. Az iroda a város idegenforgalmának két földrajzi területével foglalkozott elsősorban: a Mecsekkel és magával a város nevezetességeivel (műemlékek, gyárak stb.). A város nevezetességeihez tartozott még a városra jellemző termékek propagálása (őszibarack, Mecseki Itóka, Littke pezsgő, pécsi sör, Zsolnay kerámia, Mecseki rablólús stb.) is. A város környéki idegenforgalom pedig elsősorban a két baranyai fürdőhelyet, Harkányt és Sikondát érintette. A külföldi látogatók közül a német anyanyelvűek száma volt a legnagyobb, ezért az idegenforgalmi propaganda is elsősorban nekik szólt.

BaML IV. 1422. Pécs Város Elsőfokú (I. fokú) Közigazgatási Hatóságának iratai (1877) 1921–1950 (1957). 50,74 ifm.

a) I. fokú közigazgatási hatósági iratok 1921–1950 (1957). 33 ifm.

b) Iparengedélyek 1877–1950. 3,44 ifm.

c) Iparlajstromok 1884–1954. 1,5 ifm.

d) Munkakönyv törzkönyvek 1891–1950. 1,45 ifm.

e) Gyári munkások nyilvántartásai 1888–1950. 9,32 ifm.

f) Cselédek nyilvántartásai 1881–1935. 2,03 ifm.

Az önkormányzati rendőrség államosítása után alakult szakhivatal iratai. Hatásköre kiterjedt az elsőfokú közigazgatási hatósági teendők ellátására és a közigazgatási hatóságok elé utalt kihágási ügyekben a rendőri büntető bírászkodásra. Többek között ide tartoztak az iparügyek, a vízjogi, a közegészségügyi, a köztisztasági, az állategészségügyi, a tűzrendészeti, a hegy- és mezőrendészet, a mezőrendőri, a zálogházi, a piacrendészeti, az iskolamulasztási ügyek. A sokrétű iratanyag elsősorban a kisipar kutatásának forrása. Az iratanyag segédletek hiányában átnézéssel kutatható. Az iparengedélyekhez ABC rendű névmutató készült.

Irodalom:

Kopasz Gábor: A városi rendőrség államosítása és a törvényhatósági jogú városok elsőfokú közigazgatási hatósága. In: Baranyai Helytörténetírás 1972. Szerk.: Szita László. Pécs, 1973. 335–376. p.

BaML IV. 1428. Pécs város egyesületi alapszabályainak gyűjteménye 19–20. sz. 4,2 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 416. Pécs város egyesületi alapszabályainak levéltári gyűjteménye utólagos levéltári kigyűjtéssel keletkezett, és elsősorban a két világháború közötti egyesületek alapszabályait tartalmazza. Egyes tételeknél az alapszabályok és azok módosításai mellett találunk éves jelentést, ill. kimutatást az egyesület működéséről, tagnévsorokat, pénztárkönyvet, ezért a tételek mennyisége egymáshoz képest aránytalan. A gyűjteményhez jegyzék, és név-, tárgy-, és helymutató készült.

Irodalom:

Rozs András: A Turul Szövetség szervezete Pécsen 1923–1945. In: Baranyai Helytörténetírás 1989. Szerk.: Szita László. Pécs, 1989. 171–189. p.

Rozs András: Középosztály-tudat és dzsentroid gondolkodás. A Turul Szövetség szellemisége az 1920-30-as években, különös tekintettel a pécsi bajtársi egyesületekre. In: Baranya, (IX–X. évf. 1996–1997.) 229–242. p.

- Imre Mária, Lantosné: A katolikus németiség népi hitélete a pécsi egyházmegyében. In: Baranya, (IV. évf.) 1991/1–2. 175–188. p.
- Rozs András: A Foedaratio Emericana Pécssett. (A katolikus egyetemi és főiskolai hallgatók bajtársi egyesületének pécsi tevékenysége 1923-1944.) In: Baranya, (IV. évf.) 1991/1–2. 200–216. p.
- Kerekes Imre: Az Actio Catholica Baranyában. In: Baranya, (VII–VIII. évf.) 1994–1995. 267–277. p.
- Kerekes Imre: A Hivatásszervezet Baranyában. A keresztényszocialista mozgalom az 1930-as években. In: Baranya, (IX–X. évf.), 1996–1997.) 243–251. p.
- Márfi Attila: Pécs szabad királyi város dualizmus kori egyesületeinek vizsgálata 1867–1918. 1. rész. In: Baranyai Helytörténetírás 1989. Szerk.: Szita László. Pécs, 1989. 133–161. p.

V. MEZŐVÁROSOK, RENDEZETT TANÁCSÚ VÁROSOK, KÖZSÉGEK

MOHÁCS VÁROS LEVÉLTÁRA

Mohács püspöki mezőváros, 1841-től szabadalmas mezőváros, 1868-tól mezőváros, 1871-től nagyközség, 1914-től rendezett tanácsú város, 1929-től megyei város.

Lásd: BKMÖL IV. 1001. és BKMÖL V.

BaML V. 1. Mohács város választott közönségének (hatvanosságának) jegyzőkönyvei 1836–1848. 0,04 ifm.

1769-ben a püspöki uradalom 38 német családot telepített le az uradalom területén, az ún. Külső-Mohácson, amely ekkor még elkülönült Mohács mezővárostól. A későbbi betelepülőkkel együtt 1784–1787-ben már 53 zsellércsalád lakott a Német utcának – mai Kossuth Lajos utca – nevezett településrészen. Külső-Mohács (Újmohács) 1796-ban egyesült közigazgatásilag Mohács mezővárossal. A mezőváros az állandó jellegű külső tanácsot az 1776. évi tisztújításon hozta létre. Minden tizedből 10-10 főt választottak be, létszámukról nevezték őket hatvanosságnak is. 1796-tól Külső-Mohács, mint a város hetedik tizede 4 személyt küldhetett a hatvanosságba. A hetedik, német tized lakossága gyarapodásával később szintén több, végül 10 képviselőt küldhetett. 1841-től a hatvanosság újból 60 fős lett, és választott községnek nevezték.

A hatvanosság 1825-ig együtt ülésezett a tanáccsal, ezért ülésjegyzőkönyvei a tanácsi jegyzőkönyvekben találhatóak. 1825-től külön ülésezett, de jegyzőkönyvei csak 1836-tól maradtak fenn.

BaML V. 2. Mohács Város Tanácsának iratai 1742–1848. (1874) 2,67 ifm.

- a) *Tanácsülési jegyzőkönyvek 1742–1848; 0,94 ifm.*
- b) *Tanácsi iratok 1743–1848. 0,65 ifm.*
- c) *Közhirdetmények (Currensek) könyve 1785–1803. 0,06 ifm.*
- d) *Népösszeírás (Tabella familiae) 1841. 0,02 ifm.*
- e) *Vásári eladások jegyzőkönyve 1834–1839. 0,03 ifm.*
- f) *Városi telkek eladásának jegyzőkönyve 1805–1843. 0,01 ifm.*
- g) *Örökbevallási jegyzőkönyvek (Protocollum funduale, fassiók) 1773–1841. 0,67 ifm.*
- h) *Úrbéri perek jegyzőkönyve 1747–1830. 0,12 ifm.*
- i) *Szántó föld kiosztásának jegyzőkönyve 1799. 0,01 ifm.*
- j) *Tölgysfaosztási kimutatás 1796–1874. 0,01 ifm.*
- k) *Vásári bíróság jegyzőkönyvei 1841–1843. 0,02 ifm.*
- l) *Szóbéli bíróság jegyzőkönyve 1842–1846. 0,02 ifm.*
- m) *Vegyes iratok 1774–1848. 0,13 ifm.*

Lásd: BKMÖL IV. 1001. A tanács élén a bíró állt, s minden tizedből egy-egy esküdt. A hetedik, német tized 1800-tól delegálhatott esküdtet a tanácsba. Az a) tanácsülési jegyzőkönyvek 1763-tól folyamatosak, az előző időszakról csak néhány bejegyzés van. A jegyzőkönyvek magyar nyelvűek, és mutatóval ellátottak.

b) Csak az 1841., s az 1846–1847. évi tanácsi iratanyag maradt meg.

c) A közhirdetmények könyve a Mohácsi járás utasításait tartalmazza, II. József uralkodása alatt német, vagy magyar nyelvű.

d) A népösszeírás csonka, csak 207 családfő nevét, születési évét, nemét, foglalkozását, családi állapotát, vallását tartalmazza.

g) Az örökbevallási jegyzőkönyvek az adásvételi szerződéseket (rét, szőlő, föld, malom stb.) és a házassági szerződéseket tartalmazza. Gyakorlatilag majdnem hiánytalanok, s kevés kivétellel névmutatóval ellátottak, ezért igen értékes források.

h) A 904 oldalas úrbéri perek jegyzőkönyve a mezőváros és a püspök úrbéri perének alapvető forrása. Megtalálható benne pl. a város jogait rögzítő 1747. évi resolutio és az 1796. évi transactio.

k–l) Az 1840. évi szabadalomlevél elsőfokú bírászkodási jogot biztosított a mezővárosnak. A két bírói szervnek, a vásári bíróságnak és a szóbeli bíróságnak maradt fenn néhány évi jegyzőkönyve.

BaML V. 6. Mohács város pénztárnokának (kamarásának) iratai 1751–1848. 2,09 ifm.

a) Számadások 1761–1848. 0,65 ifm.

b) Adókönyvek 1751–1847. 1,44 ifm.

A számadások 1841-től maradtak fenn, az azt megelőző évek hiányosak. A számadásokban is vannak adóösszeírások. Az adókönyvek a város történetének legbecsesebb forrásai, hiszen 1751-től maradtak fenn és név szerint tájékoztatnak a lakosság betelepüléséről. A 18. századi adókönyvek hiányosak, 1802-től viszont majdnem folyamatosak.

BaML V. 41. Mohács Város Képviselőtestületének (1849–1857-ben Gazdasági Választmányának) iratai 1849–1871. 0,26 ifm.

a) Jegyzőkönyvek 1849–1871. 0,14 ifm.

b) Iratok 1868–1871. 0,12 ifm.

1849–1857 között a képviselőtestület helyett egy 21 tagú Gazdasági Választmány működött. A testület a nevéől függetlenül mindenkor a város gazdálkodását irányította. Csak 1868–1871 között maradtak fenn az iratai.

BaML V. 42. Mohács Város Tanácsának iratai (1847) 1848–1872. 1,2 ifm.

a) Tanácsülési jegyzőkönyvek 1848–1871. 0,3 ifm.

b) Tanácsi iratok 1848–1871. 0,13 ifm.

c) Tiszti rendeletek jegyzőkönyve 1861–1871. 0,04 ifm.

d) Népszámlálási iratok 1857–1869. 0,28 ifm.

e) Telekkönyv 1850. 0,14 ifm.

f) Vándorlegények nyilvántartása 1857–1866. 0,02 ifm.

g) Bordézsma váltság pénztárnapló 1857–1868. 0,12 ifm.

h) Marhalevélkönyv (1847) 1848–1872. 0,05 ifm.

i.) Jegyzőségi iktatókönyvek 1854–1860. 0,12 ifm.

Lásd: BKMÖL IV. 1001. Az a–b) állagban a tanácsülési jegyzőkönyvek az 1855–1860, 1862. év kivételével maradtak fenn, a tanácsi és jegyzőségi iratanyag megsemmisült.

d) A népszámlálási iratok közül az idegenek nyilvántartási könyve (1857) a Mohácson tartózkodó idegenek (főként szolgálok és napszámosok) nevét, életkorát, vallását, lakhelyét, a felfogadó nevét és a felfogadás idejét tartalmazza házak szerint összeírva. Az 1869. évi népszámlálás felvételi ívei közül a mintegy 2000-ból csak 600 maradt meg, közte a Németek utcája városrész.

e) Az 1850. évi telekkönyv teljes, ezért jó forrás a birtokviszonyok kutatásához. A telekkönyvi betétszámokat később újraszámolták, ezért nem vehetők össze.

f) A vándorlegények nyilvántartása 1857–1860 között német, 1862–1866 között magyar nyelvű. Általában tartalmazza a vándorló mesterlegény megérkezésének idejét, nevét, foglalkozását, lakhelyét, születési évét, azt, hogy kinél állt munkába, s mikor, hová távozott.

BaML V. 45. Mohács Város Adópénztárának iratai 1851–1871. 1,71 ifm.

a) *Adófőkönyvek 1851–1871. 1,56 ifm.*

b) *Adóösszeírások 1860–1871. 0,15 ifm.*

Az adókönyvek – hiányuk ellenére – a város történetének értékes forrásai. Az állami (egyenes) és városi adókönyveket többségében együtt vezették, néhány évben azonban nem. Az adóösszeírások a személyes kereseti adó összeírásai.

BaML V. 46. Mohács város pénztárnokának iratai (1847) 1849–1872. 1,7 ifm.

a) *Háztartási főkönyvek 1858–1872. 0,27 ifm.*

b) *Számadások (1847) 1849–1871. 1,43 ifm.*

A pénztárnoki iratok közül a legértékesebbek az éves számadások. Az 1849–1866 közti számadások bevételi és kiadási mellékletei is megmaradtak, ezért nemcsak a város gazdálkodásának, hanem mindennapi életének is ragyogó forrásai.

BaML V. 47. Mohács Város Törvényszékének iratai 1863–1868. 2,32 ifm.

a) *Törvényszéki jegyzőkönyvek 1863–1866. 0,05 ifm.*

b) *Iratok 1863–1868. 2,27 ifm.*

A városi törvényszék az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok szerint a büntető ügyek kivételével első fokon bíraskodott a lakosság peres ügyeiben. Az iratokból elsősorban az örökösödési, gyámsági, gondnoksági, rendőri, mezőrendőri, csődügyek emelhetők ki. Az iktató- és mutatókönyvek hiányosak, ezért átnézéssel kutatható.

BaML V. 61. Mohács Nagyközség Képviselőtestületének iratai 1872–1924. 3,1 ifm.

a) *Jegyzőkönyvek 1872–1924. 0,76 ifm.*

b) *Iratok 1872–1924. 2,34 ifm.*

A képviselőtestületi jegyzőkönyvek hiánytalanul megmaradtak. Használatukat mutató segíti. A képviselőtestületi iratok az 1904., 1914. és 1920. év kivételével teljeseek.

BaML V. 62. Mohács Nagyközség Elöljáróságának iratai 1872–1922. 2,19 ifm.

a) *Tanácsülési jegyzőkönyvek 1872–1918. 0,63 ifm.*

b) *Iratok (1874) 1881–1922. 1,44 ifm.*

c) *Községi bíróság jegyzőkönyvei 1876–1885. 0,1 ifm.*

d) *Község számára megrendelt árucikkek albírói jegyzőkönyve 1873–1894. 0,02 ifm.*

A tanácsi jegyzőkönyvek magyar nyelvűek, és 1881-től nincs mutatójuk, ezért átnézéssel kutathatók. A tanácsi iratok értékét emeli, hogy a nagyközség jegyzőségének iratanyaga megsemmisült. A tanács a nagyközség gazdaságával foglalkozott elsősorban, ezért jó forrás a

lakosság életére. Az 1880-as, 1890-es években sok a német nyelvű irat, mert még engedték a német anyanyelvű iparos és kereskedő polgárság nyelvhasználatát. A századfordulóra azonban a magyar nyelv követelménye a közigazgatás e szintjén is kizárólagossá vált.

BaML V. 65. Mohács Nagyközség Pénztárának iratai 1872–1924. 2,05 ifm.

a) Háztartási főkönyvek 1872–1924. 0,84 ifm.

b) Számadások 1872–1924. 1,04 ifm.

c) Gőzkomp- és csavargőzös főkönyvek, pénztárnaplók 1895–1923. 0,17 ifm.

A pénztári iratok gerincét az éves községi számadások alkotják. Hiányzik az 1873, 1878, 1883, 1889, 1906, 1907. és az 1909–1924. évek számadása. A számadások terjedelmes bevételi és kiadási mellékletei általában már hiányoznak, kivétel az 1872, 1874, 1875, 1880. és 1919. év. Községi vagyonelemtár található az 1888, 1907, 1908. és 1916. évből.

BaML V. 66. Mohács Nagyközség Adópénztárának iratai 1872–1924. 7,92 ifm.

a) Állami adófőkönyvek 1872–1918. 4 ifm.

b) Adóbeszedési naplók 1878–1921. 0,25 ifm.

c) Kereseti adóösszeírások 1872–1917. 1,4 ifm.

d) Egyéni földadó kivetési jegyzékek 1888–1914. 0,3 ifm.

e) Házadó összeírás 1874. 0,03 ifm.

f) Községi adófőkönyvek 1874–1918. 1,58 ifm.

g) Községi adóösszeírások 1877–1892. 0,24 ifm.

h) Fogyasztási adónaplók 1909. 0,12 ifm.

A nagyközségi adókönyvek a város levéltárának egyik legnagyobb mennyiségű és legértékesebb fondja. Az állami adófőkönyvek, kereseti adóösszeírások, egyéni földadó kivetési jegyzékek, községi adófőkönyvek hiányosak ugyan, de még így is jó források. Kiemelhető a házadó összeírás, amely a lakásviszonyok (helyiségek, bérletek stb.) tanulmányozásához nyújthat segítséget. Az adókönyvek közül talán legjobban használhatók a községi adóösszeírások, amelyek az adózó nevén és foglalkozásán kívül a felekezetét is feltüntetik. Ez alapján elkülöníthető a német nevű zsidó polgárság.

BaML V. 71. Mohács Város Képviselőtestületének iratai 1924–1944. 1,33 ifm.

a) Közgyűlési jegyzőkönyvek 1924–1944. 1,08 ifm.

b) Közgyűlési feljegyzések, jegyzőkönyv töredékek 1926–1943. 0,13 ifm.

c) Bizottsági jegyzőkönyvek 1924–1941. 0,12 ifm.

A közgyűlési jegyzőkönyvek hiánytalanok és mutatóval ellátottak. A közgyűlési iratok a polgármesteri iratok között találhatók.

BaML V. 72. Mohács Város Tanácsának iratai 1924–1929. 0,17 ifm.

a) Tanácsülési jegyzőkönyvek 1924–1929. 0,05 ifm.

b) Tanácsi iratok 1924–1925. 0,12 ifm.

A városi tanács intézménye 1929-ben megszűnt, ezért a fond iratanyaga csekély mennyiségű.

BaML V. 73. Mohács város polgármesterének iratai 1924–1950. 31,03 ifm.

a) Közigazgatási iratok 1924–1950. 23,1 ifm.

b) Kihágási iratok 1943–1946. 0,3 ifm.

c) Katonai iratok 1940–1941. 0,08 ifm.

- d) Iparengedélyek 1924–1949. 3,96 ifm.*
- e) Földadókataszteri iratok 1924–1939. 0,13 ifm.*
- f) Marhalevélkönyvek 1924–1949. 1,5 ifm.*
- g) A rendezett tanácsú várossá átszervezés iratai 1924–1926. ifm. 0,12 ifm.*
- h) A szerb megszállás megszűnése 10. évfordulójának iratai 1931–1932. 0,12 ifm.*
- i) A II. mohácsi csata 250. évfordulójának iratai 1937. 0,12 ifm.*
- j) A Nép- és Családvédelmi Alap iratai 1941–1944. 0,12 ifm.*
- k) Építési engedélyek 1925–1949. 1,32 ifm.*
- l) Hadigondozási iratok 1945–1949. 0,16 ifm.*

Lásd: BÉML V. 173. A polgármesteri iratok 1937-ig töredékesek, 1938-tól viszont folyamatosnak tekinthetők. Mutatókönyvvel ellátottak, de iktatókönyvei hiányosak, ezért az iratcsatolások miatt az átnézéssel való kutatás ajánlott. A polgármesteri iratokból kiemelt külön kezelt iratokból sajnos csak néhány iratcsomó maradt meg. Ugyancsak a polgármesteri iratokból emelték ki az iparengedélyeket és az építési engedélyeket is, amelyek jó forrásnak bizonyulnak a kutatás számára.

BaML V. 79. Mohács Város Népmozgalmi Nyilvántartó Hivatalának iratai 1940–1945. 5,16 ifm.

- a) Iratok 1940–1945. 0,62 ifm.*
- b) Nyilvántartó kartonok 1940–1945. 4,56 ifm.*

A népmozgalmi nyilvántartás katonai célokat szolgált, és az így felvett név szerinti nyilvántartó kartonok a kutatás jó forrásai. A kartonok közlik a nyilvántartott személyek nevét, születési helyét és idejét, a szülők nevét, a nyilvántartott személy vallását, anyanyelvét, iskolai végzettségét, foglalkozását, szakképzettségét és természetesen a katonai adatokat. (A rovatok kitöltése néhol hiányos.) A kartonok az eredeti rendtől eltérően betűrendben találhatóak.

BaML V. 80. Mohács város szabályrendeleteinek levéltári gyűjteménye 1872–1944. 0,13 ifm.

A szabályrendeletek gyűjteménye utólagos kigyűjtés eredménye, és a keletkezett képest kevesebb szabályrendeletet tartalmaz.

BaML V. 81. Mohács Város Munkaerő Nyilvántartó Hivatalának iratai 1946–1948. 3,24 ifm.

A közmunkára kötelezettek összeírása az 1946. január 31-i állapotot rögzíti. A fond egyrészt utcánkénti és személyenkénti összeíró lapokból és utcánkénti ellenőrző lapokból áll. Rendje az utcák betűrendje, ill. a Szőlőhegy és Sziget anyaga külön található. 1947–1948-ban az újonnan beköltözőket is folyamatosan összeírták, és nem osztották be utcák szerint, ezáltal a népmozgások is követhetők. A fond másik részét képezik a betűrendes név szerinti kartonok, amelyek szintén jó forrásai a népesség összetétele kutatásának.

KÖZSÉGEK

BaML V. 101. Az Abaliget Körjegyzőség iratai 1848–1949. 27,8 ifm.

- a) A körjegyzői hivatal iratai 1876–1949. 6,5 ifm.*
- b) Abaliget Község iratai 1848–1949. 4,75 ifm.*
- c) Bános Község iratai 1860–1947. 2,2 ifm.*
- e) Kovácsszénája Község iratai 1875–1948. 3,15 ifm.*
- f) Mecsekrákos Község iratai 1875–1948. 2,18 ifm.*
- h) Orfű Község iratai 1849–1949. 2,21 ifm.*

i) Tekeres Község iratai 1852–1948. 2,34 ifm.

a) Az Abaligeti Körjegyzőség iratanyaga a BaML egyik legnagyobb mennyiségű körjegyzőségi anyaga. Az elnöki iratok 1902–1944 között maradtak meg. A közigazgatási iratanyag 1888–1940 között erősen hiányos, csak 1941–1949 között tekinthető folyamatosnak. Iktató- és mutatókönyvvel rendelkezik, az etnikai kutatásokhoz mégis az iratanyag átnézése javasolt.

b) Az abaligeti képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1889–1924 között találhatók meg. Különösen értékesek a dobolási könyvek (1932–1948) és a községi adófükönyvek teljes sorozata (1876–1948), amelyek név szerint tartalmazzák a község adófizető lakosságát.

c) A bánosi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1891–1925 között találhatók meg. A községi adófükönyvek 1874–1910 között teljeseek és 1914–1945 között hiányosak.

e) A kovácsszénájai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1925 között találhatók meg. A dobolási könyvek 1932–1936 között, a községi adófükönyvek 1875–1910 között teljeseek és 1919–1946 között hiányosak.

f) A mecsekrákosi képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak meg. A községi adófükönyvek 1875–1895 között teljeseek és 1910–1941 között hiányosak.

h) Az orfűi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1922 között találhatók meg.

i) A tekeresi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1922 között találhatók meg. A községi adófükönyvek 1875–1900 között teljeseek és 1910–1948 között hiányosak.

Abaligeten 1910-ben 727 lakosból 551 (75,79%), 1941-ben 720 lakosból 497 fő (69,02%) német anyanyelvű. Bánoson 1910-ben 224 lakosból 6 (2,67%), 1941-ben 264 lakosból 21 fő (7,95%) német anyanyelvű. (A faluban a 20. század elejétől tűnt fel néhány német család.) Kovácsszénáján 1910-ben 271 lakosból 32 (11,8%), 1941-ben 221 lakosból 27 fő (12,21%) német anyanyelvű. (A 19. század közepétől élt itt néhány német család.) Mecsekrákoson 1910-ben 267 lakosból 177 (66,29%), 1941-ben 227 lakosból 202 fő (88,99) német anyanyelvű. Orfűn 1910-ben 243 lakosból 176 (72,42%), 1941-ben 230 lakosból 180 fő (78,26%) német anyanyelvű. Tekeresen 1910-ben 160 lakosból 136 (85%), 1941-ben 159 lakosból 119 fő (74,84%) német anyanyelvű.

BaML V. 102. A Babarci Körjegyzőség iratai 1848–1949. 21,62 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1862–1949. 6,63 ifm.

b) Babarc község iratai 1848–1945. 12,06 ifm.

c) Liptód község iratai 1890–1945. 2,93 ifm.

a) A Babarci Körjegyzőség iratanyaga a BaML egyik legnagyobb körjegyzőségi iratanyaga. Az elnöki iratok 1911–1931 között maradtak meg. A közigazgatási iratanyag 1912–1944 között hiányos, 1945–1949 között folyamatos. Az iktató- és mutatókönyvek hiányosak, ezért az iratanyag kutatása átnézéssel javasolt. A népesség kutatásának jó forrásai az 1940–1945 közti népmozgalmi nyilvántartólapok és az 1946-os munkaerő nyilvántartólapok.

b) A babarci képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1906–1935 között találhatók meg. Különösen értékesek a dobolási könyvek (1912–1926, 1929–1941). A községi adófükönyvek hiányosak (1876–1903–1945), név szerint tartalmazzák a község adófizető lakosságát.

c) A lipotódi képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak fenn. Értékesek a dobolási könyvek 1935–1939.

Babarcon 1910-ben 1496 lakosból 1334 (89,17%), 1941-ben 1449 lakosból 1342 fő (92,62%) német anyanyelvű. Liptódon 1910-ben 1003 lakosból 729 (72,68%), 1941-ben 855 lakosból 815 fő (95,32%) német anyanyelvű.

BaML V. 103. A Bakócai Körjegyzőség iratai 1858–1950. 11,78 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1887–1949. 6,35 ifm.

b) Bakóca Község iratai 1858–1948. 1,69 ifm.

d) Szágy Község iratai 1859–1949. 1,35 ifm.

e) Tormás Község iratai 1858–1949. 1,48 ifm.

a) A körjegyzői iratanyag 1894–1934 között hiányos, 1935–1949 között folyamatosnak tekinthető. Az iktató- és mutatókönyvek erősen hiányosak, ezért csak az iratanyag átnézésével kutatható.

b) A bakócai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1889–1911 és 1928–1931 között találhatók meg.

d) A szágyi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1889–1907 között találhatók meg. A német ajkúak kitelepítésének és vagyonuk szétesztásának iratai 1946–1948 közötti.

e) A tormási képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1908–1911 és 1934–1944 között találhatók meg. Értékes forrás a kimutatás a német lakosságról (év nélkül).

Bakócán 1910-ben 914 lakosból 81 (8,86%), 1941-ben 810 lakosból 41 fő (5,06%) német anyanyelvű. (A 20. század elejétől fokozatosan fogyott a német anyanyelvű lakosság.) Szágyon 1910-ben 462 lakosból 408 (88,31%), 1941-ben 478 lakosból 376 fő (78,66%) német anyanyelvű. Tormáson 1910-ben 687 lakosból 3 (0,43%), 1941-ben 556 lakosból 134 fő (24,1%) német anyanyelvű. (A 19. század húszas éveiben telepedtek le az első németek. Számuk 1890-re 168-ra nőtt, elérte a népesség 23%-át, és háromnegyed részük már magyarul is beszélt.)

BaML V. 105. A Baranyajenői Körjegyzőség iratai 1904–1950. 8,6 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1907–1949. 5,54 ifm.

b) Baranyajenő Község iratai 1904–1950. 0,85 ifm.

c) Baranyaszentgyörgy Község iratai 1918–1950. 0,69 ifm.

d) Gödre Község iratai 1918–1950. 0,57 ifm.

e) Gödreszentmárton Község iratai 1911–1949. 0,49 ifm.

f) Palé Község iratai 1918–1950. 0,46 ifm.

a) A körjegyzőség bizalmas iratai 1922–1949 között, a közigazgatási iratanyag csekély töredéktől (1920–1931) eltekintve 1932–1949 között található meg. A hiányos iktató- és mutatókönyvek miatt az iratanyag átnézésel kutatható. Különösen értékesek a népmozgalmi nyilvántartólapok (1940–1944).

b) A baranyajenői képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1923–1944 között és 1949-ből található meg.

c) A baranyaszentgyörgyi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1926–1930 között található meg. Értékes források az áttelepítésre kötelezettek vagyonleltárai (1946–1948).

d) A gödrei képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1926–1940 között található meg.

e) A gödreszentmártoni képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1911–1918 és 1926–1942 között található meg.

f) A paléi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1926–1930 és 1935–1950 között található meg.

Baranyajenőn 1910-ben 844 lakosból 634 (75,11%), 1941-ben 800 lakosból 583 fő (72,87%) német anyanyelvű. Baranyaszentgyörgyön 1910-ben 463 lakosból 399 (86,17%), 1941-ben 483 lakosból 420 fő (86,96%) német anyanyelvű. Gödrén 1910-ben 176 lakosból 955 (81,2%), 1941-ben 1199 lakosból 861 fő (71,81%) német anyanyelvű. Gödreszentmártonon 1910-ben 497 lakosból 28 (5,63%), 1941-ben 600 lakosból 69 fő (11,5%) német anyanyelvű. (A 18. század közepén uradalmi majorság létesült itt vegyes magyar és német anyanyelvű lakossággal, cselédek és kisházások lakták. 1911-ben alakult községgé.) Palén 1910-ben 206 lakosból 200 (97,08%), 1941-ben 190 lakosból 182 fő (95,79%) német anyanyelvű.

BaML V. 106. A Belvárdgyulai Körjegyzőség iratai 1848–1950. 15,11 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1880–1947. 5, 46 ifm.

b) Belvárdgyula Község iratai 1861–1949. 2,27 ifm.

c) Birján Község iratai 1848–1949. 2,53 ifm.

d) Hásságy Község iratai 1872–1950. 1,87 ifm.

e) Hidor Község iratai 1864–1947. 1,3 ifm.

f) Olasz Község iratai 1870–1947. 1,68 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratanyaga 1906–1947 között található meg. Iktató- és mutatókönyvek hiányában átnézéssel kutatható.

b) Belvárdgyula 1928. május 16-án Belvárd és Kisgyula község egyesítéséből keletkezett. A községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1892–1906 között találhatók meg.

Értékes forrásai többek között a népmozgalmi nyilvántartó lapok (1940–1945), munkaerő nyilvántartó lapok (1946), dobolási könyvek (1948–1950).

c) A birjáni képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1909–1921 között találhatók meg. Értékes forrásai pl. a népmozgalmi nyilvántartólapok (1941–1944), a munkaerő nyilvántartó lapok (1948), a dobolási könyvek (1948–1950).

d) A hásságyi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1872–1950 között találhatók meg. Értékes forrásai pl. a népmozgalmi nyilvántartólapok (1941), népszámlálási nyilvántartólap (1941), dobolási könyv (1948–1950).

e) A hidori képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1901–1906 között találhatók meg. Értékes forrásai pl. a népmozgalmi nyilvántartólapok (1944), a munkaerő nyilvántartó lapok (1948), a népszámlálási nyilvántartólap (1941), a dobolási könyvek (1948–1950).

f) Az olasz képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1902–1922 között találhatók meg. Értékes forrásai pl. a népmozgalmi nyilvántartólapok (1944), a munkaerő nyilvántartó lapok (1946), népszámlálási nyilvántartólapok (1941), kimutatás a volksbundos lakosok közmunka adójáról (1944), a dobolási könyvek (1948–1950).

Belvárdon 1910-ben 712 lakosból 32 fő (4,49%) német anyanyelvű. (A 20. század elejétől volt néhány német anyanyelvű család. Kisgyulán 1910-ben 252 lakosból 31 fő (12,3%) német anyanyelvű. (1741 körül telepedtek le itt német kisházások.) Belvárdgyulán 1941-ben 796 lakosból 119 fő (14,95%) német anyanyelvű. Birjánon 1910-ben 625 lakosból 81 (12,96%), 1941-ben 479 lakosból 55 fő (11,48%) német anyanyelvű. Hásságyon 1910-ben 579 lakosból 565 (97,58%), 1941-ben 630 lakosból 580 fő (92,06%) német anyanyelvű. Hidoron 1910-ben 385 lakosból 314 (81,55%), 1941-ben 356 lakosból 352 fő (98,88%) német anyanyelvű. Olaszon 1910-ben 631 lakosból 388 fő (61,49%), 1941-ben 541 lakosból 363 fő (67,1%) német anyanyelvű.

BaML V. 107. A Beremendi Körjegyzőség iratai 1920–1949. 4,88 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1920–1949. 3,38 ifm.

b) Beremend Község iratai 1926–1950. 1,24 ifm.

c) Kásád Község iratai 1940–1946. 0,13 ifm.

d) Torjanc Község iratai 1871–1944. 0,13 ifm.

a) A körjegyzői hivatalnak csekély töredéktől (1928–1944) eltekintve 1945–1949 között van iratanyaga. Iktató- és mutatókönyvek hiányában az iratanyag átnézéssel kutatható.

b) A beremendi képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak fenn. Értékesebb forrásai pl. a népszámlálási nyilvántartólapok (1941), az összeírási lapok (1945), a dobolási könyv (1945).

c) A kásádi képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak fenn. Értékesebb forrásai pl. a közmunka összeírási lapok (1946).

d) Az 1941–1944 között visszacsatolt Torjanc községnek csekély irattöredéke van: állatösszeírások (1943, 1944), községi adófülkönyvek (1871, 1872), fogyasztási adófülkönyv (1942).

Beremenden 1910-ben 2575 lakosból 1122 (43,57%), 1941-ben 3022 lakosból 1134 fő (37,52%) német anyanyelvű. Kásádon 1910-ben 757 lakosból 70 (9,24%), 1941-ben 701 lakosból 65 fő (9,27%) német anyanyelvű. (A 19. század közepén kezdtek itt németek megtelepedni, a századfordulótól számuk megnövekedett.) Torjáncon 1910-ben 769 lakosából 76 (9,88%), 1941-ben 795 lakosból 42 fő (5,28%) német anyanyelvű.

BaML V. 108. A Berkesdi Körjegyzőség iratai 1848–1949. 13,17 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1877–1949. 5,63 ifm.

b) Berkesd Község iratai 1848–1949. 2,99 ifm.

c) Ellend Község iratai 1848–1949. 1,3 ifm.

d) Pereked Község iratai 1853–1949. 1,43 ifm.

e) Szilágy Község iratai 1848–1949. 1,82 ifm.

a) A körjegyzői hivatal elnöki iratai 1929–1944 között, közigazgatási iratai 1877–1950 között található meg, ám csak 1945-től mondhatók folyamatosnak. Iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható.

b) A berkesdi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1887, 1901–1905, 1907–1914, 1923–1929, 1935–1938, 1939, 1942 között maradtak fenn. Értékesebb forrásai pl. a kimutatás a német anyanyelvűekről és a VDU-tagnak minősítettekéről (1945), kimutatás a német nemzetiségűekről és azokról a VDU-tagokról, akik méltányolva lettek (1945), a dobolási könyvek (1908–1927).

c) Az ellendi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1887–1941 között maradtak fenn.

d) A perekedi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1880-ból és 1938-ból maradtak fenn. Értékesebb forrásai pl. a kimutatás a Volksbund birtokokról (1945).

e) A szilágyi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1887–1939, 1941–1942 között és 1946-ból maradtak fenn.

Berkesden 1910-ben 1264 lakosból 235 (18,59%), 1941-ben 1263 lakosból 431 fő (34,12%) német anyanyelvű. Ellenden 1910-ben 504 lakosból 2 (0,39% !), 1941-ben 487 lakosból 96 fő (19,71%) német anyanyelvű. (A 19. század utolsó évtizedeiben kezdődött a nagyobb arányú német betelepülés, jobbára a külterületi lakott helyekre. A németek aránya 1890-ben tetőzött, arányuk elérte a 26%-ot (146 fő). Perekeden 1910-ben 399 lakosból 39 (9,77%), 1941-ben 348 lakosból 38 fő (10,92%) német anyanyelvű. (A német anyanyelvűek a 18. század második felében jelentek meg. A németiség általában 10% alatt volt.) Szilágyon 1910-ben 720 lakosból 6 (0,83%), 1941-ben 656 lakosból 83 fő (12,66%) német anyanyelvű. (A német anyanyelvűek inkább a külterületen telepedtek meg.)

BaML V. 109. A Bezedeki Körjegyzőség iratai 1890–1949. 7,15 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1890–1949. 5,07 ifm.

b) Bezedek Község iratai 1894–1949. 0,78 ifm.

c) Ivándárda Község iratai 1918–1945. 0,13 ifm.

d) Kislippó Község iratai 1913–1946. 0,26 ifm.

e) Lippó Község iratai 1908–1948. 0,52 ifm.

f) Sárok Község iratai 1900–1944. 0,39. ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratanyaga 1890–1938 között töredékes, 1939–1949 között folyamatosnak tekinthető. Az iktató- és mutatókönyvek hiányosak, ezért átnézéssel kutatható az anyag.

b) A bezedeki képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1903–1916 között található meg. Értékesebb források pl. a névjegyzék a Németországba áttelepítendő személyekről (1946), a kimutatás a „felszabadulás” óta internáltakról, kimutatás az akkor jelenleg internáltakról, a kimutatás a rendőri felügyelet alatt állókról, a névjegyzék a távollévőkről, a névjegyzék a német anyanyelvű egyénekről (év nélkül), a leltárak az áttelepítésre kötelezettek vagyonáról (1948).

c) Az ivándárdai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1921–1945 között található meg. Értékesebb források pl. a névjegyzék a német anyanyelvű egyénekről (év nélkül).

d) A kislippói képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1922–1941 között található meg. Értékesebb források pl. a kitelepítettek leltárai (1946), a földreform összeírások (év nélkül).

e) A lippói képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1911–1916 és 1921–1934 között található meg. Értékesebb források pl. a névjegyzék a Németországba áttelepítendő személyekről (1946, 1948), a névjegyzék a távol maradtokról (év nélkül).

f) A sároki képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1900–1912 és 1921–1938 között található meg. Értékesebb források pl. a névjegyzék a német anyanyelvű egyénekről (év nélkül).

Bezedeken 1910-ben 650 lakosból 479 (73,69%), 1941-ben 599 lakosból 545 fő (90,98%) német anyanyelvű. Ivándárdán 1910-ben 1375 lakosból 829 (60,29%), 1941-ben 581 lakosból 539 fő (92,77%) német anyanyelvű. Kislippón 1910-ben 482 lakosból 279 (57,88%), 1941-ben 439 lakosból 81 fő (18,45%) német anyanyelvű. (A 19. század elején telepedtek itt le német kisházások. 1920-ban még 239 német anyanyelvű élt itt.) Lippón 1910-ben 1074 lakosból 667 (62,1%), 1941-ben 877 lakosból 704 fő (80,27%) német anyanyelvű. Sárokon 1910-ben 491 lakosból 133 (27,08%), 1941-ben 303 lakosból 214 fő (70,63%) német anyanyelvű.

BaML V. 110. A Bikali Körjegyzőség iratai 1880–1950. 4,03 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1891–1941.1,56 ifm.

b) Bikal Község iratai 1885–1949 1,3 ifm.

c) Alsómocsolád Község iratai 1880–1949. 0,39 ifm.

d) Köblény Község iratai 1901–1949. 0,26 ifm.

e) Nagyhajmás Község iratai 1884–1950. 0,52 ifm.

a) A körjegyzőségnek viszonylag nem nagy mennyiségű közigazgatási iratanyaga maradt fenn 1891–1949 között. Iktató- és mutatókönyvek hiányában átnézéssel kutatható.

b) A bikali képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1903–1943 között található meg. Értékesebb források pl. a névjegyzék az „SS” kötelékében harcoltakról (1946), a névjegyzék a Volksbund tagokról (1946), a névjegyzék az áttelepítendőkről (1946), a névjegyzék a távollévőkről (1946), a névjegyzék a kivételezettekről (1946), a névjegyzék a máshol népszámláltakról (1946).

c) Az alsómocsoládi képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak fenn. A bikali képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1903–1943 között található meg. Értékesebb források pl. a Volksbund névjegyzék (1946), az áttelepítendő névjegyzéke (1946), a tiszta anyanyelvűek névjegyzéke (1946), a német anyanyelvűek névjegyzéke (1946), a távollévők névjegyzéke (1946), a névjegyzék a máshol népszámláltakról (1946).

d) A köblényi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1903–1917 között található meg. Értékesebb források pl. az áttelepítendő névjegyzéke (1946), az összeírás a német lakosságról (1946), a névjegyzék a távollévőkről (1946), a névjegyzék a Volksbund tagokról (1946), a névjegyzék a máshol népszámláltakról (1946), a névjegyzék az elköltözöttekről (1946).

e) A nagyhajmási képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1892–1902 és 1919–1914 között található meg. Értékesebb források pl. a névjegyzék a Volksbund tagokról (1946), a névjegyzék a német lakosságról (1946), a kimutatás azokról a személyekről, akiknek a statisztikai adatai hiányosak (1946), a névjegyzék az áttelepítendőkről (1946), a névjegyzék az elhaltakról (1946).

Alsómocsoládon 1910-ben 812 lakosból 275 (33,86%), 1941-ben 724 lakosból 284 fő (39,23%) német anyanyelvű. Bikalon 1910-ben 1049 lakosból 877 (83,6%), 1941-ben 1035 lakosból 912 fő (88,12%) német anyanyelvű. Köblényen 1910-ben 527 lakosból 511 (96,96%), 1941-ben 510 lakosból 483 fő (94,71%) német anyanyelvű. Nagyhajmásdon 1910-ben 1136 lakosból 860 (75,7%), 1941-ben 1028 lakosból 827 fő (80,45%) német anyanyelvű.

BaML V. 115. Dunaszekcső Nagyközség iratai 1891–1950. 8,79 ifm.

A községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1903–1940 közöttiek. A jegyzőségi iratok 1914–1950 között maradtak fenn, de csak 1944-től nagyobb mennyiségűek, és iktató- és mutatókönyv hiányában átnézéssel kutathatók. Értékesebb források pl. a népmozgalmi nyilvántartólapok (1939–1947), a dobolási könyvek (1947–1949).

Dunaszekcsőn 1910-ben 5881 lakosból 1543 (26,23%), 1941-ben 5552 lakosból 1429 fő (25,74%) német anyanyelvű.

BaML V. 116. Az Egerági Körjegyzőség iratai 1846–1950. 25,03 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1888–1950. 11,19 ifm.

b) Egerág Község iratai 1846–1950. 4,87 ifm.

e) Szemely Község iratai 1848–1950. 2,28 ifm.

f) Szőkéd Község iratai 1847–1950. 2,28 ifm.

a) Az Egerági Körjegyzőség iratanyaga a BaML nagyobb körjegyzőségi iratanyaga közé tartozik. A közigazgatási iratok 1908–1950 között folyamatosak, az iktató- és mutatókönyvek csekély hiánytól eltekintve megtalálhatók.

b) Az egerági képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1910–1928 között találhatók meg. Értékesebb források pl. a népmozgalmi nyilvántartólapok (1940), a dobolási könyvek (1939–1943, 1946–1948).

e) A személyi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1910–1921 és 1927–1936 között találhatók meg. Értékesebb források pl. a népmozgalmi nyilvántartólapok (1944), a munkaerő nyilvántartó lapok (1946, 1947), a dobolási könyvek (1928–1936).

f) A szőkédi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1897–1926 között és 1931-től találhatók meg. Értékesebb források pl. a népmozgalmi nyilvántartó lapok (1944), a munkaerő nyilvántartó lapok (1946), a dobolási könyvek (1927–1933, 1934–1936).

Egerágon 1910-ben 888 lakosból 286 (32,2%), 1941-ben 816 lakosból 184 fő (22,55%) német anyanyelvű. Személyen 1910-ben 544 lakosból 25 (4,59%), 1941-ben 546 lakosból 42 fő (7,69%) német anyanyelvű. (A 18. század közepétől éltek itt németek. A német anyanyelvűek inkább a külterületen telepedtek meg.) Szőkédén 1910-ben 627 lakosból 251 (40,03%), 1941-ben 576 lakosból 192 fő (33,33%) német anyanyelvű. Személyen és Szőkédén a németek a Pécs környéki bosnyákokkal és a magyarokkal éltek együtt.

BaML V. 117. Az Egyházasharaszti Körjegyzőség iratai 1900–1950. 3,62 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1900–1950. 1,68 ifm.

b) Egyházasharaszti Község iratai 1912–1947. 0,62 ifm.

c) Alsószentmárton Község iratai 1921–1946. 0,35 ifm.

d) Kistapolca Község iratai 1921–1947. 0,4 ifm.

a) A körjegyzői hivatal elnöki iratai 1900–1922, a közigazgatási iratai 1910–1950 között találhatók meg, de viszonylag csekély mennyiségűek. Iktató- és mutatókönyv hiányában átnézéssel kutathatók.

b–d) Az egyházasharaszti képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1937–1944 között, az alsószentmártoni képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1921–1943 között, a kistapolcai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1921–1929 között és 1946-tól találhatók meg.

Alsószentmártonon 1910-ben 1015 lakosból 102 (10,05%), 1941-ben 1202 lakosból 99 fő (8,24%) német anyanyelvű. (A 19. században kezdődött meg a németek betelepülése).

Egyházasharaszttin 1910-ben 427 lakosból 3 (0,7%), 1941-ben 554 lakosból 137 fő (24,72%) német anyanyelvű. (A 19. század legvégétől telepedett le néhány német anyanyelvű. A két

világháború között azonban a németiség száma megnövekedett.) Kistapolcán 1910-ben 200 lakosból nincs, 1941-ben 219 lakosból 19 fő (8,68 %) német anyanyelvű. (Magyar falunak említik, csak elvétele lakta néhány nem magyar anyanyelvű család.)

BaML V. 118. Az Egyházaskozári Körjegyzőség iratai 1850–1950. 18,56 ifm

a) A körjegyzői hivatal iratai 1863–1946. 7,83 ifm

b) Egyházaskozár Község iratai 1853–1950. 4,35 ifm.

c) Hegyhátmaróc Község iratai 1850–1950. 2,61 ifm.

d) Szárász Község iratai 1850–1949. 1,95 ifm.

e) Tófü Község iratai 1859–1950. 1,82 ifm.

a) A körjegyzőség közigazgatási iratai 1870–1946 közöttiek, iktató- és mutatókönyvek némileg hiányosak, ezért átnézéssel kutathatók.

b) Az egyházaskozári képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1910–1937 között található meg. Értékesebb források pl. a leltárak az áttelepülésre kötelezett személyek vagyonáról (1947), a dobolási könyv (1929–1936), a hiányos községi adófőkönyvek (1866–1935).

c) A hegyhátmaróci képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1897 és 1911–1942 között található meg. Értékesebb források pl. a nyilvántartás a kivándorlási célból útlevelet nyert egyénekről (1904–1930), a nyilvántartás a külföldről visszavándorlókról (1904–1927), a leltárak az áttelepülésre kötelezettek vagyonáról (1947), a munkaerő nyilvántartó lapok (1947), a hiányos községi adófőkönyvek (1864–1941).

d) A szárászi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1901 és 1903–1944 között található meg. Értékesebb források pl. a nyilvántartás a külföldről visszavándorló egyénekről (1908–1927), a kimutatás a hajléktalanok számára igénybe vett lakásokról (1944), a hiányos községi adófőkönyvek (1864–1933).

e) A tófüi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1902 és 1911–1941 között található meg. Értékesebb források pl. a munkaerő nyilvántartó lapok (1947), a népmozgalmi nyilvántartó könyv (1944), a nyilvántartás a kivándorlókról (1904–1926), a nyilvántartás a visszavándorlókról (1904–1930), a kimutatás a hajléktalanok számára igénybe vett lakásokról (1944), a hiányos községi adófőkönyvek (1859–1860–1941) (1946).

Egyházaskozáron (1934-ig Ráckozár) 1910-ben 1305 lakosból 1242 (95,17 %), 1941-ben 1159 lakosból 1117 fő (96,38%) német anyanyelvű. Hegyhátmarócon 1910-ben 501 lakosból 437 (87,22%), 1941-ben 476 lakosból 420 fő (88,24%) német anyanyelvű. Szárászon 1910-ben 294 lakosból 250 (85,03%), 1941-ben 285 lakosból 283 fő (99,3%) német anyanyelvű. Tófün 1910-ben 295 lakosból 289 (97,96%), 1941-ben 283 lakosból 276 fő (97,53%) német anyanyelvű.

BaML V. 119. Az Erdősmeckei Körjegyzőség iratai 1849–1950. 13,62 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1878–1950. 8,5 ifm.

b) Erdősmecke Község iratai 1853–1950. 2,49 ifm.

c) Apátvarasd Község iratai 1853–1948. 1,1 ifm.

d) Lovászhetyén Község iratai 1849–1947. 1,08 ifm.

e) Pusztakisfalú Község iratai 1864–1944. 0,45 ifm.

a) A körjegyzőség iratai 1878–1949 között maradtak fenn, a hiányos iktató- és mutatókönyvek miatt csak átnézéssel kutathatók.

b) Az erdősmeckei képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1909–1929 között található meg. Értékesebb források pl. a dobolási könyv (1931), a hiányos községi adófőkönyvek (1881–1940).

c) Az apátvarasdi képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak fenn. Értékes forrás pl. a dobolási könyv (1907–1931).

d) A lovászhetényi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1888–1899 és 1903–1931 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a dobolási könyv (1907–1931), a községi adófőkönyvek (1883–1921).

e) A pusztakisfalui képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak fenn.

Apátvarasdon 1910-ben 398 lakosból 376 (94,47%), 1941-ben 389 lakosból 359 fő (92,29%) német anyanyelvű. Erdősmecske (1934-ig Rácmecske) 1910-ben 1110 lakosból 882 (79,46%), 1941-ben 1030 lakosból 940 fő (91,26%) német anyanyelvű. Lovászhetényen 1910-ben 490 lakosból 475 (96,94%), 1941-ben 427 lakosból 422 (98,83%) német anyanyelvű. Pusztakisfalun 1910-ben 166 lakosból 160 (96,39%), 1941-ben 165 lakosból 160 fő (96,97%) német anyanyelvű.

BaML V. 120. A Felsőmindszenti Körjegyzőség iratai 1849–1950. 18,89 ifm.

a) *A körjegyzői hivatal iratai 1905–1950. 9,69 ifm.*

b) *Felsőmindszent Község iratai 1849–1950. 2,48 ifm.*

c) *Godisa Község iratai 1853–1948. 1,58 ifm.*

e) *Kishajmás Község iratai 1852–1949. 1,84 ifm.*

a) A körjegyzőség elnöki iratai 1917–1944 között, közigazgatási iratai 1907–1950 között található meg. A hiányos iktató- és mutatókönyvek miatt az iratanyag átnézéssel kutatható.

b) A felsőmindszenti képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1889–1940 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a kimutatás a német nevű egyénekről (1945), a munkaerő nyilvántartó lapok (1947), a népszámlálási nyilvántartó lapok (1941).

c) A godisai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1889–1936 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a névjegyzékek a német ajkúakról (1947).

e) A kishajmási képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1887–1891, 1912, 1924, 1927–1933 között maradtak fenn.

Felsőmindszenten 1910-ben 906 lakosból 425 (46,9%), 1941-ben 784 lakosból 422 fő (53,83%) német anyanyelvű. Godisán 1910-ben 450 lakosból 330 (73,33%), 1941-ben 469 lakosból 279 fő (59,49%) német anyanyelvű. Kishajmásan 1910-ben 486 lakosból 181 (37,24%), 1941-ben 419 lakosból 137 fő (32,7%) német anyanyelvű.

BaML V. 124. A Harkányi Körjegyzőség iratai 1882–1946. 3,48 ifm.

a) *A körjegyzői hivatal iratai 1922–1946. 2,88 ifm.*

e) *Márfa Község iratai 1894–1944. 0,12 ifm.*

f) *Terehegy Község iratai 1904–1945. 0,12 ifm.*

a) A körjegyzőség közigazgatási iratai némi töredéktől (1922, 1924) eltekintve 1930–1946 között található meg. Iktató- és mutatókönyvek hiányában az iratanyag átnézéssel kutatható. Összességében csekély mennyiségű iratanyaga van.

e–f) A márfai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1935–1941 között, a terehegyi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1934–1942 között maradtak fenn.

A Harkányi Körjegyzőség területén csak szórványosan élt néhány német anyanyelvű család. Márfán 1910-ben 231 lakosból nem volt nem magyar anyanyelvű, 1941-ben 291 lakosból 24 fő (8,25%) német anyanyelvű. (Magyar falunak számított, kevés nem magyar etnikuma volt.) Terehegyen 1910-ben 452 lakosból nem volt nem magyar anyanyelvű, 1941-ben 471 lakosból 24 fő (5,1%) német anyanyelvű. (A 19. század utolsó harmadában néhány német anyanyelvű telepedett le itt, az I. világháború után a németiség száma némileg megszaporodott.)

BaML V. 125. A Helesfai Körjegyzőség iratai 1895–1949. 2,73 ifm.

a) *A körjegyzői hivatal iratai 1937–1949. 1,96 ifm.*

c) Bükkösd Község iratai 1895–1949. 0,26 ifm.

d) Cserdi Község iratai 1899–1949. 0,13 ifm.

g) Megyefa Község iratai 1895–1949. 0,26 ifm.

a) A körjegyzőség közigazgatási iratai 1943–1949 között található meg. Iktató- és mutatókönyvek hiányában az iratanyag átnézéssel kutatható. Összességében csekély mennyiségű iratanyaga van. Értékes forrás a népmozgalmi nyilvántartólapok (1940–1945), a munkaerő nyilvántartólapok (1946–1948).

c) A bükkösi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1931–1939 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a kimutatás a német anyanyelvűekről (1947).

d) A cserdi képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak fenn.

g) A megyefai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1925–1926 és 1931–1937 között maradtak fenn.

A körjegyzőségi székhelyére, Helesfára a 19. század közepén kezdett a németiség betelepülni, a század végére az arányuk 10% fölé nőtt, majd számuk lecsökkent. Bükkösdön 1910-ben 809 lakosból 453 (56%), 1941-ben 848 lakosból 176 fő (20,75%) német anyanyelvű. Cserdin 1910-ben 346 lakosból 35 (10,11%), 1941-ben 423 lakosból 21 fő (4,96%) német anyanyelvű. (A 19. század elejétől kezdtek a németek betelepülni, a 20. század elejére érte el arányuk a 10%-ot. Ezt követően a németiség mindinkább beolvadt a magyarságba.) Goricán 1910-ben 234 lakosból 186 (79,49%), 1941-ben 190 lakosból 157 fő (82,63%) német anyanyelvű. Megyefán 1910-ben 776 lakosból 92 (11,86%), 1941-ben 806 lakosból 12 fő (1,49%) német anyanyelvű. (A 19. század elején jelentek meg a németek, számuk lassan növekedett, a századfordulóra elérte 15%-ot. 1930-ban 59 német anyanyelvű lakosa volt.)

BaML V. 126. A Hercegtöttösi Körjegyzőség iratai 1900–1950. 5,13 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1906–1950. 3,18 ifm.

b) Hercegtöttös Község iratai 1900–1950. 1,04 ifm.

c) Borjád Község iratai 1900–1948. 0,91 ifm.

a) A körjegyzőség elnöki iratai 1906–1949 között, közigazgatási iratai 1904–1949 között található meg. A hiányos iktató- és mutatókönyvek miatt az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes iratanyag a népmozgalmi nyilvántartó iratai (1938–1947).

b) A hercegtöttösi képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak fenn. Értékes forrás pl. a népszámlálási nyilvántartó lapok (1941).

c) A borjádi képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak fenn. Értékes forrás pl. a népszámlálási nyilvántartó lapok (1941).

Borjádön 1910-ben 916 lakosból 581 (63,42%), 1941-ben 742 lakosból 627 fő (84,5%) német anyanyelvű. Hercegtöttösön (1933-ig Ráctöttös, 1950-től Töttös) 1910-ben 1236 lakosból 848 (68,6%), 1941-ben 1116 lakosból 949 fő (85,04%) német anyanyelvű.

BaML V. 127. A Hetvehelyi Körjegyzőség iratai 1852–1949. 26,72 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1907–1949. 11,01 ifm.

b) Hetvehely Község iratai 1854–1949. 3,83 ifm.

c) Kán Község iratai 1855–1949. 2,72 ifm.

e) Okorvölgy Község iratai 1852–1949. 2,91 ifm.

f) Szentkatalin Község iratai 1861–1949. 3,89 ifm.

a) A Hetvehelyi Körjegyzőség iratanyaga a BaML nagyobb mennyiségű körjegyzőségi iratanyagai közé tartozik. A közigazgatási iratanyag 1907–1949 között maradt meg. Iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes forrás pl. a népmozgalmi nyilvántartó lapok (1940–1949).

- b) A hetvehelyi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1903–1948 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a hiányos községi adófükönyvek (1875–1950), a dobolási könyvek (1949–1951).
- c) A káni képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1889–1949 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a hiányos községi adófükönyvek (1880–1948).
- e) Az okorvölgyi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1949 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a hiányos községi adófükönyvek (1875–1910).
- f) A szentkatalini képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1941 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a hiányos községi adófükönyvek (1875–1897, 1933–1946). Hetvehelyen 1910-ben 598 lakosból 499 (83,44%), 1941-ben 624 lakosból 510 fő (81,73%) német anyanyelvű. Kánon 1910-ben 422 lakosból 365 (86,49%), 1941-ben 354 lakosból 312 fő (88,14%) német anyanyelvű. Okorvölgyön 1910-ben 192 lakosból 177 (92,18%), 1941-ben 243 lakosból 232 (95,47%) német anyanyelvű. Szentkatalinon 1910-ben 417 lakosból 198 (47,48%), 1941-ben 341 lakosból 181 fő (53,08%) német anyanyelvű.

BaML V. 128. A Hidasi Körjegyzőség iratai 1849–1949. 28,35 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1885–1949. 21,76 ifm.

b) Hidas Község iratai 1858–1949. 3,13 ifm.

c) Ófalu Község iratai 1857–1950. 1,86 ifm.

d) Zsibrik Község iratai 1859–1949. 1,6 ifm.

a) A Hidasi Körjegyzőség iratanyaga a BaML nagyobb mennyiségű körjegyzőségi iratanyagai közé tartozik. A közigazgatási iratanyag 1885–1950 között maradt meg. Iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes forrás pl. az országmozgósítási iratok (1939–1943).

b) A hidasi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1875–1943 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a távollévők névjegyzéke (1946), a német anyanyelvűek névjegyzéke (1946), a kitelepítettek névjegyzéke (1946), a Volksbund tagok névjegyzéke (1946), a kitelepítettek leltárai (1946), az összeírás a közmunkára kötelezettekről (1946), a nyilvántartási könyv a Hidas községben tartózkodó külföldiekről (1927–1931), a nyilvántartás a kivándorlás céljából útlevelet nyert községi lakosokról (1908–1914), a nyilvántartás a belföldi és külföldi árukról azok csoportosítása szerint (1936–1941), a népszámlálási nyilvántartó lapok (1941), dobolási könyv (1942–1948).

c) Az ófalui képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1943 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a népszámlálási nyilvántartólapok (1941), a népmozgalmi nyilvántartás betűrendes névmutatója (1944).

d) A zsibriki képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1943 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a népszámlálási nyilvántartólapok (1941), a népmozgalmi nyilvántartás betűrendes névmutatója (1940–1945).

Hidason 1910-ben 2577 lakosból 2378 (92,27%), 1941-ben 2375 lakosból 2246 fő (94,57%) német anyanyelvű. Ófalon 1910-ben 800 lakosból 747 (93,37%), 1941-ben 889 lakosból 865 fő (97,3%) német anyanyelvű. Zsibriken 1910-ben 340 lakosból 312 (91,76%), 1941-ben 275 lakosból 274 fő (99,64%) német anyanyelvű.

BaML V. 129. A Himesházi (Himesházi) Körjegyzőség iratai 1848–1949. 21,11 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1890–1949. 6,98. ifm.

b) Himesháza Község iratai 1855–1949. 5,92 ifm.

c) Püspökmárok Község iratai 1854–1949. 4,21 ifm.

d) Szűr Község iratai 1849–1949. 4 ifm.

a) A Himesházi Körjegyzőség iratanyaga a BaML nagyobb mennyiségű körjegyzőségi iratanyagai közé tartozik. A közigazgatási iratanyag 1892–1950 között maradt meg. Iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható.

b) A himesházi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1864–1879, 1887, 1907–1922, 1929–1943 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a hiányos községi adófőkönyvek (1864–1947), a népmozgalmi nyilvántartókönyv (1940–1944), a nyilvántartási jegyzék a Németországon át irányított állatokra kiállított származási bizonyítványokról (1940–1942).

c) A püspökmároki képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak fenn. Értékes forrás pl. a hiányos községi adófőkönyvek (1864–1947), a népmozgalmi nyilvántartás betürendes névmutatója (1944).

d) A szüri képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1887–1914 és 1926–1943 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a hiányos községi adófőkönyvek (1870–1947).

Himesházán 1910-ben 1603 lakosból 1522 (94,94%), 1941-ben 1610 lakosból 1529 fő (94,97%) német anyanyelvű. Püspökmárokon 1910-ben 597 lakosból 390 (65,32%), 1941-ben 508 lakosból 409 (80,51%) német anyanyelvű. Szürön 1910-ben 657 lakosból 640 (97,41%), 1941-ben 663 lakosból 653 fő (98,49%) német anyanyelvű.

BaML V. 130. A Hosszúhetényi Körjegyzőség iratai 1848–1949. 7,4 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1893–1949. 6,13 ifm.

b) Hosszúhetény Község iratai 1848–1949. 0,78 ifm.

c) Kisújbánya Község iratai 1848–1949. 0,13 ifm.

e) Püspökszentlászló Község iratai 1848–1949. 0,13 ifm.

a) A körjegyzőség bizalmas iratai 1926–1937 között, a közigazgatási iratanyag 1941–1950 között maradt meg. Iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes forrás pl. az országmozgósítási bizalmas iratok (1941–1944), a népmozgalmi nyilvántartó iktatott iratai (1943–1944).

b) A hosszúhetényi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1872–1884, 1899–1909 és 1924–1937 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a nyilvántartás a kivándorlás céljából útlevelet nyert községi lakosokról (1904–1939), a nyilvántartás az útlevel nélkül kivándoroltakról (1904–1933), a nyilvántartás a külföldről visszavándorlókról (1904–1933), a dobolási könyv (1941–1944).

c) A kisújbányai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1891–1926 és 1929–1937 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a nyilvántartás a kivándorlás céljából útlevelet nyert községi lakosokról (1904–1933), a nyilvántartás az útlevel nélküli kivándorlókról (1904–1933), a nyilvántartás a külföldről visszavándoroltakról (1904–1933).

e) A püspökszentlászlói képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1891–1928 és 1933–1937 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a nyilvántartás az útlevel nélkül kivándoroltakról (1904–1933), a nyilvántartás a külföldről visszavándoroltakról (1904–1933).

Hosszúhetényhez 1941. augusztus 18-án csatolták hozzá Püspökszentlászlót. Hosszúhetényen 1914-ben 2717 lakosból 185 fő (6,8%) német anyanyelvű, 1941-ben – Püspökszentlászlóval együtt – 3212 lakosból 189 fő (5,88%) német anyanyelvű. (Hosszúheténybe a 19. század második felében mintegy 400 német ajkú költözött. A századfordulón már 449 (18 %) német anyanyelvű élt itt. A 20. században a németek egy része elhagyta Hosszúhetényt, ugyanekkor a megindult a németek elmagyarosodása is.) Püspökszentlászlón 1910-ben 107 lakosból 82 fő (76,63%) német anyanyelvű. (Püspökszentlászlót 1760 körül német családok telepítették be. A kicsiny falut 1930-ban 19 magyar, 78 német és 2 horvát anyanyelvű lakta.) Kisújbányán 1910-ben 314 lakosból 288 (91,71%), 1941-ben 317 lakosból 310 fő (97,79%) német anyanyelvű.

BaML V. 131. Az Ibfai Körjegyzőség iratai 1848–1949. 10,3 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1928–1949. 9,26 ifm.

b) Ibafa Község iratai 1868–1946. 0,26 ifm.

c) Csebény Község iratai 1869–1945. 0,13 ifm.

d) Gyűrűfű Község iratai 1848–1949. 0,26 ifm.

e) Horváthertelend Község iratai 1909–1945. 0,13 ifm.

f) Korpád Község iratai 1909–1946. 0,26 ifm.

a) A körjegyzőség közigazgatási iratai 1940–1950 között maradtak meg. Iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes forrás pl. a népmozgalmi nyilvántartó iratai (1942–1943).

b–f) Az ibafai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1908–1928 és 1932–1946 között, a csebényi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1909–1928 és 1932–1942, a gyűrűfűi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1909–1928 és 1932–1942 között, a horváthertelendi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1909–1928 és 1932–1942 között, a korpádi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1909–1928 és 1932–1946 között maradtak fenn.

Csebényen 1910-ben 376 lakosból 342 (90,96%), 1941-ben 366 lakosból 347 fő (94,81%) német anyanyelvű. Gyűrűfűn 1910-ben 283 lakosból 99 (34,98%), 1941-ben 253 lakosból 21 fő (8,3%) német anyanyelvű. (1769-től érkeztek német családok. 1840 körül kétharmad magyar és egyharmad német a nemzetiségi arány. Az arány megmaradt ugyan, de a németek magyar nyelvre való áttérése már a 19. század második felében megindult.) Horváthertelenden 1910-ben 275 lakosból 200 (72,72%), 1941-ben 254 lakosból 189 fő (74,41%) német anyanyelvű. Ibfán 1910-ben 625 lakosból 450 (72%), 1941-ben 588 lakosból 351 fő (59,94 %) német anyanyelvű. Korpádon 1910-ben 204 lakosból 185 (90,69%), 1941-ben 220 lakosból 153 fő (69,55%) német anyanyelvű. Csikóstóttősen 1910-ben 1513 lakosból 808 (53,4%), 1941-ben 1540 lakosból 884 fő (57,4%) német anyanyelvű.

BaML V. 132. A Kaposszekcsői Körjegyzőség iratai 1875–1950. 18 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1880–1949. 13,17 ifm.

b) Kaposszekcső Község iratai 1886–1945 2,01 ifm.

c) Csikóstóttős Község iratai 1875–1950. 2,82 ifm.

a) A körjegyzőség bizalmas iratai 1916–1944, közigazgatási iratai 1880–1949 között maradt meg. Iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható.

b) A kaposszekcsői képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1889–1905 és 1912–1942 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a kimutatás a népmozgalmi nyilvántartásban szereplő férfiokról és nőkről (1940), az áttelepítésre kötelezettek leltárai (1946, 1947).

c) A csikóstóttősi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1912–1945 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a népmozgalmi nyilvántartó lapok (1940), a kimutatás az önként jelentkezett (Volksbundosok) SS katonák családtagjairól (1946), a kimutatás a Volksbundos kényszer SS katonák családtagjairól (1946), a kimutatás a nem Volksbundos SS katonák családtagjairól (1946), a kimutatás a nem Volksbundos kényszer SS katonákról (1946), a német nyelvű Volksbund nyilvántartó kartonok (1943), a kimutatás a német lakosságról (1945), a névjegyzék a távollévőkről (1946), a névjegyzék az áttelepítendőkről (1946), a leltárak az áttelepülésre kötelezett személyek vagyonáról, a telepítési kérdőívek (1946).

Csikóstóttősen 1910-ben 1513 lakosból 808 (53,4%), 1941-ben 1540 lakosból 884 fő (57,4%) német anyanyelvű. Kaposszekcsőn 1910-ben 1610 lakosból 881 (54,72%), 1941-ben 1669 lakosból 827 fő (49,55%) német anyanyelvű.

BaML V. 133. A Keszúti Körjegyzőség iratai 1887–1950. 12,7 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1887–1950. 7,8 ifm.

c) Gyód Község iratai 1887–1948. 1,06 ifm.

a) A körjegyzőség bizalmas (elnöki) iratai 1935–1946, közigazgatási iratai 1940–1950 között maradtak meg. Iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes forrás pl. az országmozgósítási iratok (1939–1944).

c) A gyódi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1887–1927 és 1931–1949 között maradtak fenn.

A körjegyzőségen belül egyedül Gyódon élt jelentős számú német anyanyelvű lakosság. Gyódon 1910-ben 528 lakosból 507 (96,02%), 1941-ben 591 lakosból 86 fő (14,55%) német anyanyelvű. 1760 után kezdték a németeket betelepíteni. A 19. század végén kezdtek a magyarok beköltözni a faluba. 1930-ban 28 magyar, 546 német és 1 egyéb anyanyelvű lakosa volt.

BaML V. 135. A Királyegyházi (Királyegyházai) Körjegyzőség iratai. 1886–1950. 1,93 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1886–1950. 0,89 ifm.

b) Királyegyháza Község iratai 1937–1950. 0,26 ifm.

c) Magyarszentiván Község iratai 1929–1950. 0,26 ifm.

e) Vásárosszentgál Község iratai 1906–1940. 0,26 ifm.

A körjegyzőségnek csekély mennyiségű iratanyaga van. Körjegyzőségi iratok 1949–1950 között (0,24 ifm.) maradtak fenn, értékes forrás pl. a nyilvántartás a letelepedésekről (1886–1947), a nyilvántartás körjegyzőség községeiben letelepedett egyénekről (1932–1946). A magyarszentiváni képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1929, 1931, 1933, 1934, 1936–1942 között, a vásárosszentgáli képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1906–1921, 1931–1933 és 1936–1940 között, a királyegyházi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1947–1950 között maradtak fenn.

Királyegyháza 1941. március 13-án Magyarszentiván és Vásárosszentgál községek egyesítésével keletkezett. Mindkét község magyar falunak számított, és kevés számú német lakott itt. Királyegyházán 1941-ben 1195 lakosból 61 fő (5,11%) német anyanyelvű. Magyarszentivánon 1910-ben 748 lakosból 6 fő (0,8%) német anyanyelvű, Vásárosszentgálon 1910-ben 599 lakosból nincs német anyanyelvű.

BaML V. 136. A Kisvaszari Körjegyzőség iratai 1846–1950. 3,26 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1878–1950. 2,48 ifm.

b) Kisvaszar Község iratai 1869–1950. 0,39 ifm.

c) Ág Község iratai 1846–1948. 0,13 ifm.

d) Szalatnak Község iratai 1922–1948. 0,13 ifm.

e) Tékes Község iratai 1849–1948. 0,13 ifm.

A körjegyzőségnek csekély mennyiségű iratanyaga van. Körjegyzőségi iratok csekély irattöredék (1878–1944) kivételével 1945–1950 között (0,24 ifm.) maradtak fenn, a hiányos iktató- és mutatókönyvek miatt átnézéssel kutathatók. Értékes forrás pl. a körjegyzőségi népszámlálási összeírólapok (1946), a dobolási hirdetmények (1945–1949), a leltár és juttatási tervezet a községben elkobzott vagy megváltott ingatlanok és gazdasági felszerelésekről (1947), és a kisvaszari névjegyzék a kitelepítendőkről (1946). A kisvaszari képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1935–1944 között, az ági képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1935–1945 között maradtak fenn, a szalatnaki és a tékesi képviselőtestületi jegyzőkönyvek hiányoznak.

Ágon 1910-ben 597 lakosból 42 (70,68%), 1941-ben 501 lakosból 364 fő (72,65%) német anyanyelvű. Kisvaszaron 1910-ben 560 lakosból 427 (76,25%), 1941-ben 632 lakosból 380 fő (60,13%) német anyanyelvű. Szalatnokon 1910-ben 840 lakosból 751 (89,4%), 1941-ben 894 lakosból 820 (91,72%) német anyanyelvű. Tékesen 1910-ben 642 lakosból 394 (61,37%), 1941-ben 670 lakosból 398 fő (59,4%) német anyanyelvű.

BaML V. 137. A Komlói Körjegyzőség iratai 1882–1950. 9,55 ifm.

- a) A Körjegyzői hivatal iratai 1927–1950. 4,21 ifm.*
- b) A volt Mecsekjánosi Körjegyzőség iratai 1947–1950. 0,87 ifm.*
- c) Komló Község iratai 1889–1949. 2,04 ifm.*
- d) Kisbattyán Község iratai. 1882–1950. 0,68 ifm.*
- e) Mecsekfalva Község iratai 1887–1950. 0,68 ifm.*
- f) Mecsekjánosi Község iratai 1888–1950. 1,07 ifm.*

a–b) A Komlói Körjegyzőség közigazgatási iratai 1933–1949 között, a Mecsekjánosi Körjegyzőség iratai 1947–1950 között maradtak meg. Iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható.

c) A komlói képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1947 között maradtak fenn.

d) A kisbattyáni képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1937 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a kimutatás a német anyanyelvűekről (1944).

e) A mecsekfalvai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1944 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a munkaerő nyilvántartólapok (1946, 1948), a kimutatás a közmunkára elvitt német nemzetiségiekről (1944), a kimutatás a német anyanyelvűekről (1944).

f) A mecsekjánosi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1944 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a népmozgalmi nyilvántartólapok (1940), a kimutatás a közmunkára elvitt német nemzetiségiekről (1945), a kimutatás a Sásdra előállítottak közül mentesített német nemzetiségű egyenekről (1945).

Kisbattyánon 1910-ben 218 lakosból 213 (97,7%), 1941-ben 268 lakosból 2 fő (77,98 %) német anyanyelvű. Komlón 1910-ben 1513 lakosból 462 (30,53 %), 1941-ben 3512 lakosból 507 (14,44%), német anyanyelvű. Mecsekjánosin 1910-ben 550 lakosból 417 (75,81%), 1941-ben 562 lakosból 458 fő (81,49%) német anyanyelvű. Mecsekfalva (1928. január 6-ig Szopok) 1910-ben 250 lakosból 237 (94,8%), 1941-ben 271 lakosból 257 fő (94,83%) német anyanyelvű.

BaML V. 139. A Kozármislenyi Körjegyzőség iratai 1848–1950. 8,22 ifm.

- a) A körjegyzői hivatal iratai 1907–1949. 1,91 ifm.*
- b) Kozármisleny Község iratai 1880–1950. 1,7 ifm.*
- c) Kiskozár Község iratai 1862–1949. 0,39 ifm.*
- d) Misleny Község iratai 1858–1948. 0,39 ifm.*
- e) Nagypárad Község iratai 1848–1950. 1,81 ifm.*
- f) Pécsudvard Község iratai 1849–1950. 1,06 ifm.*

a) Körjegyzőségi iratok csekély irattöredék (1916–1942) kivételével 1943–1949 között maradtak fenn, a hiányos iktató- és mutatókönyvek miatt átnézéssel kutathatók.

b–d) A kozármislenyi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1934–1945 között, a kiskozári képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1910–1933 között, a mislenyi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1916–1926 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a kimutatás az elmenekült németek ingatlanairól (1945), a névváltoztatók jegyzéke (év nélkül), a kimutatás a távollévőkről (1945), a munkaerő nyilvántartó lapok (1947), a nyilvántartás az utazási igazolványokról (1946), a nyilvántartás az elkobzott és gazdátlan jószágokról (1933–1946), a dobolási könyv (1947–1950).

e) A nagypáradai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1887–1907, 1911–1933 és 1935–1946 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a tájékoztató kimutatás a távollévőkről (1945).

f) A pécsudvardi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1896–1944 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a tájékoztató kimutatás a távollévőkről (1945), a dobolási könyv (1942–1945).

Kozármisleny 1928. szeptember 6-án Kiskozár és Misleny egyesítéséből keletkezett. Kiskozáron 1910-ben 1036 lakosból 387 fő (37,35 %) német anyanyelvű. Mislenyen 1910-ben 406 lakosból 24 fő (5,91%) német anyanyelvű. Kozármislenyen 1910-ben 1734 lakosból 352 fő (20,3%) német

anyanyelvű. Nagyárpádon 1910-ben 707 lakosból 547 fő (77,36%), 1941-ben 769 lakosból 588 fő (76,46%) német anyanyelvű. Pécsudvardon 1910-ben 686 lakosból 80 (11,66%), 1941-ben 709 lakosból 70 fő (9,87%) német anyanyelvű.

BaML V. 140. A Kölkedi Körjegyzőség iratai 1884–1950. 4,37 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1916–1950. 3,16 ifm.

b) Kölked Község iratai 1884–1949. 0,95 ifm.

c) Bár Község iratai 1903–1948. 0,13 ifm.

d) Hercegszabar Község iratai 1925–1945. 0,13 ifm.

a) A körjegyzőségi iratok csekély töredéktől (1916–1944) eltekintve 1945–1950 között maradtak fenn, a hiányos iktató- és mutatókönyvek miatt átnézéssel kutathatók.

b–d) A kölkedi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1917–1935 és 1938–1948 között, a bárói képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1903–1945 között, a hercegszabari képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1925–1928 és 1933–1945 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a hercegszabari kimutatás a községben tartózkodó németekről (1944). Udvar községnek nincs külön kezelt iratanyaga.

Báron 1910-ben 769 lakosból 690 (89,72%), 1941-ben 750 lakosból 702 fő (93,6%) német anyanyelvű. Hercegszabaron (1949. november 9-től Székelyszabar) 1910-ben 1064 lakosból 997 (93,7%), 1941-ben 1193 lakosból 1149 fő (96,31%) német anyanyelvű. Kölkeden 1910-ben 938 lakosból 2 (0,21%), 1941-ben 1905 lakosból 112 fő (5,88%) német anyanyelvű. 1921-ben Kölked község külterületéhez csatolták a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz (Jugoszláviához) került Izsép, Darázs és Dályok község magyar fennhatóság alatt maradt külterületeit. A németesség száma ez által megnövekedett. E területeken 1930-ban 508 magyar, 45 német, 25 horvát és 24 sokác anyanyelvű lakott. Udvaron 1910-ben 408 lakosból 381 (93,38%), 1941-ben 426 lakosból 390 fő (91,55%) német anyanyelvű.

BaML V. 141. A Kővágótöttösi Körjegyzőség iratai 1886–1949. 10,28 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1907–1949. 6,51 ifm.

e) Kővágótöttös Község iratai 1904–1948. 0,52 ifm.

a) A körjegyzőségi elnöki (bizalmas) iratok 1928–1950, a közigazgatási iratai csekély irattöredéktől (1926–1937) eltekintve 1938–1950 között maradtak meg. Iktató- és mutatókönyvei kissé hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes forrás pl. az országmozgósítási iratok (1939–1944), az anyakönyvi iratok (1907–1916).

e) A kővágótöttösi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1912–1921 között maradtak fenn.

Kővágótöttösnek csekély számú nem magyar etnikuma volt. Kővágótöttösön 1910-ben 499 lakosból 25 (5,01%), 1941-ben 506 lakosból 34 fő (6,72%) német anyanyelvű.

BaML V. 142. A Lánycsóki Körjegyzőség iratai 1883–1949. 2,78 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1945–1949. 2,43 ifm.

b) Lánycsók Község iratai 1884–1948. 0,16 ifm.

c) Kisnyárád Község iratai 1883–1948. 0,19 ifm.

A körjegyzőségnek csekély mennyiségű iratanyaga van. A körjegyzőségi iratok kizárólag 1945–1950 közöttiek, s a hiányos iktató- és mutatókönyvek miatt átnézéssel kutathatók. Értékes forrás pl. a földigénylési iratok (1947–1948). A lánycsóki képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1939–1942 között maradtak fenn, a kisnyárádi képviselőtestületi jegyzőkönyvek hiányoznak.

Kisnyáradon 1910-ben 621 lakosból 610 (98,22%), 1941-ben 596 lakosból 582 fő (97,65%) német anyanyelvű. Lánycsokon 1910-ben 2405 lakosból 1490 (61,95%), 1941-ben 2354 lakosból 1847 fő (78,4%) német anyanyelvű.

BaML V. 143. A Magyarbólyi Körjegyzőség iratai 1929–1950. 3,46 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1929–1950. 2,94 ifm.

b) Magyarbóly Község iratai 1898–1950. 0,13 ifm.

c) Illocska Község iratai 1898–1948 0,13 ifm.

d) Lapáncsa Község iratai 1928–1950. 0,13 ifm.

e) Németmárok Község iratai 1934–1949. 0,13 ifm.

a) A körjegyzőségi iratok csekély töredéktől (1929–1946) eltekintve 1947–1950 között maradtak fenn, a hiányos iktató- és mutatókönyvek miatt átnézéssel kutathatók.

b) A magyarbólyi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1947–1948 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a névjegyzék a Németországba elsősorban áttelepítendő személyekről (1946), a Vörös Hadsereg által elszállított egyének személyi adatai (1945), a dobolási könyv (1949–1950).

c) Az illocskai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1898–1927 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a névjegyzék a Németországba áttelepítettekéről (1946), a névjegyzék a Németországba áttelepített ingatlan tulajdonosokról (1946), a Vörös Hadsereg által elszállított egyének adatai (1945), a jegyzék a háborús események folytán gazdát cserélt állatokról (1945), az összeírás a közmunkára kötelezettekéről (1946).

d) A lapáncsai képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak fenn. Értékes forrás pl. a Vörös Hadsereg által elszállított egyének adatai (1945), az összeírás a közmunkára kötelezettekéről (1946), a dobolási könyv (1950).

e) A németmárokai képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak fenn. Értékes forrás pl. a névjegyzék a német lakosságról (1948), a névjegyzék az áttelepítendőkről (1948), a Vörös Hadsereg által elszállított egyének adatai (1945), az összeírás a közmunkára kötelezettekéről (1946).

Illocskán 1910-ben 591 lakosból 311 (52,62%), 1941-ben 532 lakosból 431 fő (81,02%) német anyanyelvű. Lapáncsán 1910-ben 479 lakosból 440 (91,85%), 1941-ben 441 lakosból 417 fő (94,56%) német anyanyelvű. Magyarbólyon 1910-ben 1497 lakosból 815 (54,44%), 1941-ben 1451 lakosból 858 fő (59,13%) német anyanyelvű. Németmárok (1950-től Márok) 1910-ben 620 lakosból 580 (93,54%), 1941-ben 648 lakosból 578 fő (89,2%) német anyanyelvű.

BaML V. 144. A Magyaregregyi Körjegyzőség iratai 189–1950 7,09 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1895–1949. 3,27 ifm.

b) Magyaregregy Község iratai 1899–1950. 2,3 ifm.

c) Kárász Község iratai 1905–1950. 0,85 ifm.

a) A körjegyzői hivatal elnöki iratai 1932–1946 között, közigazgatási iratai 1936, 1939–1949 között található meg. Iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes forrás pl. az országmozgósítási iratok (1940–1944).

b–c) A magyaregregyi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1914–1942 között, a kárászi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1910–1942 között maradtak fenn.

A körjegyzőség területén kevés német anyanyelvű élt. Kárászon 1910-ben 516 lakosból 26 (5,03%), 1941-ben 485 lakosból 18 fő (3,71%) a német anyanyelvű. A 19. század elején kezdtek a németek megtelepedni a faluban, a század közepén a lakosság 28%-a német. A 19. század végére a németiség részben elköltözött, az itt maradtak pedig a magyar nyelvre tértek át. Magyaregregyen 1910-ben 1333 lakosból 86 (6,45%), 1941-ben 1292 lakosból 48 fő (3,72%) német anyanyelvű. A

18. század végén és a 19. század elején kezdtek a németek betelepülni. A 19. század közepére arányuk elérte a 30%-ot, ezt követően lassan és folyamatosan fogyatkoztak. Vékényen 1910-ben 281 lakosból 1 (0,35%), 1941-ben 276 lakosból 1 fő (0,36%) német anyanyelvű.

BaML V. 145. A Magyarhertelendi Körjegyzőség iratai 1852–1949. 13,78 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1907–1949. 10,79 ifm.

b) Magyarhertelend Község iratai 1876–1949. 1,01 ifm.

c) Barátúr Község iratai 1890–1948. 0,65 ifm.

a) A körjegyzőségi közigazgatási iratok 1907–1950 között maradtak meg. Iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes forrás pl. a népmozgalmi nyilvántartólapok (1944–1945), a munkaerő nyilvántartólapok (1946).

b–c) A magyarhertelendi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1913 és 1920–1938 között, a barátúri képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1907 és 1920–1937 között maradtak fenn.

Barátúron 1910-ben 241 lakosból 213 (88,38%), 1941-ben 207 lakosból 183 fő (88,41%) német anyanyelvű. Magyarhertelenden 1910-ben 623 lakosból 277 (44,46%), 1941-ben 567 lakosból 245 fő (43,21%).

BaML V. 147. A Magyarszéki Körjegyzőség iratai 1849–1949. 6,91 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1889–1949. 3,62 ifm.

b) Magyarszék Község iratai 1849–1949. 1,34 ifm.

c) Kishertelend Község iratai 1860–1944. 0,26 ifm.

d) Liget Község iratai 1853–1949. 0,78 ifm.

e) Mecsekpölöske Község iratai 1872–1949. 0,52 ifm.

f) Németszék Község iratai 1850–1944 0,39 ifm.

a) A körjegyzőségi közigazgatási iratok 1906–1950 között maradtak meg. Iktató- és mutatókönyvei teljesen hiányoznak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes forrás pl. a munkaerő nyilvántartó lapok (1946), a nyilvántartás a betelepültek községi kötelékbe vételéről (1907–1944), a nyilvántartás a külföldről visszavándorló egyénekről (1937–1947), a dobolási könyv (1934–1940).

b) A magyarszéki képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1908–1922 és 1925–1940 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. az 1941 után beköltözöttek névjegyzéke (1947), a nyilvántartás a külföldiekről (1914), a távollévők és elköltözöttek névjegyzéke (1947), a kivételezettek névjegyzéke (1947), az elhaltak névjegyzékei (1947), a kitelepítendő névjegyzékei (1947), a kitelepítendő vagyoneleltárai (1947, 1948), a külföldről visszavándorló egyének nyilvántartása (1904–1929), az útlevél nélkül kivándorlottak nyilvántartása (1904).

c) A kishertelendi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1923–1925 között maradtak fenn.

d) A ligeti képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1922–1925 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a kitelepítendő névjegyzéke (1947), az elhaltak névjegyzéke (1947). A távollévők és elköltözöttek névjegyzékei (1947), a kivételezettek névjegyzékei (1947).

e) A mecsekpölöskei képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1905–1925 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a dobolási könyv (1922–1934).

e) A németszéki képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1908–1922 között maradtak fenn.

Ligeten 1910-ben 706 lakosból 312 (44,19%), 1941-ben 645 lakosból 326 fő (50,54%) német anyanyelvű. Magyarszékhez 1931. február 11-én csatolták hozzá Németszékét és Kishertelendét. Németszéken 1910-ben 375 lakosból 337 fő (89,86%) német anyanyelvű. Kishertelenden 1910-ben 106 lakosból 103 fő (97,16%) német anyanyelvű. Magyarszéken 1910-ban 687 lakosból 242 fő (35,22 %) , 1941-ben az egyesített község 1151 lakosából 609 fő (52,91%) német anyanyelvű.

Mecsekpölöskén 1910-ben 447 lakosból 170 (38,03%), 1941-ben 404 lakosból 161 fő (39,85%) német anyanyelvű.

BaML V. 148. A Majsi Körjegyzőség iratai 1888–1950. 6,65 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1888–1950. 5,09 ifm.

b) Majs Község iratai 1898–1949. 1,04 ifm.

c) Nagynyárád Község iratai 1895–1950. 0,52 ifm.

a) A körjegyzőségi elnöki iratok 1937–1947 között, a közigazgatási iratok töredékesen 1888–1943 között, folyamatosan pedig 1944–1950 között maradtak meg. Az iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható.

b) A majsi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1903–1907, 1910–1912, 1914–1921, 1927–1928 és 1932–1943 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. az útlevél nélkül kivándoroltak nyilvántartása (1912–1947), a hadifoglyok kimutatása (1946), a kimutatás az áttelepülésre kötelezett hadifoglyokról (év nélkül), a névjegyzékek az áttelepülésre elsősorban kötelezett lakosokról (1945, 1946, 1947), a nyilvántartás a német anyanyelvűekről (1946), a névjegyzék a kivételezettekről (1946, 1947), a névjegyzék az eltávozottakról (1946), a kimutatás a Bajára elvonult magyar nemzetiségű lakosokról (1945), a kimutatás azon Volksbund tagokról akik a Mohácsi munkatáborba voltak irányítva (1945), a kimutatás a 18–60 éves Volksbund tagokról (1945), a kimutatás a felvidékiek által betelepített házakról (1947), a névjegyzék a helyben összetelepítettekről (1947), a jegyzék az áttelepítésre kötelezett, de az orvosi vizsgálat szerint ideiglenesen nem szállítható betegekről (1946), a névjegyzék az elhaltakról (1946), a leltárjegyzékek az áttelepítésre kötelezettek által kiszállított ingóságokról és élelmiszerekről (1946), a jelentkezési lapok a polgári menekültek részére (1945), a dobolási könyvek (1927–1935).

c) A nagynyárádi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1898-ból és 1929–1944 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a kimutatás a német nemzetiségi nőkről, akik mögöttes területen végzendő munkára mozgósítva voltak, a kimutatás a német nemzetiségi férfiakról, akiket mögöttes területen végzendő munkára mozgósítottak (év nélkül), a névjegyzék a mentesített személyekről (1946), a nyilvántartólap a szomszédos országokból átköltözött személyek részére (1947), a gyűjtőív a szomszédos országokból átköltözöttek nyilvántartó lapjairól (1947).

Majson 1910-ben 1951 lakosból 1492 (76,47%), 1941-ben 1854 lakosból 1645 fő (88,73%) német anyanyelvű. Nagynyárádon 1910-ben 2047 lakosból 1291 (63,06%), 1941-ben 2120 lakosból 1279 fő (60,33%) német anyanyelvű.

BaML V. 149. Mágocs Nagyközség iratai 1848–1949. 12,44 ifm.

a) A képviselőtestületi iratok 1891–1938 0,52 ifm.

b) A közigazgatási iratok 1896–1949. 7,97 ifm.

a) A mágocsi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1891–1901 és 1906–1938 között maradtak fenn.

b) A nagyközségi jegyzőségi iratok 1938–1949 között találhatóak meg. Az iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható.

Mágocson 1910-ben 3625 lakosból 2834 (78,17%), 1941-ben 3703 lakosból 2837 fő (76,61%) német anyanyelvű.

BaML V. 150. A Mánfai Körjegyzőség iratai 1848–1949. 3,24 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1848–1949. 2,59 ifm.

b) Mánfa Község iratai 1848–1949. 0,39 ifm.

a) A körjegyzőségi bizalmas iratok 1927–1944 között, a közigazgatási iratok 1945–1950 között maradtak meg. Az iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható.

Értékes forrás pl. a népmozgalmi nyilvántartólapok (1944), a munkaerő nyilvántartólapok (1947, 1948).

b) A mánfai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1902, 1923–1931 és 1936–1950 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a dobolási könyvek (1945–1950).

Mánfán 1910-ben 648 lakosból 96 (14,81%), 1941-ben 710 lakosból 81 fő (11,41%) német anyanyelvű. A németység 1800 körül kezdett itt megtelepedni. 1880-ban a lakosság 34%-a német anyanyelvű volt.

BaML V. 151. A Máriagyüdi Körjegyzőség iratai 1867–1949. 4,75 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1920–1949. 3,45 ifm.

c) Bisse Község iratai 1902–1944. 0,26 ifm.

d) Csarnóta Község iratai 1908–1949. 0,26 ifm.

a) A körjegyzőségi közigazgatási iratok 1920-tól töredékesen, 1945–1949 között folyamatosan maradtak fenn. Iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes forrás pl. a népmozgalmi nyilvántartólapok (1940–1944).

c–d) A bissei képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1902–1939 között, a csarnótai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1913–1939 között maradtak fenn.

A Máriagyüdi Körjegyzőség területén Bissén és Csarnótán kevés számú német anyanyelvű lakott. Bissén 1910-ben 727 lakosból 19 (2,61%), 1941-ben 635 lakosból 57 fő (8,98%) német anyanyelvű. (A 19. század közepétől telepedtek le itt németek, elsősorban a falu külterületén.) Csarnótán 1910-ben 274 lakosból 14 (5,11%), 1941-ben 236 lakosból 22 fő (9,32%) német anyanyelvű. (Főleg a 20. században telepedett le néhány nem magyar család.)

BaML V. 152. Máriakéménd Nagyközség iratai 1893–1949. 0,97 ifm.

Máriakéménd nagyközségnek csekély mennyiségű iratanyaga van. Értékes forrás pl. körjegyzőségi közigazgatási iratok (1926–1949), képviselőtestületi jegyzőkönyvek (1938–1941).

Máriakéménden 1910-ben 1260 lakosból 1196 (94,92%), 1941-ben 1248 lakosból 1168 fő (93,59%) német anyanyelvű.

BaML V. 153. Mecsekalja Nagyközség iratai 1887–1950. 12,31 ifm.

b) A közigazgatási iratok 1900–1950. 8,47 ifm.

f) Mecsekszentkút Község iratai 1887–1929. 0,13 ifm.

b) A nagyközségi jegyzőségi iratok 1934–1949 között található meg. Az iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható.

f) A mecsekszentkúti községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1887–1929 között maradtak fenn.

Mecsekalja nagyközség 1930. január 1-jén Magyarürög, Mecsekszentkút, Patacs és Rácváros egyesüléséből jött létre. A községek közül Mecsekszentkúton élt néhány német anyanyelvű család, 1910-ben 171 lakosból 22 fő (12,86%) német anyanyelvű. Az egyesült községben 1941-ben 2895 lakosból 55 fő (1,9%) német anyanyelvű.

BaML V. 154. Mecsekszabolcs Nagyközség iratai 1847–1953. 7,99 ifm.

a) A képviselőtestületi iratok 1890–1946. 0,39 ifm.

b) A közigazgatási iratok 1890–1953. 5,63 ifm.

a) A mecsekszabolcsi községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1946 között maradtak fenn.

b) A nagyközség jegyzőségi bizalmas iratai 1905–1944 között, a közigazgatási iratai 1902–1947 között található meg. Az iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes forrás pl. a dobolási könyvek (1933–1953).

Mecsekszabolcsot 1947. augusztus 1-jén Pécs városához csatolták. Mecsekszabolcson 1910-ben 4081 lakosból 767 (18,79%), 1941-ben 5612 lakosból 409 fő (7,29%) német anyanyelvű.

BaML V. 155. Mekényes Nagyközség iratai 1846–1950. 4,23 ifm.

a) A képviselőtestületi iratok 1887–1942. 0,26 ifm.

b) A közigazgatási iratok 1886–1950. 2,02 ifm.

a) A mekényesi községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1887–1942 között maradtak fenn.

b) A nagyközség jegyzőségi közigazgatási iratai 1913–1950 között található meg. Az iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes forrás pl. a dobolási könyvek 1948–1949.

Mekényesen 1910-ben 1230 lakosból 1116 (90,73%), 1941-ben 1038 lakosból 1003 fő (96,63%) német anyanyelvű.

BaML V. 158. A Nagykozári Körjegyzőség iratai 1868–1950. 16,32 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1894–1950. 10,5 ifm.

b) Nagykozár Község iratai 1868–1949. 2,08 ifm.

c) Magyarsarlós Község iratai 1892–1949. 1,29 ifm.

e) Romonya Község iratai 1872–1949. 1 ifm.

a) A körjegyzőségi közigazgatási iratok 1902–1937 között töredékesen, 1937–1950 között folyamatosan maradtak fenn. Az iktató- és mutatókönyvek hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes forrás pl. a népmozgalmi nyilvántartó iratai (1944–1945), a munkaerő nyilvántartólapok (1946–1947), az ideiglenesen távozók nyilvántartása (1944), a nyilvántartás a menekültekről (1944), az eltávozottak nyilvántartása (1944), a nyilvántartás a katonai szolgálatra bevonultakról (1941).

b) A nagykozári képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1926–1938 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a dobolási könyvek (1943–1944), az elkobzandó ingatlanok jegyzékei (1944–1945).

c) A magyarsarlósi képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak fenn. Értékes forrás pl. a dobolási könyvek (1934–1940).

e) A romonyai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1878-ból és 1887–1908 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. az összeírási lajstrom a községi ifjakról (1944), a népmozgalmi nyilvántartás betűrendes névmutatója (1940–1945), a dobolási könyv (1943–1946).

Magyarsarlóson 1910-ben 660 lakosból 211 (31,96%), 1941-ben 572 lakosból 182 fő (31,82%) német anyanyelvű. Nagykozáron 1910-ben 1023 lakosból 423 (41,34%), 1941-ben 1060 lakosból 493 fő (46,51%) német anyanyelvű. Romonyán 1910-ben 450 lakosból 51 (11,33%), 1941-ben 448 lakosból 173 fő (38,62%) német anyanyelvű.

BaML V. 160. A Nagytótfalui Körjegyzőség iratai 1889–1950. 5,14 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1926–1949. 2,81 ifm.

e) Kistótfalu Község iratai 1908–1949. 0,26 ifm.

A körjegyzőségi közigazgatási iratok 1926–1944 között töredékesen, 1945–1949 között folyamatosan maradtak fenn. Iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Sajnos az értékes forrásnak számító kistótfalui képviselőtestületi jegyzőkönyvek hiányoznak.

A körjegyzőség területén Kistótfalun lakott kevés számú német anyanyelvű lakosság. Kistótfalun 1910-ben 371 lakosból 42 (11,32%), 1941-ben 378 lakosból 11 fő (2,91%) német anyanyelvű. 1840 körül a magyar lakosság közé német anyanyelvűek telepedtek le. 1880-ban 76, 1890-ben 80, 1900-ban 67 német, 1920-ban 113 és 1930-ban 41 német anyanyelvű lakta.

BaML V. 161. Németbóly Nagyközség iratai 1847–1949. 6,95 ifm.

a) A képviselőtestületi iratok 1886–1937. 0,65 ifm.

b) A közigazgatási iratok 1893–1949. 4,15 ifm.

a) Értékes forrás a képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1892–1908, 1910, 1911, 1913, 1916, 1917, 1921, 1923–1928, 1930–1935 között, a községi ipariskolai bizottság jegyzőkönyve (1886–1937).

b) A nagyközség jegyzőségi bizalmas iratai (1932) 1945–1950 között, a közigazgatási iratai 1904–1950 között található meg. Az iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes forrás pl. a dobolási könyvek (1923–1930, 1933–1934, 1945–1946).

Németbólyon (1950. március 25-től Bóly) 1910-ben 3298 lakosból 2698 (81,8%), 1941-ben 3085 lakosból 2290 fő (74,23 %) német anyanyelvű.

BaML V. 162. A Palotabozsoki Körjegyzőség iratai 1887–1950. 9,7 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1895–1950. 5,32 ifm.

b) Palotabozsok Község iratai 1887–1949. 2,92 ifm.

c) Szébény Község iratai 1890–1950. 1,46 ifm.

a) A körjegyzőségi elnöki iratok 1908–1944 között, a közigazgatási iratok 1938–1947 között maradtak meg. Az iktató- és mutatókönyvek hiányoznak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható.

b–c) A palotabozsoki képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1887–1906 és 1908–1949 között, a szébényi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1906 és 1908–1944 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a palotabozsoki dobolási könyv (1926–1935).

Palotabozsokon 1910-ben 1863 lakosból 1709 (91,73%), 1941-ben 1742 lakosból 1648 fő (94,6%) német anyanyelvű. Szébényen 1910-ben 1377 lakosból 238 (17,28%), 1941-ben 1158 lakosból 339 fő (29,27%) német anyanyelvű.

BaML V. 163. A Pellérdi Körjegyzőség iratai 1849–1950. 8,3 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1918–1950. 5,56 ifm.

e) Keménygadány Község iratai 1853–1941. 0,26 ifm.

a) A körjegyzőségi közigazgatási iratok 1927–1939 között töredékesen, 1940–1950 között hiánytalanul maradtak meg. Az iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható. Értékes forrás pl. a munkaerő nyilvántartólapok (1947).

e) A keménygadányi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1921–1925 között maradtak fenn.

A körjegyzőség területén Keménygadányon lakott néhány német anyanyelvű család. Aranyosgadány 1940. december 1-jén Pécsarányos és Keménygadány egyesüléséből keletkezett. Aranyosgadányon 1941-ben 654 lakosból 15 fő (2,29%) német anyanyelvű. Keménygadányon 1910-ben 196 lakosból 32 fő (16,32%) német anyanyelvű. (A falu német nyelvű lakosainak száma csökkent. 1930-ban 117 magyar, 12 német és 1 horvát nyelvű lakosa volt.) Pécsarányoson 1910-ben 487 lakosból 1 fő (0,2%) német anyanyelvű.

BaML V. 164. A Pécsváradi Körjegyzőség iratai 1848–1949. 21,66 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1901–1948. 8,96 ifm.

b) Pécsvárad Község iratai 1848–1949. 7,46 ifm.

c) Nagypall Község iratai 1848–1949. 2,38 ifm.

d) Zengővárkony Község iratai 1848–1949. 2,86 ifm.

a) A Pécsváradi Körjegyzőség a nagyobb terjedelmű iratanyaggal bíró körjegyzőségek közé tartozik. A körjegyzőségi közigazgatási iratok 1938–1950 között található meg, és iktató- és mutatókönyvvel ellátottak. Értékes forrás pl. a nyilvántartás a külföldiekről (1921–1946).

b) A pécsváradi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1903–1949 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a népmozgalmi nyilvántartó betűrendes névmutatója (1945), a községi gyűjtőívek az önálló iparosok összeírásáról (1931), a hiányos községi adófükönyvek (1918–1948).

c) A nagypalli községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1903–1941 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a népmozgalmi nyilvántartó (1944), a dobolási könyvek (1938–1948).

d) A zengővárkonyi községi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1903–1940 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. az összeíró jegyzékek a lakosságról (1935) a dobolási könyvek (1938–1945, 1949).

Nagypallon 1910-ben 621 lakosból 299 (48,15%), 1941-ben 596 lakosból 343 fő (57,55%) német anyanyelvű. Pécsváradon 1910-ben 2773 lakosból 1411 (50,88%), 1941-ben 2691 lakosból 1206 fő (44,82%) német anyanyelvű. Zengővárkonyon 1910-ben 662 lakosból 143 (21,6%), 1941-ben 620 lakosból 160 fő (25,81%) német anyanyelvű.

BaML V. 165. A Püspöklaki Körjegyzőség iratai 1898–1950. 4,68 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1928–1949. 4,08 ifm.

b) Püspöklak Község iratai 1898–1949. 0,24 ifm.

c) Fazekasboda Község iratai 1904–1944. 0,12 ifm.

d) Geresd Község iratai 1907–1950. 0,12 ifm.

e) Maráza Község iratai 1907–1950. 0,12 ifm.

a) A körjegyzőségi közigazgatási iratok 1928–1949 között található meg. Az iktató- és mutatókönyvek hiányoznak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható.

b–d) A püspöklaki képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1907–1933, 1935, 1937–1944 között, a fazekasbodai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1912–1933 között, a geresdi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1931–1933 között, a marázai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1924–1930 között maradtak fenn.

Fazekasbodán 1910-ben 509 lakosból 478 (93,9%), 1941-ben 470 lakosból 443 fő (94,26 %) német anyanyelvű. Geresden 1910ben 804 lakosból 669 (83,2%), 1941-ben 856 lakosból 696 fő (81,31%) német anyanyelvű. Marázán 1910-ben 731 lakosból 398 (54,45%), 1941-ben 622 lakosból 365 fő (58,68%) német anyanyelvű. Püspöklakon 1910-ben 976 lakosból 932 (95,49%), 1941-ben 963 lakosból 907 fő (94,18%) német anyanyelvű.

BaML V. 166. A Püspöknádasdi Körjegyzőség iratai 1861–1949. 20,58 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1895–1949. 13,04 ifm.

b) Püspöknádasd Község iratai 1872–1948. 5,73 ifm.

c) Óbánya Község iratai 1861–1947. 1,81 ifm.

a) A Püspöknádasdi Körjegyzőség a nagyobb terjedelmű iratanyaggal bíró körjegyzőségek közé tartozik. A körjegyzőségi közigazgatási iratok 1919–1950 között található meg; az iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért az iratanyag átnézéssel kutatható.

b) A püspöknádasdi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1872–1905 és 1912–1938 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a munkaerő nyilvántartó lapok (1946), a közellátási törzslapok (1941), a nyilvántartás a kiadott személyazonossági bizonyítványokról (1925–1942), a nyilvántartás a külföldiekről (1931–1941), a hiányos községi adófükönyvek (1875–1948).

c) Az óbányai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1912–1923 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a népmozgalmi nyilvántartás betűrendes névmutatója nők, férfiak (1943), a hiányos községi adófőkönyvek (1880–1947).

Óbányán 1910-ben 380 lakosból 370 (97,37%), 1941-ben 401 lakosból 383 fő (95,51%) német anyanyelvű. Püspöknádasdon (1950. április 25-től Mecseknádasd) 1910-ben 2620 lakosból 2306 (88,01%), 1941-ben 2480 lakosból 2310 fő (93,14%) német anyanyelvű.

BaML V. 167. A Püspökszenterzsébeti Körjegyzőség iratai 1875–1949. 5, 53 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1897–1949. 4,18 ifm.

b) Püspökszenterzsébet Község iratai 1848–1949. 0, 57 ifm.

c) Kátoly Község iratai 1895–1949. 0, 26 ifm.

e) Szellő Község iratai 1875–1949. 0, 26 ifm.

a) A körjegyzőségi közigazgatási iratok 1946–1949 között maradtak meg, iktató- és mutatókönyvvel ellátottak. Értékes forrás pl. a nyilvántartás a külföldi állampolgárokról (1937–1949).

b) A püspökszenterzsébeti képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1887–1934 és 1936–1949 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a nyilvántartás a kivándorlás céljából útlevelet nyert lakosokról (1904–1946), a nyilvántartás az útlevél nélkül kivándoroltakról (1908–1950), a nyilvántartás a külföldről visszavándorló egyénekről (1906–1950), a dobolási könyv (1946–1950).

c) A kátolyi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1911–1928, 1936–1940 és 1945–1949 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a nyilvántartás az elkobzott és gazdátlan jószágokról (1912–1949), a nyilvántartás a kivándorlás céljából útlevelet nyert egyénekről (1904–1949), a nyilvántartás az útlevél nélkül kivándoroltakról (1908–1949), a nyilvántartás a külföldről visszavándoroltakról (1908–1949).

e) A szellői képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1901–1934, 1936, 1937–1940 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a nyilvántartás a kivándorlás céljából útlevelet nyertekről (1904–1949), a nyilvántartás az útlevél nélkül kivándoroltakról (1933–1949), a nyilvántartás a visszavándoroltakról (1906–1949), a földhöz juttatottak főkönyve (1946).

Kátolyon 1910-ben 808 lakosból 347 (42,94%), 1941-ben 741 lakosból 385 fő (51,95%) német anyanyelvű. Püspökszenterzsébeten (1950. április 25-től Erzsébet) 1910-ben 694 lakosból 210 (30,26%), 1941-ben 643 lakosból 192 (29,86%) német anyanyelvű. Szellőn 1910-ben 417 lakosból 171 (41,01%), 1941-ben 366 lakosból 222 fő (60,66%) német anyanyelvű.

BaML V. 169. A Sásdi Körjegyzőség iratai 1943–1954. 3, 95 ifm.

a) A körjegyzői hivatal iratai 1944–1954. 2, 42 ifm.

b) Sásd Község iratai 1945–1951. 0, 88 ifm.

d) Oroszló Község iratai 1943–1950. 0, 26 ifm.

e) Varga Község iratai 1944–1949. 0, 13 ifm.

a) A körjegyzőségnek viszonylag csekély mennyiségű iratanyaga van. A közigazgatási iratok 1944–1949 közöttiek, amelyek a mutatókönyvek hiányában átnézéssel kutathatók.

b) A sásdi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1948–1950 között maradtak fenn. Értékes forrás pl. a kimutatás a Vörös Hadsereg által elhurcolt egyének személyi adatairól (1946), a népmozgalmi nyilvántartó lapok (1945), a munkaerő nyilvántartó lapok (1947).

d) Az oroszlói képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak fenn. Értékes forrás pl. a kimutatás a Vörös Hadsereg által elhurcolt egyének személyi adatairól (1946), a kimutatás a még haza nem tért hadifoglyokról (1946), a munkaerő nyilvántartólapok (1947).

e) A vargai képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem maradtak fenn. Értékes forrás pl. a kimutatás a Vörös Hadsereg által elhurcolt egyének személyi adatairól (1946), a kimutatás a még haza nem tért hadifoglyokról (1946), a munkaerő nyilvántartólapok (1947).

Oroszlón 1910-ben 464 lakosból 218 (46,98%), 1941-ben 423 lakosból 258 fő (60,99%) német anyanyelvű. Hörnyéken 1910-ben 573 lakosból 128 fő (22,33%) német anyanyelvű. Hörnyéket 1936. október 1-jén Sásdhoz csatolták. Sásdon 1910-ben 1145 lakosból 102 fő (8,9%) német anyanyelvű. (A 19. század utolsó negyedétől a németek is megtelepedtek itt. A nem magyar anyanyelvűek aránya az I. világháború előtti évtizedekben megnőtt, de a 10%-ot nem érte el.) 1941-ben Hörnyékkal együtt 2154 lakosból 156 fő (7,24%) német anyanyelvű. Vargán 1910-ben 476 lakosból nem volt német anyanyelvű, 1941-ben 387 lakosból 21 fő (5,43%) német anyanyelvű. (A 19. század második felétől kezdve éltek itt németek. 1880-ban 45, 1900-ban 64 és 1930-ban 23 német anyanyelvű lakosa volt.)

BaML V. 171. Siklós Nagyközség iratai 1848–1950. 6,98 ifm.

Siklós nagyközség iratai viszonylag csekély mennyiségűek: a képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1887–1897, 1902–1909, 1911–1912, 1925–1930, 1934, 1935, 1938, 1945–1949 közöttiek, a közigazgatási iratok 1945–1949 közöttiek, amelyek a hiányos iktató- és mutatókönyvek miatt átnézéssel kutathatók.

Siklóson 1910-ben 5791 lakosból 456 (7,87%), 1941-ben 5927 lakosból 363 fő (6,12%) német anyanyelvű. A németek 1800 körül tűntek fel. 1850-ben 665 német lakosa volt.

BaML V. 172. A Sombereki Körjegyzőség iratai 1848–1949. 23,34 ifm.

A Sombereki Körjegyzőség iratanyaga a nagyobb terjedelműek közé tartozik. Az iratanyag rendezetlen, ezért pontos információk nem állnak rendelkezésre. A somberekai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1899–1918 és 1925–1929 között, a cseledobokai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1912-ből és 1921–1939 között, a cselegörcsönyi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1899–1917, 1919, 1921–1933 között található meg. A közigazgatási iratok 1864–1949 közöttiek, az iktató- és mutatókönyvek 1903–1944 között hiánytalanok.

Cseledobokán 1911-ben 233 lakosból 227 (97,42%), 1941-ben 226 lakosból 216 (95,58%) német anyanyelvű. Cselegörcsönyön (1932. július 1-ig Rácgörcsöny) 1910-ben 783 lakosból 597 (76,24%), 1941-ben 676 lakosból 660 fő (97,63 %) német anyanyelvű. Cselegörcsöny és Cseledoboka községeket 1944. január 1-jén egyesítették Görcsönydoboka néven. Sombereken 1910-ben 2102 lakosból 1465 (69,69%), 1941-ben 1912 lakosból 1738 fő (90,9%) német anyanyelvű.

BaML V. 173. A Somogyi Körjegyzőség iratai 1839–1950. 27,16 ifm.

A Somogyi Körjegyzőség iratanyaga a nagyobb terjedelműek közé tartozik. Az iratanyag rendezetlen, ezért pontos információk nem állnak rendelkezésre. A somogyi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1902–1938 és 1941–1945 között, a hirdi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1890–1918, 1920–1930 és 1939–1940 között, a vasasi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1872–1919, 1921–1930 és 1939–1942 között található meg. A közigazgatási iratok 1901–1949 közöttiek, iktató- és mutatókönyvei némileg hiányosak.

Hirden 1910-ben 609 lakosból 341 (55,99%), 1941-ben 642 lakosból 346 fő (53,89%) német anyanyelvű. Somogyon 1910-ben 1735 lakosból 299 (19,47%), 1941-ben 2329 lakosból 125 fő (5,36%) német anyanyelvű. Vasason 1910-ben 1433 lakosból 248 (17,37%), 1941-ben 2735 lakosból 272 fő (9,95%) német anyanyelvű.

BaML V. 175. A Szalántai Körjegyzőség iratai 1896–1949. 6,97 ifm.

A Sombereki Körjegyzőség iratanyaga a kisebb terjedelműek közé tartozik. Az iratanyag rendezetlen, ezért pontos információk nem állnak rendelkezésre. Az átai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1897–1940 között, a pogányi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1896–1940 között található meg. A közigazgatási iratok 1938–1949 közöttiek, iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért átnézéssel kutathatók.

Átán 1910-ben 420 lakosból 149 (35,47%), 1941-ben 364 lakosból 124 fő (34,07%) német anyanyelvű. Pogányon 1910-ben 968 lakosból 295 (30,47%), 1941-ben 969 lakosból 337 fő (34,78%) német anyanyelvű.

BaML V. 176. A Szászvári Körjegyzőség iratai 1849–1949. 5,35 ifm.

A Szászvári Körjegyzőség iratanyaga a kisebb terjedelműek közé tartozik. Az iratanyag rendezetlen, ezért pontos információk nem állnak rendelkezésre. A szászvári képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1887–1947 között, a császtai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1894–1946 között található meg. A közigazgatási iratok 1945–1949 közöttiek, az iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért átnézéssel kutathatók.

Császtát 1947. április 1-jén csatolták Szászvárhoz, 1910-ben 535 lakosból 76 (14,2%), 1941-ben 511 lakosból 65 (12,72%) német anyanyelvű. (A 18. század végén kezdtek itt a németek letelepedni. A 19. század közepén a németek száma 200 felé közeledett, majd a század vége felé fogyni kezdett: 1880-ban 109, 1890-ben 176, 1900-ban 37 fő német anyanyelvű). Szászáron 1910-ben 1800 lakosból 306 (17%), 1941-ben 1798 lakosból 77 fő (4,28%) német anyanyelvű. (A 19. század elején kezdtek a németek megtelepedni, a század második felére az arányuk megközelítette a 40%-ot. Később a németiség száma csökkent, 1930-ban 163 német anyanyelvű lakosa volt a falunak.)

BaML V. 177. A Szederkényi Körjegyzőség iratai 1894–1950. 6,48 ifm.

A Szederkényi Körjegyzőség iratanyaga a kisebb terjedelműek közé tartozik. Az iratanyag rendezetlen, ezért pontos információk nem állnak rendelkezésre. A képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem található meg. A közigazgatási iratok 1890–1930 és 1945–1949 közöttiek, az iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért átnézéssel kutatható.

Monyoródon 1910-ben 678 lakosból 416 (61,36%), 1941-ben 577 lakosból 442 fő (76,6%) német anyanyelvű. Nyomján 1910-ben 566 lakosból 542 (95,76%), 1941-ben 750 lakosból 707 fő (94,27%) német anyanyelvű. (Nyomját 1948. augusztus 1-jén Szederkényhez csatolták.) Szederkényen 1910-ben 802 lakosból 772 (96,26%), 1941-ben 921 lakosból 884 (95,98%) német anyanyelvű.

BaML V. 180. Az Újpetrei Körjegyzőség iratai 1873–1949. 4,74 ifm.

Az Újpetrei Körjegyzőség iratanyaga a kisebb terjedelműek közé tartozik. Az iratanyag rendezetlen, ezért pontos információk nem állnak rendelkezésre. Az újpetrei képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1888–1906, 1908–1912, 1915–1933 és 1935–1945 között, a kiskassai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1908–1912 között, a peterdi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1891–1945 között, a pécsdevecseri képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1891–1930 és 1931–1945 között található meg. A közigazgatási iratok 1944–1949 közöttiek, az iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért átnézéssel kutathatók.

Kiskassán 1910-ben 851 lakosból 713 (83,78%), 1941-ben 732 lakosból 608 fő (83,06%) német anyanyelvű. Peterden 1910-ben 584 lakosból 27 (4,62%), 1941-ben 500 lakosból 79 fő (15,8%) német anyanyelvű. (Az első német családok a 18. század közepén jelentek meg, nagyobb arányú

betelepedésük a 19. század második felében kezdődött meg. 1930-ban 126 német anyanyelvű élt itt.) Pécsdevecseren 1910-ben 313 lakosból 298 (95,2%), 1941-ben 245 lakosból 232 fő (94,69%) német anyanyelvű. Újpetrén (1933. május 10-ig Rácapetre) 1910-ben 1317 lakosból 1240 (94,15%), 1941-ben 1225 lakosból 1159 fő (94,61%).

BaML V. 182. A Vásárosdombói Körjegyzőség iratai 1846–1950. 20,95 ifm.

A Vásárosdombói Körjegyzőség iratanyaga a nagyobb terjedelműek közé tartozik. Az iratanyag rendezetlen, ezért pontos információk nem állnak rendelkezésre. A jágónaki képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1905-ből és 1943–1945 között, a gerényesi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1940–1945 között, a meződi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1941–1945 között, a tarrósi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1942–1945 között található meg. A közigazgatási iratok 1900–1944 közöttiek, az iktató- és mutatókönyvei hiányoznak, ezért átnézéssel kutatható.

Gerényesen 1910-ben 701 lakosból 333 (47,5%), 1941-ben 604 lakosból 331 fő (54,8%) német anyanyelvű. Jágónakon 1910-ben 1163 lakosból 56 (4,81%), 1941-ben 1023 lakosból 380 fő (37,15%) német anyanyelvű. (A 19. század első felében kezdődött meg a németek lassú, de folyamatos beáramlása. A 19. század végére a németek száma 300 fölé emelkedett. A külterületi lakosságot is figyelembe véve arányuk 28%-ot tett ki. 1930-ban a faluban 535 magyar és 299 német anyanyelvű élt.) Meződön 1910-ben 612 lakosból 145 (23,69%), 1941-ben 477 lakosból 189 fő (39,62%) német anyanyelvű. Tarróson 1910-ben 263 lakosból 50 (19,01%), 1941-ben 255 lakosból 63 fő (24,71%) német anyanyelvű.

BaML V. 183. A Versendi Körjegyzőség iratai 1911–1949. 3,64 ifm.

A Versendi Körjegyzőség iratanyaga a kis terjedelműek közé tartozik. Az iratanyag rendezetlen, ezért pontos információk nem állnak rendelkezésre. A versendi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1911–1912, 1916–1918, 1921–1925, 1927–1935, 1940 között, a szajki képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1912–1913, 1916–1919, 1927–1936, 1940–1941 között található meg. A közigazgatási iratok 1929–1950 közöttiek, az iktató- és mutatókönyvei erősen hiányosak, ezért átnézéssel kutatható.

Szajkon 1910-ben 916 lakosból 856 (93,44%), 1941-ben 859 lakosból 836 fő (97,32%) német anyanyelvű. Versenden 1910-ben 1475 lakosból 700 (47,45%), 1941-ben 1315 lakosból 585 fő (44,49%) német anyanyelvű.

BaML V. 184. A Véméndi Körjegyzőség iratai. 1848–1950. 11,96 ifm.

A körjegyzőség iratanyaga rendezetlen, ezért pontos információk nem állnak rendelkezésre. A képviselőtestületi jegyzőkönyvek nem található meg. A közigazgatási iratok 1904–1949 közöttiek, az iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért átnézéssel kutatható.

Fekeden 1910-ben 901 lakosból 813 (90,23%), 1941-ben 774 lakosból 741 fő (95,74%) német anyanyelvű. Véménden 1910-ben 2388 lakosból 1816 (76,05%), 1941-ben 2479 lakosból 2280 fő (91,97%) német anyanyelvű.

BaML V. 185. A Villányi Körjegyzőség iratai 1870–1950. 8,16 ifm.

A körjegyzőség iratanyaga rendezetlen, ezért pontos információk nem állnak rendelkezésre. A villányi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1925–1945 között, a hercegszentszántói képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1925–1945 között, a kisbudméri képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1902–1909 és 1932–1946 között, a nagybudméri képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1932–1937 között, a pócspói képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1932–1945 között, a virágosi

képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1925–1945 között található meg. A közigazgatási iratok 1945–1950 közöttiek, az iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért átnézéssel kutathatók.

Hercegszentmártonon (1950. május 9-től Marótszentmárton) 1910-ben 331 lakosból 217 (65,56%), 1941-ben 421 lakosból 310 fő (73,63%) német anyanyelvű. Kisbudmérén 1910-ben 375 lakosból 362 (96,53%), 1941-ben 337 lakosból 332 fő (98,51%) német anyanyelvű. Nagybudmérén 1910-ben 549 lakosból 326 (59,38%), 1941-ben 490 lakosból 459 fő (93,67%) német anyanyelvű. Pócsán 1910-ben 413 lakosból 299 (72,39%), 1941-ben 381 lakosból 346 fő (90,81%) német anyanyelvű. Villányon 1910-ben 2552 lakosból 1918 (75,15%), 1941-ben 2507 lakosból 1876 fő (74,83%) német anyanyelvű. Virágoson 1910-ben 430 lakosból 381 (88,6%), 1941-ben 409 lakosból 343 fő (83,86 %) német anyanyelvű.

BaML V. 186. A Villánykövesdi Körjegyzőség iratai 1894–1945. 4,72 ifm.

A körjegyzőség iratanyaga rendezetlen, ezért pontos információk nem állnak rendelkezésre. A villánykövesdi képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1913–1945 között, az ivánbattyáni képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1914–1942 között, a kisjakabfalvai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1916–1943 között, a németpalkonyai képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1914–1940 között található meg. A közigazgatási iratok 1908–1944 közöttiek, az iktató- és mutatókönyvei hiányoznak, ezért átnézéssel kutathatók.

Ivánbattyánon 1910-ben 407 lakosból 324 (79,61%), 1941-ben 401 lakosból 358 (89,28%) német anyanyelvű. Kisjakabfalván 1910-ben 467 lakosból 461 (98,72%), 1941-ben 438 lakosból 419 fő (95,66%) német anyanyelvű. Németpalkonyán (1950. június 19-től Palkonya) 1910-ben 532 lakosból 488 (91,73%), 1941-ben 563 lakosból 494 fő (87,74%) német anyanyelvű. Villánykövesden 1910-ben 553 lakosból 471 (85,17%), 1941-ben 490 lakosból 485 fő (98,98%) német anyanyelvű.

BaML V. 187. Vókány Nagyközség iratai 1898–1949. 3,58 ifm.

A nagyközség iratanyaga rendezetlen, ezért pontos információk nem állnak rendelkezésre. A képviselőtestületi jegyzőkönyvek 1902–1946 között található meg. A közigazgatási iratok 1945–1949 közöttiek, az iktató- és mutatókönyvei hiányosak, ezért átnézéssel kutathatók.

Vókányon 1910-ben 1685 lakosból 1539 (91,34%), 1941-ben 1669 lakosból 1495 fő (89,57%) német anyanyelvű.

VII. A JOGSZOLGÁLTATÁS TERÜLETI SZERVEI

Lásd: BFL VII. A jogszolgáltató szervek közel 2300 ifm. terjedelmű iratanyaga a 19. század derekától a 20. század közepéig országos szinten is egyedülállóan fedi le Baranya és Pécs ekkor kiépült és működő polgári kori jogi és igazságszolgáltatási rendszerét. A megyei levéltárak közül ugyanis csak a BaML-ban található meg a korabeli jogszolgáltató szervek teljes struktúrája. Ezt a jogszolgáltató hálózatot elsősorban a mintegy 200 ifm. terjedelmű Pécsi Királyi Ítéltábla, a 850 ifm.-re tehető Pécsi Királyi Törvényszék és a Pécsi Királyi Ügyészség és Főügyészség (86,85 ifm.) jelentik, s még a megye járásai szerint szerveződött Királyi Járásbíróságok (1091,34 ifm.), a Fiatalkorúak Felügyeleti Hatósága (1,62 ifm.), a Pécsi Kerületi Munkásbiztosítási Választott Bíróság (1,37 ifm.), a Büntető Intézetek (Baranya vármegye fogháza, Járásbírósági fogházak) (11,42 ifm.), valamint a Közjegyzői iratok (2,35 ifm.) alkotják. Szinte mindegyik itt vázolt jogszolgáltatási fondban található a régió kisebbségeivel, így a németséggel kapcsolatos források, ám elsősorban a Királyi Járásbíróságok (Mohácsi, Pécsi, Pécsváradi, Sásdi, Szentlőrinci és a

Dárdai) mint telekkönyvi hatóságok jogi iratait kell említeni. Ezekben a birtokviszonyokkal, a jelzálog és hitelügyletek, a telek-kiszajátítási eljárások stb. során a német falvak és a német származású „ügyfelekre” vonatkozóan gazdag adatbázis található. Emellett a legfontosabb, a németiséget is érintő állag, a Telekkönyvek sorozata, amely a község tulajdonviszonyaival kapcsolatos alapadatokat (tulajdon, birtokos neve, telek nagysága, helye, minősége, értéke, jelzolója, terhelhetősége stb.) tartalmazza. Baranya egykor volt hét járásának Királyi Járásbírószéki iratain kívül a Pécsi Királyi Törvényszék Cégbírószéki iratai is idetartoznak. Ennek rövid ismertetésére külön kerül sor.

BaML VII. 2. c. Pécsi Királyi Törvényszék cégbírószéki iratok 1876–1948. 50 ifm.

A jogszolgáltatás területi szervei közül az úgynevezett Cégbírószéki iratok gyakorlatilag lefedik a 19. század utolsó évtizedeitől a 20. század derekáig működött pécsi és baranyai egyéni és társas cégeket. Többnyire gazdakörök, szövetkezetek, üzemek, gyárak, üzlethelyiségek, telephelyek, műhelyek, s egyéb gazdasági vállalkozások alapidokumentumait tartalmazza az alábbi állagokkal: egyéni cégek (ce), társas cégek (ct), cégügyek (cg) céglajstromok (mutatók és egyéb segédletek) és nyilvántartó karterek. A rendkívül részletes nyilvántartások cégjegyzékek és egyéb gazdasági dokumentumok nemcsak a régió gazdaságtörténetét, hanem a társadalom, egyesület és nemzetiségtörténeti kutatásokat is kiválóan szolgálják. Például az első dualizmus kori német egyesület, az Erste Fünfkirchner Consumverein (Első pécsi Konzumegylet) német nyelven írt alapszabályzata, tagnyilvántartása és szerződése is ebben az irategyüttesben található, természetesen német nyelven. Baranya németek lakta települései gazdasági egyesületeinek tagnyilvántartásai, s a kapcsolati rendszerüket lefedő dokumentumok kiválóan alkalmasak a kisebbségkutatásra is.

VIII. INTÉZETEK, INTÉZMÉNYEK

Lásd: BFL VIII.

BaML VIII. 2. a. Pécsi Püspöki Líceum 1832–1850. 2,1 ifm.

Az 1828-ban beiktatott új megyéspüspök, Szepesy Ignác először új épületet emeltetett (1830) a püspöki könyvtár – a mai Egyetemi Könyvtár – számára, majd nagy összegű alapítvánnyal a felsőoktatás biztosítására 1831-ben létrehozta a püspöki tanítóképzőt, ismertebb nevén a Lyceumot. A bölcsészkarral megindult Lyceum 1833 szeptemberében egészült ki jogi fakultással, Kelemen József kanonok felügyeletével. Az első időszakban a tanfolyam 5 hónapig tartott, virágvasárnaptól szeptember végéig. A tanári kart mindkét fakultásnál a Ciszterci Rend Gimnáziumának tanárai, ill. helyi tudós papok alkották. A bölcsészek latint, pedagógiát, bölcséletet, szépírást, bibliaismeretet és zenét tanultak fő tárgyként, ami selyemtenyésztés ismertetésével is kiegészült. Míg a joghallgatók két tanfolyamon a bánya-, állam, nemzetközi-, büntető-, kereskedelmi és magánjog mellett a politikai és statisztikai tudományokból is képzést kaptak. Az 1830-as években 386-an nyertek tanítói képzést a Lyceumban. Szepessy halála után utódja, Scitovszky János püspök 1840 júniusában – mintául véve az egri és veszprémi intézeteket – a Lyceum fejlesztését, belső reformját határozta el. A változások 1841 őszén léptek életbe, s a tanítóképzést kétesztendő, két tanfolyamú kurzusokká bővítették 5-5 hónapos szakaszokra osztva. Bővült az elsajátítandó ismeretanyag is; az első évfolyam növendékei a liturgia, földismeret, módszertan, számvetés és az ének-orgona stúdiumokat vehették fel. A második évfolyamon gazdaságtan, törvényismeret, stílusgyakorlat, ének-orgona és evangélium-magyarázat ismeretekkel bővült a tanítóképzés. Az oktatás nyelve 1845-ig a latin volt, ettől kezdve magyarul zajlott az ismeretek átadása. A az 1840-es évek derekára a megyéspüspök magánvagyonából (!) fenntartott

tanintézet országosan is a kiemelkedők közé tartozott, s immár a pécsi Lyceum szolgált mintául a hazai oktatási reformok érvényesítésénél. Pedig a Lyceumban zajló tanítóképzés is folyamatos változásokon esett át. A tanári kar ugyanis következetesen szorgalmazta a felvételik szigorítását, az évi 10 hónapos tanfolyamok bevezetését és a jogi fakultástól való elkülönítést. E törekvések közül csak a felvételi rendszer módosítása (a négy és hat gimnáziumi osztályt végzetteket vették csak fel) valósulhatott meg. A reformok bevezetése az 1848-49-es forradalom és szabadságharc eseményei miatt elmaradt, sőt 1849-ben be is szüntették a Lyceum működését.

A kiemelt fontosságú iskolatörténeti fond az alábbi állagokat tartalmazza: tanodai ülések jegyzőkönyvei, tanfolyamok, a püspöki titkár iratai, értesítvények, tanodai bizonyítványok, számadások, a Könyvnyomtató Intézet számadásai. Főleg a közel 1 ifm. terjedelmű értesítvények és tanodai bizonyítványok állagokban találhatunk a németiségre vonatkozó forrásokat. A Püspöki Lyceumba Baranyán és a szomszédos vármegyéken kívül elsősorban dunántúli városok és falvak diákjai tanultak. Ezen állagok forrásai bizonyítják illetőségüket, tanulmányi eredményeiket, személyes adataikat és esetleges kisebbségi (német, horvát, szerb) származásukat is.

BaML VIII. 2. b. Pécsi Líceális Főgimnázium (Pécsi Királyi Középtanoda) 1849–1859. 0,26 ifm.

A Püspöki Lyceum 1849-es beszüntetését (szüneteltetését) követően középiskolai, Girk György megyéspüspök támogatásával líceális keretek között folytak tovább a bölcsészeti tanfolyam előadásai az 1850-es évek végéig. A szórványosan fennmaradt iskolatörténeti fond az alábbi állagokra tagolódik: tanodai jegyzőkönyvek, tanulók névjegyzékei, iskolai bizonyítványok, számadások. A tanulók névjegyzékei és az iskolai bizonyítványok forrásokban a város és környéke német származású diákjainak személyes és családi adatai vizsgálhatók a tanulmányi iratok mellett.

BaML VIII. 2. c. Pécsi Püspöki Joglíceum iratai 1865–1923. 5,2 ifm.

1849-től tartó szünetelését követően, szintén Girk György megyéspüspök érdeméért 1865-ben kezdte meg működését a Magyar Királyi Helytartótanács jóváhagyásával a Pécsi Püspöki Joglíceum mint jogakadémia. 1874-ben az uralkodó bejegyzésével négy évfolyamú teljes jog és államtudományi karrá alakították át, s ezzel a királyi jogakadémiákkal vált egyenjogúvá. Számos belső válság után az 1881-es püspöki szabályzat megkísérelte felzárkóztatását az országos jogászképzéshez, s pár év múlva történeti és bölcsészeti kollégiummal is bővítették, mégsem sikerült az országos elvárásoknak megfelelni. A korszakban mindenesetre a város tekintélyes intézménye maradt, regionális hatáskörrel és igen élénk társadalmi és civil kezdeményezésekkel. A patinás intézmény megszűnését az 1921. évi törvénnyel szentesítették, amely értelmében Pécsre telepítették a pozsonyi M. kir. Erzsébet Tudományegyetemet, amely intézmény az 1923/24-es tanévvel kezdte meg pécsi működését. Az egykori Jogakadémia bizonyos szakjai az 1924/25-ös tanévig működtek, s tanári karából több jogászprofesszort (Faluhelyi Ferenc, Vasváry Ferenc) vett át a jogutód intézmény a PETE. A kiemelt forrásértékű iskolatörténeti fondban az alábbi állagok kutathatók: a tanári kar értekezleti jegyzőkönyvei, joglíceumi igazgatósági iktatott iratok, nem iktatott általános iratok, személyi nyilvántartások (anyakönyvek, beiratkozási és származási ívek), bizonyítványok és vizsgairatok, alapvizsgálati jegyzőkönyvek, gazdasági iratok, Jogakadémiai Olvasókör, tanárok kinevezési okiratainak másolata, bérlők, postakönyvek, nyilvántartások, számadások, pénztárkönyv, bevétel-kiadás, mérlegkönyvek, adósok naplója a Könyvtár iratai, könyvtári járuléknapló, kölcsönzési napló. Ezek közül elsősorban a személyi nyilvántartások, bizonyítványok és vizsgairatok, s a tanárok kinevezési okiratai tartalmaznak a német származású diákokra és tanáraikra vonatkozó fontos személyi adatokat.

IX. TESTÜLETEK

Céhek

Lásd: BFL IX. 1.

BaML IX. 1. A Pécsi Asztalos Céh iratai 1748–1875. 0,4 ifm.

BaML IX. 2. A Pécsi Ács Céh iratai 1717–1876. 0,1 ifm.

BaML IX. 3. A Pécsi Borbély-sebész Céh iratai 1702–1888. 0,2 ifm.

BaML IX. 8. A Pécsi Kovács Céh iratai 1722–1873. 0,1 ifm.

BaML IX. 10. A Pécsi Mészáros Céh iratai 18. sz. 0,01 ifm.

BaML IX. 11. A Pécsi Mézeskalácsos és Viaszgyertyaöntő Céh iratai 1823–1878. 0,4 ifm.

BaML IX. 12. A Pécsi Magyar Kalapos (Süveges) Céh iratai 1754–1780. 0,08 ifm.

BaML IX. 14. A Pécsi Kádár Céh iratai 1713–1868. 0,02 ifm.

BaML IX. 15. A Pécsi Magyar Szabó Céh iratai 1741–1868 0,02 ifm.

BaML IX. 16. A Pécsi Nyerges és Szíjártó Céh iratai 1820. 0,01 ifm.

BaML IX. 17. A Pécsi Pék (Fehérpék) Céh iratai 1699–1857. 0,04 ifm.

BaML IX. 19. A Pécsi Cipész (Német Varga) céh iratai 1716–1875. 0,05 ifm.

BaML IX. 20. A Pécsi Szücs Céh iratai 1819–1916. 0,02 ifm.

BaML IX. 51. A mágocsi céhek iratai 1830–1873. 0,04 ifm.

BaML IX. 52. A Pécsváradi Lakatos, Kádár, Bognár, Asztalos, Lakatos, Késes Céh iratai 1821–1822. 0,02 ifm.

BaML IX. 54. A Siklói Kovács, Bognár, Asztalos, Lakatos, Késes Céh iratai 1776–1825. 0,1 ifm.

BaML IX. 55. A Siklói Kőműves, Ács, Kádár Céh iratai 1815–1841. 0,03 ifm.

BaML IX. 57. A Mohácsi Korsós és Fazekas Ipartársulat iratai 1889–1949. 0,08 ifm.

A céhiratok gyűjteménye a pécsi múzeumból került át a levéltárba. Mesterséges gyűjtemény. Az alábbi iratok német nyelvűek, vagy részben német nyelvűek. Asztalos Céh céhartikulusainak másolata (1780 előtt), céhjegyzőkönyv (1852. nov. 28–1869. okt. 3.), mesterkönyv (1782) (1808–1867), inas-szegődtető és -elbocsátó jegyzőkönyv (1761–1811, ill. 1760–1827), inas-szegődtető jegyzőkönyv (1826–1874), inas-elbocsátó jegyzőkönyv (1826–1874), számadáskönyv (1748–1871, 1802–1867), Céh jegyzetek 20. sz., számadáskönyv (1807–1875, ill. 1807–1854), vegyes iratok (1865–18859, „Zeugnis” (1870. szept. 30. és 1871. jan. 4.), nyugta (1885. dec. 27.). Ács Céh inas-szegődtető és -elbocsátó jegyzőkönyv (1717–1810, 1818–1875, ill.1818–1876), számadáskönyv (1826–18619. Borbély-sebész Céh „Manual-buch deren incorporierten ... Chyrurgen ...” mesterkönyv (1708–1869), „Manual Buch deren Lehr jungen...” inas-szegődtető jegyzőkönyv (1711–18729, „Manual-buch deren vey allhiesigen Mittel frey gesprochenen gesellen ...” inas-elbocsátó jegyzőkönyv (1702–1872), pénztárkönyv (1763–1859, 1886), tanulólevél Joseph Birtvits részére (1845. márc. 4.), tanulólevél Johan Kerner részére (1877. márc. 19.). Fésűs

Céh privilégiuma és céhartikulusok I. Ferenc aláírásával (1818. szept. 4., ill. 1819. okt. 15.), privilégium és céhartikulusok másolata (1818–1819), mesterkönyv (1818–1867), céhjegyzőkönyv (1820–1872). Kovács Céh mesterkönyve (1722–1872). Mészáros Céh privilégiuma és céhartikulusok másolata (18. sz.). Mézeskalácsos és Viaszgyertyaöntő Céh privilégiuma és céhartikulusok I. Ferenc aláírásával (1823. június 27.), jegyzőkönyv (1824. február 29.), mesterkönyv (1824–1870), „Aufdingens und Freysprechens Protocoll” – Inas-szegődtető és inas-elbocsátó jegyzőkönyv (1824–1876), „Ausweis aller Einnahmen und Ausgaben...” – pénztárkönyv (1824–1878), „Cassa der Lebzelter-Innung” – pénztárkönyv, számadáskönyv (1843–1874), vándorkönyv (1850–1855 és 1863–1868). Magyar Kalapos (Süveges) Céh artikulusai (1754), inas-szegődtető és inas-elbocsátó jegyzőkönyv (1756–1780). Kádár, Esztergályos és Fésűs Céh tanulólevél (1868 után). Szabó Céh a „A szabó céh misét mondat...” (1741). Nyerges és Szíjártó Céh privilégiuma és céhartikulusok I. Ferenc aláírásával (1820). Pék (Fehérpék, Zsemlyesütő) Céh „Prothocollum Aller in die Fünfkörcherische Viertel-Lad einverleibten Herren werckh mit genossen den Bürgerlichen Weiß-Bäckhen” – jegyzőkönyv (1699–1855), vándorkönyv (1845–1849). Cipész (Német Varga) Céh céhartikulusai (1718), mesterkönyv (1774–1875). Szücs Céh vándorkönyv (1847–1853, 1863–1878, 1916).

Ipartestületek

Lásd: BFL IX. 211.

BaML IX. 301. A Pécsi Ipartestület iratai 1885–1950. 46,55 ifm.

A Pécsi Ipartestület 1885. november 19-én 485 taggal tartotta meg alakuló közgyűlését. Első alapszabálya magyar és német nyelven készült. 1905-ben a Rákóczi és Szabadság utca sarkán önálló székházat vásároltak; itt működött az Iparosok Olvasóköre is. 1937-ben a Pécsi járás iparosai is csatlakoztak a Pécsi Ipartestülethez. Pécs ipara döntően kis- és középüzemekből állt, ezért az ipartestület iratanyaga nagyon fontos és értékes.

A levéltárban csak a Pécsi Ipartestület rendelkezik nagy mennyiségű és folyamatos iratanyaggal. Legjellemzőbb iratai közé tartoznak: a közgyűlési jegyzőkönyvek, az előjárósági jegyzőkönyvek, az iktatott iratok és segédleteik, a költségvetések, a zárszámadások, a pénztári főkönyvek, az iparosok tagdíj-befizetési nyilvántartásai, az iparos-nyilvántartó kartonok (1937-től, iparáganként), a tanonclajstromok (tanoncszerződések) és mutatóik, a segédlevél nyilvántartások, a segédnyilvántartások és mutatóik, a munkakönyv nyilvántartások és mutatóik, a mestervizsgák jegyzőkönyv kivonatai, a Békéltető Bizottsági jegyzőkönyvek és iratok, a szakosztályok iratai, a Pécsi Iparosok Szövetségének iratai, az alapszabályok, az évi jelentések, más prospektusok és egyéb iratok. Az iktatott iratok 1885–1948 között gyakorlatilag hiánytalanok, segédleteik hiányosak, ezért átnézéssel kutathatók.

BaML IX. 302. A Dunaszekcsői Ipartestület iratai 1908–1950. 0,18 ifm.

BaML IX. 303. A Mágocs és Vidéke Ipartestület iratai 1880–1949. 0,33 ifm.

BaML IX. 304. A Mohács és Vidéke Ipartestület iratai 1889–1950. 0,81 ifm.

BaML IX. 305. A Pécsváradi Ipartestület iratai 1940–1949. 0,06 ifm.

BaML IX. 307. A Sellye és Vidéke Ipartestület iratai 1872–1949. 0,2 ifm.

A fenti ipartestületek iratanyaga szinte kizárólag a munkaviszony igazolásokhoz összegyűjtött tanonc- és segédnyilvántartásokat tartalmazza.

BaML IX. 306. A Sásdi Ipartestület iratai 1923–1949. 2,11 ifm.

BaML IX. 308. A Siklós és Vidéke Ipartestület iratai 1888–1948. 3,84 ifm.

BaML IX. 309. A Szászvár és Vidéke Ipartestület iratai 1929–1946. 1,57 ifm.

BaML IX. 310. A Szentlőrinc és Vidéke Ipartestület iratai 1895–1949. 1,8 ifm.

BaML IX. 312. A Villány és Vidéke Ipartestület iratai 1897–1949. 2,2 ifm.

A fenti ipartestületek az alábbi évekből rendelkeznek iktatott iratanyaggal: a sásdi 1939–1949 között, a siklói 1888–1949 között, a szászvári 1932–1943 között, a szentlőrinci 1934–1949 között és a villányi 1922–1948 között. Az iratanyag rendezetlen és segédletek hiányában átnézéssel kutatható.

X. EGYESÜLETEK, (TÖMEG)SZERVEZETEK, PÁRTOK

Lásd: BFL X.

BaML X. 1. A Nemzeti Egység Pártja (NEP) Baranyavármegyei Szervezetének iratai 1932–1942. 0,72 ifm.

A politikai pártok közül a BML-ban Nemzeti Egység Pártnak (NEP) van külön kezelt iratanyaga. A fond döntően a pártközpontból leküldött iratokat, sokszorosítványokat tartalmazza. Gömbös Gyula miniszterelnökként a nemzeti egység megteremtésére törekedett. Ebből a szempontból kiemelt cél volt a baranyai németiség megnyerése, amely a megye lakosságának több mint egyharmadát alkotta, ám e törekvés a rossz eszközök miatt nem járhatott sikerrel.

Irodalom:

Vonyó József: A Nemzeti Egység Pártjának társadalmi bázisa Baranya megyében (1933–1936). In: Baranyai Helytörténetírás 1983–1984. Szerk.: Szita László. Pécs, 1985. 175–202. p.

Vonyó József: Politikai küzdelmek Baranya megyében és a NEP a Gömbös-kormány idején. In: Baranyai Helytörténetírás 1985–1986. Szerk.: Szita László. Pécs, 1986. 355–380. p.

Vonyó József: Ideológiai elemek a NEP Országos Központjának kiadványaiban. In: Baranyai Helytörténetírás 1987/1988. Szerk.: Szita László. Pécs, 1988. 289–314. p.

Vonyó József: Dokumentumok a Nemzeti Egység Pártja Baranya megyei megszervezéséhez és működéséhez. In: Baranyai Helytörténetírás 1989. Szerk.: Szita László. Pécs, 1989. 235–265. p.

BaML X. 56. A Pécsi Dalárda iratai 1861–1949. 8,96 ifm.

BaML X. 57. Az Országos Magyar Dalosszövetség Pécsi Kerületének iratai 1927–1936. 0,6 ifm.

BaML X. 58. A Rácvárosi Polgári Daloskör iratai 1923–1949. 0,13 ifm.

A dalos egyesületek mindegyike a magyar nyelvű énekkultúrát vallotta céljának az egyesületi alapszabályokban. Ettől függetlenül kottatáraikban nagyon sok a német nyelvű kotta, amely a német nyelvű énekkultúra továbbéléséről tanúskodik.

Irodalom:

Vargha Dezső: Adatok a Pécsi Dalárda történetéhez 1902–1949. In: Baranyai Helytörténetírás 1980. Szerk.: Szita László. Pécs, 1981. 153–183. p.

BaML X. 101. A Baranya Vármegyei Gazdasági Egyesület iratai 1870–1944. 20 ifm.

BaML X. 106. A Baranya Vármegyei Állattenyésztési Egyesület iratai 1926–1949. 0,4 ifm.

BaML X. 107. Az Alsódunántúli Szarvasmarhatenyésztő Egyesületek Szövetségének iratai 1928–1948. 3 ifm.

BaML X. 108. A Baranyavármegyei Tejtermelők Szövetségének iratai 1905–1932. 0,13 ifm.

BaML X. 109. A Pécsi Tejtermelők Szövetségének iratai 1932–1934. 0,05 ifm.

A megye egyik legfontosabb egyesülete a gazdasági egyesület, amely nagy mennyiségű iktatott iratanyagot tartalmaz. Segédletek hiányában csupán átnézéssel kutatható. A gazdasági egyesület feladata a megye mezőgazdaságának fejlesztése volt, amelyből két terület különösen kiemelhető: a filoxeravést követően a szőlők újjátelepítése és a tejtermelő szarvasmarha-tenyésztés. Mindkét ágazatban nagy szerepe volt a baranyai németiségnek. (A bortermelésben ma is kimutatható a jelenlétük.)

Az állattenyésztés átalakulása szemszögéből nagy jelentőségű a tejgazdaságok alapját adó jól tejelő bonyhádi tájfajta kitenyésztése és elterjesztése, amelyben a baranyai németiség is úttörő szerepet játszott. Ennek hatására több ilyen típusú egyesület alakult, amelynek fennmaradt az iratanyaga. A szarvasmarha-tenyésztő egyesület fondja szarvasmarha-törzskönyvi lapokból áll.

Irodalom:

Király István: A szarvasmarha-tenyésztés fejlődése Baranya megyében 1848 és 1944 között. In: Baranyai Helytörténetírás 1989. Szerk.: Szita László. Pécs, 1989. 289–298. p.

Király István: A dél-dunántúli nemzetiségek állattenyésztése. In: Baranyai Történetírás 1990/1991. Szerk.: Szita László. Pécs, 1992. 309–344. p.

XI. GAZDASÁGI SZERVEK

Ebbe a fondfőcsoportba az Ipari üzemek, Kereskedelmi és közlekedési vállalatok, Hitel és biztosítási szervek és az úgynevezett Mezőgazdasági szervek tartoznak. Korszak és forrásérték szerint elsősorban az Ipari üzemek fondcsoportban található németiségre vonatkozó egyedi és közvetett források. Ide elsősorban az alábbi korabeli ipari vállalkozások tartoznak a jelenleg közel ötven ipari üzem közül: Pécsi Kőszénásó Társaság (1816–1858), Madarász-féle Csetnek–pécsi Vasgyár (1843–1887), Angster József és fia Orgona és Harmóniumgyár (1860–1948), Zsolnay Vilmos Kerámia Gyárak (Pécsi Porcelángyár) (1879–1961), Első Dunagőzhajózási Társaság (Erste Dunaugessellschaft) Pécsi Bányaművei (1889–1946), Szászvári Bánya (1888–1955), Pécs városi Villamos és Légszesztelep (Villamossági RT.) (1900–1946), Kárászi Első Magyar Fészekodúgyár (Kühnel Márton alapításával) (1904–1950), Hirschfeld Sámuel-féle Sörfőző (Pannonia Sörfőző, Pécsi Pannonia Sörgyár) (1907–1961). Ezekben az ipari fondokban elsősorban az igazgató ülések jegyzőkönyvei, a külföldi partnerek nyilvántartása, az üzleti levelezések, a bérlajstromok, s a személyi nyilvántartások forrásokban található németiségre vonatkozó adatok.

BaML XI. 10. Zsolnay Vilmos Kerámia Gyárak iratai 1879–1961. 26 ifm.

A 32 állagból álló ipartörténeti fond elsősorban a gazdasági, műszaki, fenntartási, munkásalkalmazási iratok mellett a dísztárgyak gyártásával, nyilvántartásával, értékesítésével

kapcsolatos dokumentációkat tartalmazza. Úgy mint az igazgatótanácsi jegyzőkönyvek, üzleti levelezések, tervügyi és építési dokumentációk, főkönyvek, számla-, pénztár, terméknyilvántartások, műszaki adatok, termékjegyzékek, bérlajstromok, munkásnyilvántartások, biztosítási, tűzoltó és beruházási iratok. A közel százéves gyári működést lefedő források jelentős része, csaknem fele német nyelven készült, mint a főkönyvek (Hauptbuchok), a számla-, pénztár- és anyagbeszerzési könyvek, beruházási, fejlesztési, technológiai, műszaki dokumentációk, bérlajstromok, s a munkáslétszám-nyilvántartások. Utóbbi forrásoknál a még meglévő és nem asszimilálódott német származású férfi és női alkalmazottak személyes adatai is megtalálhatók, így a szociológiai jellegű kutatások mellett a nemzetiségi vizsgálatoknak is fontos forrásai. A terméknyilvántartások, anyagbeszerzési és piacfejlesztési dokumentációk pedig zömmel a német egyéni és társas vállalkozókkal, üzleti partnerekkel való eleven kapcsolatot rögzíti magyar és német levelezési és üzleti nyelven, gyakorlatilag csaknem 1945-ig. Ezeket elsősorban az 1880-as évektől folyamatosan vezetett üzleti levelezések, az üzleti partnerek nyilvántartási anyaga és a késztermék-, valamint az anyagbeszerzési naplók dokumentálják.

BaML XI. 601. Bólyi Batthyány-Montenuovo uradalom levéltára 1700–1944. 75 ifm.

A fond a Batthyány család birtokigazgatási iratait tartalmazza, de a család bécsi háztartásának iratai és a családi levelezés szintén itt található. A bólyi uradalom községeinek több mint 90%-a jelentős német lakossággal rendelkezett a 18. század óta. Ezek a községek a következők: Bólyi uradalom: Áta, Belvárd, Birján, Borjád, Hidor, Ivánbattyán, Kisbudmér, Kisgyula, Kisjakabfalva, Kiskassa, Kistótfalu, Lothárd, Mislény, Nagybudmér, Németbóly, Németpalkonya, Nyomja, Olasz, Pécsdevecser, Peterd, Rácpetre, Ráctóttós, Szökéd, Villánykövesd, Virágos, Vókány. A sellyei uradalmi birtok irányítása a közös németbólyi központból történt, így az 1729 és 1849 közötti évekből találunk itt az uradalomra vonatkozó iratokat. A Sellyei uradalom német lakossággal rendelkező községei: Kistapolca, Komló, Mecsekjánosi, Szopok.

Mint az uradalmi iratokban általában, igen érdekes lakosságra vonatkozó adatokat találunk az összeírásokban, az árvaszámadásokban, a bérletek kimutatásaiban (pl. szerződések jegyzőkönyve 1756–1848), eredeti bérleti szerződésekben, úrbéri összeírásokban (1767–1836), amely sorozat az 1791 és 1836 között szinte hiánytalan. Az iratok nyelve gyakran német, minthogy az uradalmi tiszték között is sokan német anyanyelvűek voltak.

BaML XI. 602. Kisvaszari Eszterházy Hercegi Erdőgondnokság iratai 1896–1945. 1 ifm.

BaML XI. 603. Hetvehelyi Káptalani Erdőhivatal iratai 1887–1946. 1,1 ifm.

Erdészeti iratokat tartalmaznak a fenti fondok. Kisvaszar a dombóvári, Hetvehely a káptalani uradalom németek lakta községe.

BaML XI. 605. A Pécsváradi közalapítványi kerület levéltára 1749–1949. 256,9 ifm.

A közalapítvány a tanulmányi, vallás és egyetemi alap összefoglaló neve. Az összes közalapítványi uradalom szerzetesrendek birtokaiból keletkezett, azonban eredetüket tekintve három jól elkülöníthető csoportra oszlanak. Az első csoportba a tanulmányi alaphoz az 1773-ban megszüntetett jezsuita rend birtokai tartoznak. A második csoportba soroljuk a II. József által 1782 és 1787 között feloszlott rendektől származó birtokokat, amelyek a vallásalapot képezték. A harmadik csoport a két előzőtől némiképp eltér, mivel nem feloszlott rendek birtokairól, hanem üresedésbe került egyházi javadalmakról van szó. Ide tartoznak Baranya és Tolna megye bencés apátságai, amelyek az egyetemi alapé, ill. a Teréziánumé lettek.

Az 1793-ban létrejött Pécsváradi közalapítványi kerülethez két Tolna megyei uradalom (szekszárdi, földvári) és öt baranyai uradalom tartozott, közülük négyben jelentős számú német lakosság élt. Maguk a tisztviselők is gyakran német anyanyelvűek voltak, így az iratok nagy része német nyelvű. Az uradalmak német lakosú községei: Pécsváradi uradalom: Berkesd, Ellend, Hird, Pécsvárad, Pereked, Pusztakisfalva, Romonya, Szilágy, Vasas, Zengővárkony. Bozsoki uradalom: Apátvarasd, Fazekasboda, Feked, Lovászhetyén, Palotabozsok, Rácmecske, Szébeny, Szúr, Véménd. Versendi (Babarci) uradalom: Babarc, Kisnyárad, Liptód, Maráza, Máriakéménd, Monyoród, Szajk, Szederkény, Versend. Mágocsi uradalom Baranyajenő, Mágocs, Nagyhajmás, és a Tolna megyei Harc.

A központi irányítás 1809 és 1851 közötti, főtiszti iratait (XI. 605. a. 2. 1809–1851, 59,85 ifm.) egykorúan kútfős rendszerben kezelték. A kútfők tárgyi csoportokat jelölnek, mely rendkívül megkönnyíti a kutatást, és lényegében áthidalja a segédletek hiányát is. Az iratoknak a fontosságát talán nem kell különösen hangsúlyozni, elég, ha az uradalom szerepére utalunk. 1848-ig még biztosan igaz, hogy az uradalom az élet minden területére – gazdaság, vallás, kultúra, oktatás, bíraskodás, árvák ellátása, egészségügy, tűzrendészet, katonaság stb. – kiterjesztette gondoskodását. A gazdaságra vonatkozó iratokon kívül –terménykimutatások, számadások, bérleti szerződések – igen értékesek az építkezésekkel, javításokkal kapcsolatosak, amelyek a gazdasági épületeken kívül – a kegyúri jog alapján – iskolák, templomok, plébániaházak építésének iratait, előirányzatait, terveit is tartalmazzák. A különféle összeírások, ill. úrbéri járandóságok kimutatása, árvaszámadások nagyon sok névanyagot tartalmaznak, ami a község, ill. családkutatóknak értékes anyag. Az árvaszámadások kapcsán sok esetben azok mellékleteiként érdekes leltárak, végrendeletek házassági szerződések találhatók. Rendkívül sok szempontból elemezhető az uradalmi tisztek, alkalmazottak pályázatait, amelyek szerencsére szép számban fennmaradtak. Az állásra pályázók folyamodványai tartalmazzák azokat az érdemeket, értékeket, amelyek a kor tudatában fontosak voltak, egyben az is kiderül, hogy az egyes állások betöltéséhez mi volt az, amit feltétlenül elvártak. Úgy a pályázatok, amint az erről írt vélemények is jól tükrözik a kor értékrendjét, az elvárásokat, valamint számos családtörténeti, községtörténeti adatot is tartalmaznak. Kiderülnek azok a sajátos szempontok is, amelyek az emberek szándékait irányították.

A Pécsváradi közalapítványi kerület levéltára összességében az iratpusztulások ellenére is a történeti kutatások értékes forrása.

BaML XI. 606. Batthyány–Benyovszky-féle uradalmak iratai 1698–1939. 8 ifm.

Az iratok többsége a Batthyány család siklói uradalmának kezelése során keletkezett, de mintegy 20 évig Siklósról irányították az üszögi, somodori, mozsói uradalmakat is. A fond három állagra tagolódik: a) Siklói uradalom iratai, b) Siklói úriszék iratai, c) Gróf Batthyány Gusztáv (üszögi, mozsói, somodori) uradalmából származó iratai. Igen csekély a családi irat: adománylevelek, Benyovszky számlák, Batthyány–Eszterházy kölcsön pere, családtagoknak szóló iratok. Az iratok tárgyukat tekintve az uradalmi gazdálkodás minden területét felölelik (birtok kimutatások, felmérések, termények kimutatásai, gazdasági jelentések, erdőszetre vonatkozó iratok, bérleti szerződések, különféle számadások), és jelentős mennyiségűek a községekre vonatkozó iratok is (határjárások, térkimutatások, bordézmák, községi bírók számadásai). Az árvaügyek, hagyatéki leltárak értékes adatokat tartalmaznak a családkutatók számára.

A német lakossággal rendelkező községek a Siklói uradalomban: Siklós mezőváros, Márfa és Terehegy. Siklós mezőváros a többi községtől elkülönült, így az iratait külön tételekbe rendezték.

Az Üszögi uradalomnak csekély mennyiségben maradt fenn irata. Német lakosság az alábbi községekben élt nagyobb számban: Bisse, Csarnóta, Egerág, Hásságy, Kiskozár, Pécsudvard, Szemely.

XII. EGYHÁZI SZERVEZETEK, INTÉZMÉNYEK

BaML XII. 3. A Pécsi Ciszterci Rendház iratai 1861–1950. 0,53 ifm.

A rendtagok eredetileg szemlélődő, gazdálkodó munkás életet éltek. A 19. század elejétől a földművelést felváltotta a lelkipásztori munka és a tanítás. A Zirci Apátság 1813-ban vette át a két ma is működő, jelentős – a székesfehérvári és pécsi – gimnázium és kollégium vezetését; a rendtagok képzése ettől fogva a bécsi és pesti egyetemeken folyt. A feloszlott jezsuiták pécsi gimnáziumában a tanítás 1814. nov. 7-én kezdődött meg. A 13-14 ciszterci szerzetesből álló tanári kar jelentős szerepet játszott Pécs kulturális életében; a tudós-tanárok hatása messze túlnőtt a gimnázium falain. Közel 150 éves oktató munkájuk után 1948-ban a gimnáziumot államosították, 1950-ben betiltották a rend működését. 1989 után a rend visszakarta épületét.

A töredék rendi anyagban szentbeszéd gyűjtemény, számadások, rendeletek, valamint levelezés található.

BaML XII. 5. Az Irgalmas Rend Pécsi Rendháza iratai 1796–1950. 8,6 ifm.

Az Irgalmasok Istenes Szent János Betegápoló Rendje 1796-ban települt Pécsre Pozsonyból. A hat szerzetes a feloszlott kapucinus rend kolostorába költözött, itt alakította ki a kórházat és a gyógyszerterát. A mintegy 150 év alatt – bár a kórházi ágyak száma a tízszeresére nőtt – a szerzetesek száma lényegében nem változott. A 8-10 szerzetes között orvosok, gyógyszerészek, ápolók és lelki atyák is voltak. A rend feloszlása (1950. márc. 30.) és a szerzetesek elhurcolása, bebörtönzése, internálása megszakította a gyógyító munkát, csupán a templomi szolgálatot folytathatták az Irgalmasok templomában.

A rend több száz ifm.-nyi kórházi és rendi iratanyagának alig 10%-át sikerült az 1950-es betiltás után megmenteni. Talán legértékesebb és legteljesebb része a betegfelvételi jegyzőkönyvek sorozata (1796–1914). A kezdetben német nyelven vezetett kötetek minden felvett betegről tartalmaznak személyi és a betegségére vonatkozó adatot, ill. a gyógyulás vagy halál tényét. A későbbi évekből is vannak betegek vonatkozó kimutatások: betegfelvételi jegyzőkönyv (1922–1925), ápolási törzskönyv (1946-1949), halottak jegyzőkönyve (1846–1872), katona betegek kimutatása (1918). Ezek a kötetek rendkívül értékes forrásai lehetnek a családkutatásnak, és a családban előforduló betegségek kimutatásához nyújtanak segítséget. A kórházban igen sok német anyanyelvűt ápolták, köztük bányászokat.

BaML XII. 6. A Pécsi Jezsuita Rendház iratai 1912–1948. 024 ifm.

Az első misszionáriusok 1612-ben érkeztek Pécsre, s a Mindenszentek templomában vezették a város plébániáját (1620–1704). Badeni Lajos fővezér Pécs felszabadulásakor rájuk bízta a főtéren lévő dzsámít, amelyet rendbe hoztak. A templom körüli telkek megszerzése után, Széchényi György esztergomi érsek alapítványa és göröcsönyi birtokuk jövedelmének segítségével felépítették a rendházat és az iskolát (1732), amely jezsuita gimnáziumként működött a rend feloszlásáig, 1773-ig. Feloszlásuk után kis ideig mint egyházmegyés papok tanítottak még a gimnáziumban, amelyet 1813-ban a ciszterci rend vett át. 140 évvel később Zichy Gyula püspök az általa alapított Pius Gimnázium és Kollégium vezetésére visszahívta a jezsuitákat (1912). A 25-30 jezsuita szerzetesből álló tanári kar nevelési módszereivel, elveivel életre szóló hatást gyakorolt több száz itt tanuló gimnazistára 1950-ig, az iskola államosításáig.

Csak az 1912 utáni időszakból maradt fenn csekély mennyiségű irat. A rendi iratok között vannak az internátus és templomépítés tervei, számlái.

BaML XII. 8. A Pécsi Notre-Dame Zárda iratai 1847–1950. 1,12 ifm.

A Miasszonyunk Női Kanonokrend tagjai Scitovszky János püspök hívására jöttek Pozsonyból (1851). A rendház építését 1847. máj. 11-én kezdte el, 1851. júl. 6-án szentelte fel a püspök. A Zárdatemplom 1853-ra készült el. A rend százévnnyi működése alatt a város és a megye leánynevelésében, oktatásában meghatározó szerepet töltött be, s a szerzetesnők száma az alig 30 főről közel 90-re nőtt. 1851-ben kezdték el az oktatást, majd fokozatosan épült ki az elemi, felső, polgári leányiskola, tanítónőképző intézet, végül a leánygimnázium. Az iskola államosítása után, a rend betiltásakor a rendtagokat Vácra internálták (1950. jún. 9).

Irattáruknak csupán töredéke maradt fenn. Minthogy a rendtagok és az iskolába járó leányok között egyaránt sok német származású volt, a családokra, személyekre vonatkozó kutatásokat jól szolgálják az itt fellelhető adatok. A konviktusi felvételi névsor (1851–1921) kötetében a növendékek kora, lakhelye és szüleik foglalkozása is szerepel. A fogadalmi vizsgák könyve (1851–1901), a fogadalomtételek könyve (1851–1923), a fogadalomtételek iratai (1879–1947), a meghalt, eltávozott rendtagok iratai (1911–1944) a rendbe felvételt kérő leányok korát, származási helyét, szüleik nevét, lakhelyét és foglalkozását tartalmazzák.

XIII. CSALÁDOK

BaML XIII. 1. Igmándy–Hegyessy család iratai 1712–1966. 1,12 ifm.

A család mintegy 150 éves története során keletkeztek az iratok. A német származású Gruber Péter a Bozsoki uradalom tisztartója volt, s kizárólag német nyelven írt. Fia, Ádám a Pécsváradi uradalom ügyésze (fiskálisa) tudatos családalapítóként nemességet nyert, és nevét „Hegyessy”-re változtatta. 10 gyermeke között volt katona, pap, uradalmi tiszt, ügyszóvéd. Az iratok nagy része német, mivel a családtagok egy része németül levelezett egymással.

BaML XIII. 2. Jeszenszky család iratai 1735–1901. 1,62 ifm.

A család bükkösi birtokára vonatkozó iratok – szerződéses, kilenced összeírások, mesterek, kereskedők számlái, árvaügyek – értékes adatokat tartalmaznak a lakosságra nézve, az 1739 és 1898 közötti évekből. Az uradalom német lakossággal rendelkező községei: Bükkösd, Gyűrűfű, Ibafa, Megyefa.

BaML XIII. 3. Puchner család iratai 1767–1953. 0,27 ifm.

A család tagjainak többsége katonai pályát választott. A csekély mennyiségű gazdálkodással kapcsolatos irat a Bikali uradalomra vonatkozik, Bikal és Köblény jelentős német lakossággal rendelkezett.

BaML XIII. 9. Butz család hagyatéka 1876–1946. 0,12 ifm.

A Butz család darabszinten rendezett és 0,12 ifm. terjedelmű iratai egy rendhagyó házassági kapcsolatot dokumentálnak: Elisabeth Poth, egy a Baranya megyei Vajszlón élő német származású hölgy és Maximilian Peter Butz essenai lakos, gyógyszerész kapcsolatát. Az iratok zöme Németországban keletkezett német nyelvű forrás. A családi hagyatéka az alábbi négy állagra tagolódik: 1. Maximilian Peter Butz személyes iratai; egyetemi tanulmányait és gyógyszerész gyakorló éveit bizonyító okiratok 1876–1916. 2. Elisabeth Butz (sz. Elisabeth Poth) személyes okiratai, és férje halála (1916) után, az örökösödés és az özvegyi pótlék révén német pénzügyekkel való kapcsolatainak dokumentumai 1916–1940. 3. A Butz házaspár

gyermekének, Max Kurt Butznak a személyes iratai 1913–1926. 4. Elisabeth Butz postai küldeményeinek igazolásai és az Angol–Magyar Bank Rt. jegyzékei 1930–1946.

A források egy birodalmi és egy magyarországi német pár kapcsolatát, távházasságát mutatják be, számos egyedi, a Ruhr-vidéken keletkezett iskolai, egészségügyi, katonai és személyi irattal, s a feleség Magyarországon keletkezett, részben magyar nyelvű igazoló irataival.

BaML XIII. 13. A Hamerli család irathagyatéka 1861–1943. 0,2 ifm.

a) A Hamerli-család tulajdonviszonyaival kapcsolatos dokumentumok 1861–1930.

c) A Hamerli család hivatalbeli és magán levelezései, köziratai és egyéb családi jellegű forrásai 1886–1940.

d) Sey Gábor (Hamerli Imre unokája) által 2007. április 18-án átadott, fénymásolt családi iratok 1915–2004.

a) tétel: A Hamerlicsalád tagjainak személyes iratai (gyászjelentések, anyakönyvi iratok, végrendeletek) 1922–1928.

A családi fond összesen négy állagból, s azokon belül 17 tételből áll, amelyek 301 iratot tartalmaznak. A svájci és osztrák eredetű polgárcsalád megalapítója az a Hamerly Ferenc, aki az 1830-as években telepedett le Pécssett. Négy, felnőttkort is megélt gyermeke közül Hamerly János volt az, aki megalapozta a család anyagi jólétét és társadalmi elfogadottságát. A népes és rendkívül aktív család vállalkozói tevékenységei közül fontos említést tenni a pécsi gépgyár és vasöntöde, s a vaskereskedés terén történt tevékenységükről, de a vendéglátóiparban is jeleskedtek. Nekik köszönhető ugyanis a város mai napig is működő, legpatinásabb, impozáns, szecessziós stílusú szállodájának, a Pannonia Szállodának – ma Palatinus Szálló – 1915-ben történt átadása. E fő vállalkozások mellett a neves polgárcsaládból többen is jogi és közigazgatási hivatást választottak, de akadt köztük fényképész, gazdálkodó, politikus, sőt színész is. A jeles gyáralapítók több patinás egyesület és társaság vezetőjeként segítettek a város társadalmi fejlődését. A Hamerli dinasztia mintegy három generációja lett aktív és értékkeremtő részese a város gazdasági-társadalmi és kulturális életének a 19. század második felétől a 20. század derekáig. Figyelemreméltó, hogy kesztyűs-műhelyüknek kezdeti sikerei után 1865-ben a császárvárosban, Bécsben is nyitottak telephelyet és üzletet, ami közel egy évtizedig tudott fennmaradni. Ezekkel az ügyletekkel, ill. az ebből befolyt jövedelmekből alapozhatták meg a Hamerlik már említett nagyszabású ipari és kereskedelmi vállalkozásaikat. A család vagyona pár évtized alatt már tekintélyessé vált, amit elsősorban házasságok, örökösödések, telek és ingatlanvásárlások, valamint a családi vállalkozásokból befolyt jövedelmek gyarapítottak.

A források jelentős része tartalmaz a német–osztrák és svájci eredettel, ill. a vállalkozások megerősödésével kapcsolatos, s a helyiek és a szomszédos országokbeli németek közötti kapcsolatokra vonatkozó adatokat.

BaML XIII. 14. Sikabonyi Angyal család és más rokon családok iratai 1645–2004. 1,2 ifm.

A Sikabonyi Angyal család fennmaradt dokumentumai számos egyenes és oldalág családjainak forrásait is tartalmazzák az Angyal családon kívül. A família eléggé szerteágazó a források alapján. Valóságos családbokorról beszélhetünk, amelyek önálló egységei összesen 17 különálló, mégis összefüggő forrást tartalmaznak családok szerint. A családi hagyatéknak vázlatos ismertetése jelenleg az egyes családok forrásainak főbb típusait, évkörét és a dokumentumok számát tartalmazza. Olyan irat és forráscsoportokat sorolhatunk fel, mint címeres nemesei oklevelek, nemességet igazoló okiratok, származási táblák, életrajzi és önéletrajzi írások, családtörténetek, anyakönyvi okiratok, családi levelek, naplók, az iskolai végzettség és a hivatalviselés különböző szintű okmányai, egyéb családi dokumentumok, a 19. századi családi és I. világháborús, frontokon készített fényképek, újságok és egyéb aprónyomtatványok. Az Angyal családnak, de több más rokon családnak a német eredetre, ill. a német rokonságra vonatkozó forrásai is megtalálhatók. A

német nyelvterületen huzamosabb ideig tartózkodó családtagok forrásai is megtalálhatók itt: a tanulmányok és a hivatalviselés, valamint a családi és rokoni kapcsolatok levelezései. Elsősorban az alábbi családok iratai tartalmazzak ilyen típusú dokumentumokat: 1. Frank és Lintner családok dokumentumai 1816–1986: 22 darab dokumentum; anyakönyvi kivonatok, iratok, származási táblák, családi fénykép és metszetek. 2. Jobst és Visy család szórvány iratai 1915–2004: 13 darab dokumentum; anyakönyvi iratok, életrajzok, leszármazási táblák, fényképek. 3. Nendtvich, Kovacsics, Kemenesy, Szieberth-Vízkeleti, rétyi Székely családok szórvány iratai 1895–1976: 46 darab dokumentum; anyakönyvi kivonatok és iratok, hivatalviselés dokumentumai, származási táblák, családtörténeti írások.

BaML XIII. 15. Zsolnay család hagyatéka 1854-2006. 3,5 ifm.

A rendkívül értékes család-, ipar- és művészettörténeti fond 2007-ben került a BML őrizetébe. Az irategyűttes tíz állagra, azaz tematikai egységre tagolódik felölelve a Zsolnay család különböző generációinak a fő családi vállalkozás a Kerámia és Porcelángyár működésével és vezetésével, a családtagok egyéb más építészeti, művészi, mérnöki, műszaki, jogi stb. tevékenységével kapcsolatos iratait. A kiterjedt kapcsolatrendszer, egyéni érdeklődési kör és rokoni kapcsolatok okán is számos német eredetű összefüggő forrás található a családi iratok között. Ezek elsősorban a következők, állagok és tételek szintjén ismertetve:

II. A Zsolnay Gyár és a Zsolnay család szerteágazó produktumáról, művészetéről tematikus és összesített cikk és tanulmánygyűjtemények, kéziratok, a Zsolnay örökség megőrzését és ismertetését felvállaló szervezetek dokumentumai: 11. „A Zsolnay Gyárak budapesti képviselője” című német nyelvű kézírásos adatgyűjtemény, évszám nélkül. 15. „Anfänge der Kunst” című, német nyelvű művészettörténeti elemzést és ábrákat, vázlatrajzokat tartalmazó kézirat, évszám nélkül. 16. Wartha Vince és Petrik Lajos kerámikus iparművészek munkásságát méltató írások és azok mellékletei, 19. és 20. század. 25. A „Berichte der Deutschen Keramischen Gesellschaft e. V.” című kiadványból kímásolt kerámiatörténeti tanulmány, évszám nélkül.

III. A Mattyasovszky Zsolnay családra vonatkozó források, családi levelezések: 3. A családtagok elhalálzásáról szóló gyászjelentések, újságkivágások és egyéb mellékletek a 19. század végétől a 20. század végéig.

VII. Mattyasovszky Zsolnay László hagyatéka: 5. A „Vegyes jelentések” feliratú dossziében német üzleti partnerekkel (Krause, Dettmer) való levelezések, jelentések anyaga, s ezek mellékletei, 1936 és 1939 között. 7. A „Berichte der Deutschen Keramischen Gesellschaft E. V.” 1929 és 1939 közötti kutatási, vizsgálati, kísérleti és alkalmazási eredményeiről tett német nyelvű jelentések, beszámolók, elemző dokumentumok, kiadványok és nyomtatványok, s ezek mellékletei.

VIII. Mattyasovszky Zsolnay Tamás gépészmérnök hagyatéka: 13. Az „Építészek” feliratú borítékban Steindl Imre, Hauszmann Alajos, Pártos Gyula, Schickedanz Albert és Schulek Frigyes építészre, s alkotásaikra vonatkozó cikkgyűjtemények és ismertető brosrák, 19–20. század.

XIV. SZEMÉLYEK

Mintegy 70 személyi fond alkotja a BaML XIV. fondfőcsoportjának állományát, közel 80 ifm. mennyiségben. Az egyes korszakokat tekintve mindössze három fond, Mátyás Flórián történész és akadémikus, dr. Zsolt Zsigmond történész és Mednyánszky Sándor honvéd alezredes hagyatéki anyaga érinti a reformkort. A gyűjteményből 40 fond fedi le többé-kevésbé a dualizmus korát, 19 a két világháború közti időszakot és 7 fond pedig az 1945 utáni érárt. Természetesen nem lehet az egyes fondokat egyértelműen csak a fent jelzett korszakokhoz sorolni, hiszen számos olyan

található közöttük, amely több évtizedet ível át, s így több korszakot is érint. A fenti besorolás a dokumentumok jellemzőbb időhatárait tekintette mérvadónak. A személyi fondok zömének forrásai a 20. században keletkeztek: a hivatással, szakmai előmenetellel kapcsolatos források, az egyéb kötelezettséget, tevékenységet dokumentáló iratcsoportok, a levelezések, a személyi szférát érintő források, a gazdag fotómelléletek sorozata, a tulajdonviszonyt, anyagi helyzetet tükröző iratok, s végül a működés során keletkezett kéziratok, írásművek gyűjteménye. A hivatással, szakmai előmenetellel kapcsolatos források több esetben egy adott szakmai területen belül a hivatali előmenetelt is mutatják, de a többi más irányú elkötelezettségről is tanúskodnak. Az ún. egyéb tevékenységet dokumentáló iratok igen gyakran az adott személy bizonyos körű társadalmi elkötelezettségeire utalnak. Ide főleg a különböző egyesületek, érdekképviselőek, szövetségek, intézmények tagságára, ill. az itt végzett tevékenységre utaló források tartoznak, amelyeknek tipikus iratcsoportjai a következők: tagkönyvek, igazolványok, meghívók, rendezvények-programok mellékletei, beszámolók, alapszabályok, tervezetek, hozzászólások, számlák stb. Végül röviden említendő az az anyagok is, amelyek önéletrajzi írásokra, a működés során létrejött, s a hivatással kapcsolatos kéziratokra, tanulmányokra, olykor irodalmi szintű írásokra és társadalmi, politikai rendezvényeken, előadásokon elhangzott kéziratokra tagolhatók. Bár kéziratjellegük indokoltá tenné, hogy a kéziratárba sorolják őket, ám a személyes életúthoz való kötődés, s a hozzájuk kapcsolható mellékletek, vázlatok, cédulaanyagok miatt nem célszerű ezt az egységet megbontani. A személyes jellegű írások közül érdekes módon, annak ellenére, hogy Baranyában is igen elterjedt a naplóírás gyakorlata, a személyi fondokban csak kevés ilyen típusú irat található. Gyakoribbak a visszaemlékezések és az önéletrajzok, amely utóbbi írástípust, a hivatalviseléshez szükséges szakmai önéletrajzok reprezentálják nagyobb számban. A fondok zöme középszinten rendezett és ilyen szintű segédlettel ellátott. Megfelelő rálátás adódik annak megállapítására, hogy ezen gyűjtemények is számos, a német kisebbséggel kapcsolatos eredeti, primer, vagy áttélesen tükröződő iratokat tartalmaznak. A fondfőcsoportból – a darabszintű rendezés függvényében – elsősorban az alábbi, a németiséggel is kapcsolatos irathagyatékot emelhetjük ki: Nikelszky Géza iparművész, dr. Rihmer László bányamérnök, Vogl Károly kőfaragómester, Vörös Vince kisgazda politikus, a Magyar Országgyűlés alelnöke és Werner (Monostory) Ferenc közjegyző, honvéd alezredes hagyatéka. Forrástípusait és forrásértékét is tekintve szoros rokonságot alkot ez a forráscsoport a családtörténeti fondfőcsoporttal.

BaML XIV. 51. Dr. Rihmer László bányamérnök, bányakapitány irathagyatéka 1885–1969. 0,3 ifm.

A neves német származású Rihmer (Rimmer, Renner) család Pécs legismertebb polgárcsaládja, akiknek a leszármazottai ma is itt élnek. Az első Rihmerek a 18. század végén települtek le az akkori Ferenciek utcájában. A család közismerten ápolja német eredetét és a családi hagyományokat. A Rihmer család férfi tagjai több nemzedéken keresztül a jogi pályát választották. Dr. Rihmer László is jogász végzettségű, de mellette bányamérnök, kutató geológus képesítést is szerzett. Így hat tételből, tematikai egységből álló irathagyatéka elsősorban az iskolai végzettség iratait, a bánya hivatali működését (technológiai tanulmányok és források, műszaknaplók), tanulmányai és egyéb írásai kéziratait, személyes és családi iratait és gazdag családi fényképeket tartalmaz. A szintén német eredetű rokonság (Koszter, Schultz, Rybach) iratai, levelezése és családi fotói ezeket a gyökereket is dokumentálják.

BaML XIV. 61. Vogl Károly kőfaragó irathagyatéka 1898–1963. 0,12 ifm.

A német eredetű polgár és kézműves család első ismert őse Konrad Vogl (Vogel) müncheni születésű kőfaragó, aki 1698-ban nyert polgárjogot Budán. Fia, Michael Vogl Radonay Mátyás pécsi püspök hívására települt le Pécsre, hogy részt vegyen a székesegyház restaurálási munkálataiban. Az 1703-ban a Siklósi Külvárosban alapított kőfaragóműhely azóta is fennáll és

működik ugyanazon a helyen, de már nem a Vogl család vezetésével. A négy tételből álló és 0,12 ifm. terjedelmű irathagyaték a német származású család, s elsősorban Vogl Károly személyes iratait, főleg anyakönyvi kivonatokat, az iskolai végzettség okiratait, a hivatás és a munkavégzés dokumentumait (megrendelések, szerződések, nyilvántartások, újságcikkek) és az ezekről készült 1922–1951 közötti fényképalbumot tartalmazza. A hagyatékban a népes és szintén német származású rokonokra (Piller, Pauerle, Hauke, Fuker és Rupert) való utalások és adatok is találhatóak.

BaML XIV. 62. Werner (Monostory) Ferenc közjegyző, honvéd alezredes irathagyatéka 1884–1940. 0,13 ifm.

A német származású, eredetileg pélfmonostori községi jegyző iratai öt fő tematikai egységet foglalnak össze 0,13 ifm. terjedelemben: mint pélfmonostori községi jegyző, hivatali működésének iratai, a Pécs környéki szőlők számadásai, vagyoneleltára 1903–1920 között, 1921 és 1938 közötti házbérelti szerződések, házfelújítási iratok, végül a Zrínyi Miklós Katonai Főreáliskola alkalmazottjaként megőrzött reáliskolai iratok, valamint a családi számlák gyűjteménye. Tulajdonképpen mindegyik tételben számos közvetett és áttételes adat található a pécsi és fokozatosan asszimilálódó német származású pécsi polgárokról.

BaML XIV. 66. Vörös Vince kispazda politikus, a Magyar Országgyűlés alelnöke irathagyatéka 1867–2001. 2,5 ifm.

A közel másfél évszázadot felölelő hagyaték elsősorban a jeles politikus pályaképét fedi le. Ezért a korai publicisztikai működése, a Kalászos Gazdamozgalmak, a Magyar Paraszt Szövetség, a Független Kispazdapártban, majd az Ideiglenes Nemzetgyűlésben vállalt szereplései, a kommunista terror alatti kitelepítése és háttérbe szorítása, az 1956-os nemzeti felkelés alatti rövid szerepvállalása, az 1970-es évek kádári konszolidálódása alatti helytörténeti és történész tevékenysége, majd az 1989-es rendszerváltást követő újbóli politikus fellépése (mint a parlament alelnöke) követhető nyomon elsősorban, kiterjedt levelezése mellett. Tény, hogy elsősorban politikusi tevékenységét követhetjük nyomon az egyedi források vizsgálata során. Több olyan állag és tétel is felsorolható viszont, amelyekben, a baranyai német kisebbséggel kapcsolatos források is tanulmányozhatók. Ezek közé sorolható az a) állag személyi és családi jellegű dokumentumai (1905–2001), ahol a rokonokkal való levelezést és kitelepítése okmányait is megtalálhatjuk. Ide tartozik a b) állag: a Sajgó és a Vörös család gazdálkodása, tulajdon- és birtokviszonyai, 1872–1960-as évekből származó dokumentumai, a c) állag: közéleti munkásságának kezdetei; az Arany és Ezüstkalászos Gazdamozgalmak szervezésének 1937–1941 közötti dokumentumai, amelyek ún. sváb településeket is érintenek. De érdemes megemlíteni az l) állagot is, amely emlékiratait, önéletrajzi és egyéb írásait, visszaemlékezéseit, naplórészleteket, „Politikai utam” c. kötetének kézirat-részleteit, feljegyzései és jegyzeteit tartalmazza 1911–2001 közötti időhatárokkal, számos német vonatkozással. Végül az utolsó, p) állag is ide tartozik, amely helytörténeti kutatásait és írásait, s az általa gyűjtött, a főleg Bakonya községre vonatkozó dokumentumokat, foglalja egybe 1867–2000 között. Szülőfaluja számos német lakosáról, s a sváb népszokásokról is bőven esik említés ezekben az írásokban.

XV. GYŰJTEMÉNYEK

BaML XV. 3. Baranya megye térképeinek gyűjteménye 18–20. sz. 32,83 ifm.

a) Törzstérképek (BmT) 1780–1919. 2 ifm.

b) Urbéri térképek (BiU) 1813–1929. 3,64 ifm.

c) *Kataszteri térképek (BmK) 1854–1948. 14,97 ifm.*

d) *Bírósági térképek (BiK) 1857–1979. 12,32 ifm.*

A BaML a megyei levéltárak között térképeinek számát tekintve előkelő helyet foglal el: jelenlegi számításaink szerint 3200-nál is több térképet őriz. A régen is aprófalvas vármegye egykori községeinek – több mint 350 község – mindegyikéről rendelkezésre áll legalább egy térkép, a legtöbbből azonban több fajta, több időszakból is. A térképek közül két csoport mellett még a kapcsolódó iratanyag is megtalálható, ami nagyban emeli kutatási értéküket. A megye térképgyűjteménye négy állagban csoportosított: az ún. törzsanyag, az úrbéri bírósági térképek és a kétféle – kataszteri felügyelőségi és bírósági – kataszteri térkép. A térképgyűjteménynek legnagyobb része (talán 75-80%-a) kéziratos térkép, a többi nyomtatott.

A törzsanyaghoz (BmT) tartoznak azok a vízrendezéssel kapcsolatos térképek, amelyek kisebb mértékben a Duna, nagyobb mértékben a Dráva és néhány más vízfolyás felmérésekor, szabályozásakor, a munkálatok tervezésekor készültek. Ide tartoznak az uradalmi térképek, főként a pécsváradai és bolyi uradalom térképei. Ugyanebbe a csoportba kerültek az 1858 és 1864 között készített határleírási térképek is. Kétszázon fölüli van ezeknek a német–magyar vagy csak német nyelvű kéziratos határleírási füzeteknek a száma, amelyekhez egy kis térképvázlat készült.

Az úrbéri bírósági térképeket (BiU) az önkéntes örökváltságot, ill. a jobbágyfelszabadítást (1848–49) követő erdő- és legelő-elkülönítések céljából készítették. Felmérték, fel- és megrajzolták az erdőket, legelőket, tagosításokat. A legtöbb térkép az 1860-as évektől kezdve készült, az esetek többségében az egész határt ábrázolva, összes dűlőjével együtt. A térképekre ráírták a szomszédos községeknek és a főbb vízfolyásoknak, továbbá a dűlőknek, a határ kisebb-nagyobb egységeinek a nevét. A kéziratos térképeknél a 18. század óta következetes szín-jelöléseket tapasztalunk, amelyekből a művelési ágakra, a határhasználatra következtethetünk: a belterületet piros vagy sötétrózsaszín, a szántóföldet a sárga különböző árnyalatai vagy fehér, tojáshejszín, a rétet, kaszálót zöld, a legelőt egy ettől eltérő, sárgásabb vagy világosabb zöld, a szőlőt rózsaszín, az erdőt fekete vagy sötétzöld jelzi; a szőlőterületbe sokszor belerajzoltak stilizált szőlőtőkéket, az erdőbe, ritkábban a legelőkre ugyanilyen jelzésszerű fákat. Több községnél előfordult, hogy különböző időben készültek úrbéri térképek, így a változások is nyomon követhetők (pl. Hidor község 1858, 1860, 1882, 1903; Pócsa 1864, 1866, 1870, 1880, 1891).

A kataszteri térképek nagy értéket képviselnek a gyűjteményben. Ezek az 1850. márciusi császári nyílt parancs intézkedései – többek között a földadó bevezetése – nyomán, az 1850-es évek elejétől készültek. A kataszteri térképek első csoportjába tartoznak a földmérési felügyelőségtől átvett kataszteri térképek (BmK), amelyek három időszakból származnak: 1853–56 körül, az 1860-as évek közepén és az 1870-es években (és még esetleg az 1900-as évek elején); igen részletesek, különösen az 1860-as évekből származó térképek. A BmK térképek községek szerinti betűrendben foglalnak helyet. Nagyobb részük 33x27 cm-es lapokon található, legtöbb esetben 4 lap tesz ki egy szelvényt; méretarányuk nincs feltüntetve, de az 1865 körül készült, legrészletesebb térképek 1:2880 arányúak. A harmadik csoport térképei vázlatokat jelentenek. A BmK-térképek is színezettek, a vázlatoknál nemcsak a színezés, hanem egy-egy táblázat is mutatja (dűlönként) a művelési ágat.

A megyei törvényszéktől (azaz bíróságtól) mint telekkönyvi hatóságtól átvett kataszteri térképeket bírósági kataszteri térképnek nevezzük (BiK). Községek szerinti betűrendben vannak tárolva. Két időszakban készültek (1860-as évek, 1870, s ritkábban az 1880-as évek). Gyakran több egységre bontották a falu határát (pl. a község középső, északi, déli részét) és külön lapon ábrázolták. Gyakran részletezték külön a falu belterületét, és sok esetben készítettek áttekintő térképeket is. A térképek általában színezettek, és természetesen jelölték a fákat, szőlőket, vizeket, utakat, néha a hidakat, malmokat (esetleg a malom nevét); a belterületen az épületeket, utcákat (esetleg utcaneveket) is. Valamennyi térkép névanyaga rendkívül gazdag, és természetesen igen nagyarányúak a német földrajzi nevek.

BaML XV. 5. Krisztics-féle községtörténeti kartoték 1930-as évek. 10,36 ifm.

A községtörténeti kartoték összeállítása a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem két világháború közötti tanára, Krisztics Sándor nevéhez fűződik. A kartotéklapokat szellemi ínségmunkások készítették. A cédulagyűjtemény főképp Baranya megye községeire vonatkozó 14–20. századi történeti-statisztikai adatokat tartalmaz. A gyűjtemény első részében a történeti Baranya megyei községek cédulái találhatók a községek szerinti betűrendben. A települések nevénel a történeti Baranya vármegye 1904. évi helységnévtára szerinti nevek az irányadók. Minden község adatai az önállóság időpontjáig terjednek, tehát az egyesített községek cédulái külön dobozba kerültek. Itt találhatóak tehát a ma már nem Magyarország területén lévő dél-baranyai községek, viszont a Szigetvári járás községei, amelyek 1950 előtt Somogy megyéhez tartoztak külön dobozba kerültek. A gyűjtemény második részében a másodpéldányok és Fejér, Győr, Komárom-Esztergom, Pozsony, Somogy, Sopron, Tolna, Vas, Zala megye községeinek cédulái találhatók.

BaML XV. 6. Németh Béla jegyzetei I–XXX. köt. 1894–1904. 1,5 ifm.

A megye első hivatásos történetírója jegyzetei közül a nemzetiségi kutatások számára a legértékesebb a „Baranya vármegye helynevei, történeti és nyelvészeti szempontból összeállítva” című 11 kötetes kézirat. A szerző történeti, földrajzi névgyűjtése 7326 számozott jegyzetet, ill. feljegyzést közöl a 15–19. századra vonatkozóan. A Pécsre vonatkozó hatodik kötet (2669–2971. sz. jegyzetek) jelenleg ismeretlen helyen lappang. Az első 3 kötetben (1–924. sz. jegyzet) még betűrendben A–ZS-ig sorakoznak Németh Béla Baranya megye községeire vonatkozó jegyzetei. Ez általában tartalmazza a község fekvésére, nevének előfordulására és legkorábbi említésére vonatkozó adatokat. Ezt követi a 7 kötetnyi kiegészítés, amelyben a különböző forrásokból a községek szerint kigyűjtött adatok kaptak folyamatosan egy-egy sorszámot. Ebben már nincs különösebb rendszer, és így egy község annyi sorszámnál szerepel, ahányszor előfordul a jegyzetekben, például az Orfűre vonatkozó adatok a 612., 1563., 1754., 612 folyt. és a 2685. sorszám alatt találhatóak. A 11. kötet második felében található betűsoros községi mutatót Németh Béla készítette. Az 1896–1904 végzett kutatások nagy értéke (hiányosságai ellenére), hogy olyan forrásokat is tanulmányozott, amelyek ma már nem állnak a kutatók rendelkezésére. A további kötetekben a szerző jegyzetei találhatóak.

BaML XV. 9. Pécs város térképeinek gyűjteménye 18–20. sz. 1,2 ifm.

Pécs városi térképei a 18. sz. végétől kezdve maradtak ránk, először kéziratosak, majd a 19. század második felétől több mint felük már nyomtatott. Az első kéziratos térképek a város egy-egy részéről (pl. a Mindenszentek temploma körül fekvő régi temetőről, a Tettye patakról, amely papírmalmot és más malmokat is hajtott), ill. a város és a káptalan közti határvita alkalmával készültek. Pécs egész határát ábrázolja az Anton Quits-féle térkép (1777), és a Duplatre-féle térkép. 1813-ban Peter Maria von Berks is készített egy színezett térképet. Az 1856. évi kéziratos várostérkép német nyelvű (utcákkal, terekkel). A nyomtatott várostérképek 1864-től az 1930-as évekig igen nagy gyakorisággal követik egymást: 1864, 1865, 1872, 1877, 1892, 1895, 1904, 1909, 1911, 1913, 1920, 1926, 1931.

BaML XV. 10. Baranya megye földrajzi neveinek adatgyűjteménye 1973–74. 10 ifm.

Baranya megye földrajzi neveinek adatgyűjteménye egyrészt a nyomtatásban megjelent kötet kéziratos gyűjtését tartalmazza, másrészt azokat az adatgyűjtéseket és térképeket is, amelyek nem kerültek be a kötetbe. A megye mindmáig legnagyobb földrajzi névgyűjtése 18–20. századi adatokat tartalmaz. Rendkívül gazdag német nyelvű földrajzi nevekben.

Irodalom:

Baranya megye földrajzi nevei. I–II. köt. Szerk.: Pesti János. Pécs, 1982.

BaML XV. 14. Községtörténeti lexikoncédulák 1970-80-as évek. 17,92 ifm.

A községtörténeti lexikoncédulák a BaML 1970-es években indult feltáró munkája révén keletkeztek. Községek szerinti betűrendben találhatóak, és az akkori technikával, írógéppel készültek, s a 11–20. századi adatokat tartalmazzák. A cédulák nagy értéke, hogy nemcsak a Baranya Megyei Levéltár, hanem a Magyar Országos Levéltár, a püspöki és káptalani levéltár, a fontosabb kézikönyvek, népszámlálások stb. adatait is tartalmazzák. Ugyancsak nagy értéke, hogy a települések keletkezésétől napjainkig igyekezett feltárni valamennyi baranyai község fontosabb gazdasági, politikai, társadalmi, nemzetiségi, kulturális stb. adatait. A cél nagyságából következően adatai rendszertelenek, pl. a BaML alispáni iratainak feltárása idő hiányában az 1896-os évvel befejeződött. Ugyancsak hiányosság, hogy az adatok kizárólag csak a községek szerint kereshetők vissza.

XVII. NÉPHATALMI ÉS KÜLÖNLEGES FELADATOKRA LÉTREJÖTT BIZOTTSÁGOK

BaML XVII. 84. Pécs város és Baranya megye községi nemzeti bizottságainak iratai 1945–1949. 2,7 ifm.

Lásd: BKMÖL XVII. 4. A bizottsági anyag öt állagra tagolódik: a) Pécs város és Baranya megye Nemzeti Bizottsága, b) a Hegyháti járás Nemzeti Bizottsága, c) Szigetvári járás Nemzeti Bizottsága, d) Mohács város Nemzeti Bizottsága, e) Közégi Nemzeti Bizottságok. Ez utóbbi forráscsoport alfabetikus sorrendben tartalmazza a baranyai községek, így a németek által lakott falvak 1945 utáni, de gyakorta az ezt megelőző időszakban keletkezett forrásait is. Ezek többnyire ülésszjegyzőkönyvek, iktatott iratok, levelezések, igazolások, kimutatások, és statisztikai adatok.

BaML XVII. 408–423. Pécs város igazoló bizottságainak iratai 1945–1948. 15 ifm.

Lásd: BFL XVII. 401 és BKMÖL XVII. 401. Ez a fondegyüttes az alábbi fondokat tartalmazza:

BaML XVII. 408. Pécs Város I. Sz. Igazoló Bizottság iratai 1945.

BaML XVII. 409. Pécs Város II. Sz. Igazoló Bizottság iratai 1945.

BaML XVII. 410. Pécs Város III. Sz. Igazoló Bizottság iratai 1945.

BaML XVII. 411. IV. Sz. Igazoló Bizottság iratai 1945.

BaML XVII. 412. V. Sz. Igazoló Bizottság iratai 1945.

BaML XVII. 413. VII. Sz. Igazoló Bizottság iratai 1945.

BaML XVII. 414. VIII. Sz. Igazoló Bizottság iratai 1945.

BaML XVII. 415. IX. Sz. Igazoló Bizottság iratai 1945.

BaML XVII. 416. Pécs Város XXI. Sz. Igazoló Bizottság iratai 1945–1946.

BaML XVII. 417. Pécs Város XXII. Sz. Igazoló Bizottság iratai 1945–1946.

BaML XVII. 418. Pécs Város XXIII. Sz. Igazoló Bizottság iratai 1945–1946.

BaML XVII. 419. Pécs Városi I. Fokú közigazgatóság Rostabizottsága iratai 1946.

BaML XVII. 420. Egyetemi Ifjúságot Igazoló Bizottság iratai 1946.

BaML XVII. 421. Nyugatra Távozottak Igazoló Bizottsága iratai 1946–1948.

BaML XVII. 422. II. és III. Sz. Nyugatra Távozottak Igazoló Bizottsága iratai 1946–1948.

BaML XVII. 423. Pécsi Járásbíróság Igazoló Bizottság iratai 1946–1948.

Az igazoló bizottságok fondjai az alábbi forrástípusokat tartalmazzák: nyomozati, vizsgálati dokumentumok, statisztikai kimutatások, nyilatkozatok, vizsgálati jegyzőkönyvek, eljárások lefelezése, ezek postakönyvei, tárgyalási jegyzőkönyvek és segédletek. Ezek a vizsgálati anyagok nagy forrásértékkel rendelkeznek, s mind 1945 előtti, valamilyen szintű tevékenység dokumentumai. Természetesen a hazai, baranyai németsegre vonatkozóan is számos információ nyerhető belőlük.

XXIV. AZ ÁLLAMIGAZGATÁS TERÜLETI SZERVEI

BaML XXIV. 1. Népgondozó Hivatal Délmagyarországi Kirendeltsége iratai 1945–1946. 0,7 ifm.

A népgondozó hivatalok felállításáról az 1710/1945. ME sz. rendelet intézkedett, hogy a magyar területekre menekült, vagy áttelepült személyek és a kitelepített németek ügyeivel foglalkozzon. A felügyeleti jogot a népjóléti miniszterrel egyetértve a belügyminiszter gyakorolta, telepítési ügyekben a földművelésügyi miniszter hozzájárulása is kellett. A népgondozási hivatalok feladatai a következők voltak: 1. A trianoni határokon kívül rekedt, de valamilyen okból ideérkező népesség ügyeinek ideiglenes intézése. 2. A trianoni határokon kívül rekedt, nem közszolgálatban álló magyar népesség elhelyezése és segélyezése. 3. A fegyverszüneti egyezményben említett személyek – szövetséges hadifoglyok, internáltak, áttelepítettek, menekültek, s egyéb átvonulók – elhelyezése, segélyezése és elszállítása. 4. A visszatérő magyar honos deportáltak segélyezése és gondozása. 5. A német („fasiszta németek”) kitelepítésének végrehajtása. 6. A feladatok kiterjedtek a volksbundistáktól elkobzott összes ingó és ingatlan vagyona. E vagyon fölött nem a Földbirtokrendező Tanács, hanem a Népgondozó Kirendeltség rendelkezett.

Az országban öt kirendeltséget állítottak fel: Budapest, Győr, Pécs, Szekszárd és Sátoraljaújhely városokban. A pécsi, azaz a Délmagyarországi Kirendeltséghez Baranya és Bács megyei telepítési kerületek tartoztak. Mivel a kalocsai körzet is ide tartozott, tulajdonképpen három megyére terjedt ki a kirendeltség működése. Az irat-együttes iratsorozatokból és azok segédleteiből áll. A feladatkörből adódó és témakörű iratok mellett a segédletek iktató és mutatókönyvekre tagolódnak, ill. azon belül a menekültügyi kormánybiztos működésére vonatkozó forrásokat külön is feltüntették. A népgondozó hivatalokat 1946. június 30-án a 7310/1946. ME sz. rendelettel szüntették meg, folyamatban lévő, ill. fennmaradt feladataikat a megyei földhivatalokra ruházták át.

BaML XXIV. 2. A Népgondozó Hivatal Baranya Vármegyei Kerülete iratai 1945–1946. 0,03 ifm.

Ez a testület mint telepítési szerv elsősorban lebonyolította és nyilvántartotta a „volksbundista” ingatlanok elkobzását és juttatását, amit a Megyei Földbirtokrendező Tanáccsal közösen végzett. A földhivatali és népgondozó hivatali kiküldöttek a németek lakta községekben többször is felméréseket végeztek. Testületeik járási, körzeti és községi szervekre tagolódtak. Szintén 1946. június 30-án szűntek meg és hatáskörüket a Megyei Földhivatal vette át. Az itt keletkezett iratok elsősorban a kitelepített németekre vonatkozóan szolgálnak primer forrásokkal. Segédlettel nem rendelkeznek.

BaML XXIV. 3–6. Népgondozó Hivatal Baranya vármegyei körzetei 1945–1946. 0,5 ifm.

A telepítési körzetek a Népgondozó Hivatal Baranya Vármegyei Kerületéhez alárendelt, alsó fokú szervek voltak, általában járási közigazgatási határokkal. A körzeteket elsősorban a németek által sűrűbben lakott járások területén szervezték, mivel a lakosok egy részét érintette a vagonelkobzás, ill. a földreform.

A Népgondozó Hivatal Baranya Vármegyei Kerületének a következő körzetei találhatóak meg ebben az irategyüttesben: 1. Hegyháti, 2. Mohácsi, 3. Pécsváradi és a 4. Villányi (Baranyavári) körzet. Ezek a körzetek a járás igazgatási területét fedték le. Az irategyüttes bizonyos része rendezetlen, ezért az iratok segédletei nem minden esetben segítik a kutatást.

BaML XXIV. 5. (XVII. 636. korábban) A Mohácsi járási községek volksbundista és telepítési iratai 1945–1950. 10 ifm.

Az újkori magyar történelem egyik letragikusabb eseményeit, az 1945 utáni német kitelepítések és az 1947-ben megkezdődő felvidéki betelepítések egy részét dokumentálja ez az irategyüttes. A Mohácsi járás következő, németek lakta falvaira vonatkozó dokumentumokat tartalmaz ez a fond. Babarc, Bár, Bezedek, Bóly, Dunaszekcső, Görcsönydoboka, Hímesháza, Ivándárda, Kisbudmér, Kisnyárad, Kölked, Lánycsók, Lippó, Liptód, Majs, Márok, Mohács, Nagybudmér, Nagynyárad, Pócsa, Sárok, Somberek, Szajk, Székelyszabar, Szür, Töttös, Máriakéménd. A forráscsoport az alábbi fontosabb forrástípusokat foglalja magában: áttelepülők vagyoneleltárai, telepítési kérdőívek, juttatások törzskönyve, ingóleltárak, helybeliek ingó és állat juttatásai, hiányjelentések, mezei leltárak, földműves szövetkezetek ingójuttatásai.

BaML XXIV. 35. Baranya megyei telepfelügyelők iratai (Országos Földbirtokrendező Tanács) 1945–1948. 1 ifm.

A Földbirtokrendező Tanácshoz tartozó telepfelügyelők alkalmazásáról a 185 000/1946. FM sz. rendelet intézkedett, a telepítések és földreform befejezését a telepfelügyelők hatáskörébe utalva: „a telepések irányítására és ellenőrzésére az Országos Földbirtokrendező Tanács telepfelügyelőket alkalmazhat. Az országos Földbirtokrendező Tanács a telepfelügyelők feladatait, hatáskörét és működését a velük megkötött alkalmaztatási szerződésekben állapítja meg, ill. szabályozza”. A telepfelügyelők a telepések gazdálkodását irányították, ezért gazdászokat, vagy agrármérnököket alkalmaztak e posztokra. Az irategyüttes a baranyai települések alfabetikus sorrendje szerint tartalmazza a telepfelügyelők működését dokumentáló iratokat, köztük nemcsak a Felvidékről betelepítettek, hanem az előző tulajdonosokról a német gazdákról és vagyonaikról is őriz információkat.

BaML XXIV. 103. Elhagyott Javak Kormánybiztossága Pécs Városi és Baranya Megyei Kirendeltségei 1945–1950. 3,1 ifm.

Lásd: BKMÖL XXIV. 101. A Pécs városi és Baranya megyei kirendeltségek iratai zömében 1949-től keletkeztek, főleg az iktatott iratok. A fond a következő forráscsoportokat tartalmazza: iktatott iratok, iktatókönyvek, pénztári napló, fizetési illetékek, pénztári utalványok, okmányok, nyilvántartások, személyi iratok, vegyes iratok, „külön kezelt zsidó ügyek”. Az iktatott iratok a különböző okok miatt elhagyottá vált javak ügyeivel foglalkoznak, amely esetek közül több ügynevezett Volksbund per, vagyis „háborús bűnök elkövetése” miatt végrehajtott népbírósi per. Ezért a korabeli jogszolgáltatás mellett a Népgondozó Hivatal és a Földhivatal különböző szintű forrásait is tartalmazzák az egyes ügyiratok. A hazai (baranyai) németiség ekkor megindult kálváriáját, tragédiáját is dokumentálják ezek a források.

BaML XXIV. 201. Baranya Megyei Földhivatal volksbundisták áttelepítési iratai 1945–1952. 49,6 ifm.

Négy állagból áll: a) Baranya Megyei Földhivatal 1947–1950, b) Baranya Megyei Földbérlet Fellebbezési Bizottság 1948–1949. c) Ingatlanforgalmi Bizottság 1948–1953 d) volksbundisták áttelepítési iratai 1946. Ez a forráscsoport elsősorban az 1945 előtti tulajdon- és birtokviszonyok községi és egyéni helyzetéről tartalmaz olyan alapvető forrásokat, mint a telekkönyvi iratok és segédletei, birtokívek, földkönyvek (szórványosak), tulajdoni lapok (szórványosan), betétlapok (szórványosan). A d) állag, azaz a volksbundisták áttelepítési iratai, bár 1946-ban keletkezett forrásgyűjtés, de zömében az 1945 előtti tulajdon és személyi viszonyokat mutatja. Így elsősorban tartalmazza épületek, műhelyek gazdasági épületek, üzletek eszköz és tárgy (felszerelési) leltárát, a földtulajdon tulajdoni és betétlapjait, helyszínrajzi adatokat, és a tulajdonos és családtagjai személyes adatait. Ez a forráscsoport Baranya megye németek lakta községeit tünteti fel alfabetikus sorrendben, azon belül pedig az utcák és a gazdák felsorolása következik szintén betűsoros rendben.

BaML XXIV. 201. a. Baranya Megyei Földhivatal iratai 1947–1950. 37 ifm.

Lásd: BKMÖL XXIV. 201. Községi földigénylő bizottsági és megyei földbirtokrendező tanácsi hatáskörrel felruházva alakultak a földhivatalok. A Földbirtokrendező Tanács iratai a földreformok megyei és községi forrásai, mellettük a Népgondozó Hivataloktól átvett feladatkörökből fakadó dokumentumok találhatóak ebben a fondban, a következő iratsorozatokkal: iktatott iratok, elnöki iratok, ezek iktató és mutatókönyvei, a műszaki és pénztári osztály iratai. A forráscsoport a baranyai németeket is érinti, a már ismertetett népgondozó hivatalok működése, de az utódszervezetek által is.

XXV. A JOGSZOLGÁLTATÁS TERÜLETI SZERVEI

BaML XXV. 1. Pécsi Népjogvédelem iratai 1945–1948. 0,4 ifm.

Lásd: BKMÖL XXV. 23.

BaML XXV. 8. Pécsi Népbíróság iratai 1945–1950. 10,5 ifm.

Lásd: BKMÖL XXV. 16. A Pécsi Népbíróság 1945. április 27-én kezdte meg működését, majd 1946 májusában módosult egy ötagú külön tanács létrejöttével. Utóbbi elsősorban a „demokratikus államrend elleni és a köztársasági államforma elleni” bűncselekményeket vizsgálta. 1948-ban egy újabb strukturális változás keretében az A 3801/1948. IM sz. rendelet feloszlatta a Kaposvári, Nagykanizsai és a Szekszárdi Népbíróságokat, s azokat a Pécsi Népbírósághoz utalta ítélkezési jogköreikkel együtt. A népbíróságok 1950-ben szűntek meg. Ennek a regionális szerepkörnek köszönhetően a Pécsi Népbíróságon a szomszédos megyék falvainak, elsősorban a be(fel)jelentett Volksbund ügyeit is tárgyalták. Az esetek zömében koncepciók, politikai indíttatású perekről beszélhetünk, amelyek célja a példastatuálás és a megfélemlítés volt. Ezek a Volksbund-perek szinte kizárólag a baranyai és a régió Volksbund csoportjainak 1941-es megalakulása és az 1945-ös megszűnésük között történt eseteket vizsgálták. A politikai és koncepciók jellegű források mellett a hazai németek a korszakra vonatkozó gazdasági-, társadalmi-, kulturális és szociális állapotait is dokumentálják. Kisebb mértékben, de hasonló jellegű forrásokat tartalmaz a Pécsi Népjogvédelem (BaML XXV. 1.) irategyűjtése is.

XXXII. GYŰJTEMÉNYEK

BaML XXXII. 13. Baranya megyei községi krónikák 1972–1989 (2008). 95 ifm.

a) 1972–1989 közti krónikák 86 ifm.

b) 1990–2008 közti krónikák 8 ifm.

c) Krónika értékelő lapok 1972–1989. 1 ifm.

Országosan is egyedülálló fond, ugyanis több próbálkozás ellenére is egyedül Baranya megyében vált kötelező jellegűvé a községi krónikák írása 1972 és 1989 között. (Mai napig is készülnek krónikák, de már csak pár községet érint.) A községi krónikák írásáról a Baranya Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága 44/1971. szám alatti határozata és az ezt kiegészítő 36 200/1971. sz. elnöki utasítás rendelkezett. Gyakorlatilag 1972-től kezdődött el a krónikaírói mozgalom, s a rendszerváltásig közel 90 ifm. dokumentációs anyag gyűlt össze az évenként összeállított krónikákból. A krónikák alfabetikus sorrendben helyezkednek el, azon belül pedig a kronológia a rendszerező elv. A krónikák három fő szerkezeti egységből állnak: a) évkönyv (napló) b) összefoglaló c) dokumentációs gyűjtemény. Az évkönyv naplószerűen az adott község, település fontos eseményeit (út-, járdaépítés, házépítés, iskolai, társadalmi sportrendezvények, beruházások, falugyűlések, társadalmi ünnepek stb.) rögzítette időrendi sorrendben. Az összefoglaló különböző témakörök (iskola-oktatás, kultúra, sport, népmozgalmi adatok, helyi gazdálkodás; TSZ, ÁFÉSZ, OTP stb., építkezések, egészség és szociális ügyek, történeti összefoglalók, visszaemlékezések stb.) összesítéseit tartalmazza. E két szerkezeti egységet egészítette ki a dokumentum gyűjtemény (plakát, meghívó, fénykép, képeslap, újságok, beszámolók, táblázat, rajz, térkép, tervrajz, eredeti dokumentumok stb.) anyaga. Már a kezdetekben számos kétnyelvű krónika született, a magyar mellett horvát és német nyelven. Hosszú évekig Bóly (Németbóly), Ófalu, Szederkény, Fazekasboda és Kiskassa német és magyar nyelven írta krónikáinak egy-egy szerkezeti elemét. A többi németek lakta településeken pedig kulturális rendezvényeikről, a hagyományos sváb kézművességi (háziipari) mesterségekről (klumpakészítő, kékfestő, fazekas, gyertyaöntő, hímző, mézeskalácsos stb.) ad leírásokat, de számos fényképpel, ábrákkal és rajzokkal is dokumentálják ezeket a ma már ritkaságnak számító foglalkozásokat. A falu történetéről, a betelepülésekről, a népi és a vallási-egyházi hagyományokról, a sváb népi építészetéről, a közelmúlt eseményeiről, a jelen életvitelről is több adat található ezekben a krónikákban. Az ekkor már létező hagyományörző egyesületekről, sváb tájházakról, s a köréjük csoportosuló klubokról is történik említés, valamint az ekkor már elkezdődő, főleg az NDK-hoz tartozó testvérfalu kapcsolatokról is található dokumentumok.